

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 12.

Lördagen den 10 mars.

Kl. 4 em.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Erik Jansson*, Örebro, har i dag av mig undersökts och därvid befunnits lida av akut febersjukdom (sannolikt lunginflammation), vilket härmed intygas på heder och samvete.

Örebro den 6 mars 1945.

J. Gabrielsson,
leg. läkare.

Kammaren beviljade herr Jansson i Örebro ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare fr. o. m. den 6 innevarande mars.

§ 2.

Avlämnades följande propositioner, nämligen av herr statsrådet *Wigforss* propositionerna:

nr 114, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 115, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;

nr 116, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 119, med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364);

nr 127, angående dels delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa grupper av befattningshavare, dels och tjänstårsberäkning i pensionshänseende för föreståndarinnan vid akademiska sjukhuset i Uppsala *Elsa Amalia Nordström*;

nr 132, angående befrielse för *Filip Malmqvist* i Huskvarna från skyldighet att erlägga viss stämpelavgift;

nr 140, angående belåning i samband med försäljning av vissa av försvarrets bostadsanskaffningsnämnd förvaltade bostadsfastigheter m. m.;

nr 147, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

nr 148, angående anslag till vattendomstolarna;

nr 150, angående livräntor åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare vid statens järnvägar;

nr 153, angående bidrag för budgetåret 1945/46 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.;

- nr 154, angående ordnande av civilianställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret;
- nr 156, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;
- nr 158, angående statsbidrag till anläggning av fiskhamn på Saltö i Karlskrona;
- nr 159, angående inköp av tomter för postverkets räkning i Västerås;
- nr 164, angående pension åt vissa f. d. arbetare vid vägväsendet;
- nr 165, angående befrielse för tillförordnade byråsekreteraren hos överståthållarämbetet Nils Gustav Alm från skyldighet att till postverket gälda visst belopp;
- nr 166, angående disponerande av vissa statsverket genom testamente efter f. d. kaptenen J. O. L. von Mentzer tillfallna medel m. m.;
- nr 167, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;
- nr 171, angående tandvården vid försvaret;
- nr 174, angående befrielse från betalningsskyldigheten för av statsverket förskjutna ersättning vid avlösning av viss frälseränta m. m.;
- nr 177, angående förvärv av Halmstad—Nässjö järnvägar;
- nr 178, angående förvärv av aktier i Nässjö—Oskarshamns nya järnvägsaktiebolag, m. m.;
- nr 179, angående dels vaktmästaren vid Uppsala universitet A. H. Gelins pensionsförmåner, dels ock pension åt driftledaren vid statens järnvägars biltrafikrörelse V. A. Karlssons efterlevande;
- nr 184, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;
- nr 185, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;
- nr 187, med förslag till förordning om viss skattefrihet för av sjömän uppbyren krigsriskersättning för år 1945;
- nr 192, angående pension eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;
- nr 193, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;
- nr 194, angående annexbyggnad till kanslihuset;
- nr 195, angående tillbyggnad av landsstatshuset i Falun m. m.;
- nr 204, angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Karlskrona; och
- nr 205, angående tillbyggnad av landsstatshuset i Göteborg; samt av herr statsrådet *Rubbestad* propositionerna:
- nr 122, angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten;
- nr 131, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 juni 1930 (nr 247) om utrotande av nötbromsen;
- nr 141, angående anordnande av kontroll å vissa plantskolealster m. m.;
- nr 142, angående anslag till trädgårdsundervisningen;
- nr 143, angående anslag till bostadsvaneundersökning på landsbygden;
- nr 144, angående ersättning i vissa fall för hagelskador;
- nr 145, angående anslag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.;
- nr 151, med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1945/46 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.;

nr 152, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.;

nr 155, angående anslag till Statens sjöhistoriska museum: Avlöningar;

nr 157, angående grunder för försäljning av kronoegendom m. m.;

nr 160, med förslag till lag om fortsatt giltighet av arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652), m. m.;

nr 161, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 162, med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar;

nr 168, angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar;

nr 169, angående fortsatt statsgaranti för exportkredit;

nr 172, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk;

nr 173, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 175, angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkasorna, m. m.;

nr 176, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 och 14 §§ lagen den 6 juni 1941 (nr 334) om tillsyn å radiologiskt arbete m. m.;

nr 181, angående anslag till vissa omkostnader för Svenska gengasaktiebolagets verksamhet;

nr 182, angående ändrad disposition av bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg;

nr 190, angående anslag till statspolisorganisationen: inköp av motorfordon m. m. för budgetåret 1945/46;

nr 201, angående anvisande av medel till stödande av lin- och hampodlingen m. m.; och

nr 215, angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! Herr Hagberg i Malmö har frågat följande: Anser herr statsrådet styrelsens för Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet beslut att — utan kommunikation med vare sig statens tobaksnämnd eller återförsäljarnas organisation — sänka detaljhandlarnas rabattsatser vara i god överensstämmelse med de synpunkter, som statsmakterna genom de senast fattade riksdagsbesluten anlagt på förhållandet mellan monopolbolaget och återförsäljarna? Är det med herr statsrådets godkännande, som ifrågavarande sänkning av rabattsatserna vidtagits?

Jag kan enklast svara genom att hänvisa till vad som förevarit. Då jag fått kännedom om nämnda beslut, hemställde jag till styrelsen att taga frågan under förnyat övervägande. Jag hänvisade därvid bl. a. till den utredning om tobakshandlarnas ekonomiska läge, som satts i gång av tobaksnämnden, samt till det önskvärda i att förhandlingar med återförsäljarna ägde rum, innan ändring i rabattsatserna beslutades. Såsom monolets styrelse redan offentligen meddelat, har den beslutat uppskjuta rabattsänkningen till dess resultatet av tobaksnämndens utredning föreligger.

Svar på fråga. (Forts.)

Härefter yttrade

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få uttala mitt tack för svaret. Av detsamma framgår ju — vilket man har haft på känn — att icke ens statsrådet själv har varit underrättad om den ukas, som tobaksmonopolet lät utgå. Samtidigt som jag gör detta konstaterande, ber jag att få tacka statsrådet för det ingripande statsrådet gjort i denna sak genom den bekanta skrivelsen till styrelsen för tobaksmonopolet.

Till detta konstaterande skall jag, herr talman, be att få knyta ett par korta reflexioner rörande denna angelägenhet, detta med hänsyn både till dess innebörd som sådan och den allmänna uppmärksamhet den väckt. Den reaktion, som kommit till uttryck mot tobaksmonopolets ukas, har icke begränsats till enbart de närmast berörda, nämligen återförsäljarna. Det intressanta med saken är att konstatera den stämning, jag tvekar icke att säga indignation, som kommit till synes inom de vidaste kretsar ute i landet inför de metoder, som man här begagnat sig av. Detta beror — det kan man utan vidare inse — på att vårt folks demokratiska instinkter blivit berörda på ett alldeles särskilt sätt. Därför får frågan också väsentligt större betydelse än den annars med hänsyn till den sak det här egentligen gäller skulle ha haft.

Vi äro ju i vårt folkstyrda land icke precis vana vid att medborgarna i radio-ukaser delgivas korthuggna besked om åtgärder från det allmännas sida, vilka utan appell träffa dem och deras materiella förhållanden på det mest intima sätt. Från de autoritära staterna ha vi under de senare åren otaliga exempel på hurusom vad man på visst håll kallar en »Kundgebung» i radio är till fyllest för att tala om för människorna vad de ha att rätta och packa sig efter. Hos oss i Sverige ha dylika metoder hittills lyckligtvis varit otänkbara. I vårt demokratiska samhälle bruka vi gå förhandlingarnas väg, när det gäller stora och viktiga ekonomiska uppgörelser och även i andra sammanhang. Jag föreställer mig, att så förfar också tobaksmonopolet, när fråga är om monolets förbindelser med dess arbetare och dessas organisationer. När saken gällt återförsäljarna tycks man icke ha ansett, att dylika umgängesformer varit nödvändiga.

För egen del — och jag förutsätter, att min uppfattning härvidlag delas av en alldeles övervägande majoritet här i riksdagen — har jag reagerat mot tobaksmonopolets tillvägagångssätt, framför allt med hänsyn till den nonchalans mot riksdagen och dess uttalade mening, varom det otvivelaktigt vittnar. Vid tobaksfrågans behandling såväl 1942 som 1943 gavs från kamrarnas sida till känna, såsom väl många av oss komma ihåg, så bestämda åsikter, att någon tvekan om deras innebörd icke borde förefinnas. Då vi 1943 tillsatte statens tobaksnämnd, skedde det bl. a. på basis av ett departementschefsuttalande, enligt vilket nämndens inrättande borde kunna »innefatta en värdefull möjlighet till allsidigt bedömande av de olika intressenternas krav och en avlastning av statsmakternas befattning med återförsäljarnas önskemål». Så långt departementschefen. Enligt de utfärdade bestämmelserna har nämnden till uppgift att »i samarbete med monolets utövare ävensom befintliga sammanslutningar av enskilda återförsäljare verka för en sund utveckling av handeln med tobaksvaror». Nämnden skall sålunda »rörande förhållandet mellan monolets utövare avgiva begärda yttranden eller, när skäl därtill äro, egna framställningar». Under sådana förhållanden hade det bort vara självfallet, att frågan förts inför tobaksnämnden, innan definitivt beslut fattats. Så har emellertid icke skett. Nämnden och dess ledamöter ha ställts inför ett fullbordat faktum, ehuru riksdagen så kategoriskt, som jag här relaterat, uttalat sig i denna angelägenhet.

Svar på fråga. (Forts.)

Jag kan mycket väl förstå, att statens tobaksnämnd måste ha känt sig ganska pinsamt berörd av det inträffade. I nämndens skrivelse till styrelsen för tobaksmonopolet av den 3 dennes hävdas, enligt min mening med full rätt, att man, då nämnden inrättades, bl. a. avsåg att skapa en instans för förhandlingar och utredningar även i mera allmänna frågor av större betydelse för tobaksdetaljhandeln för att uppnå en avspänning i de tidigare mångåriga stridigheterna på området. Tobaksnämnden anknyter ju därmed både till departementschefens uttalande och till riksdagsbeslutet, när nämnden tillsattes. Under dylika omständigheter måste man onekligen finna det anmärkningsvärt, att när för första gången sedan nämndens tillkomst en fråga av verkligt vital betydelse för tobakshandeln avgjorts, beslutet härom av tobaksmonopolets styrelse fattats utan någon som helst kommunikation med tobaksnämnden och, enligt vad vi här fått veta, utan någon som helst kommunikation med finansministern.

Man skulle också i anslutning till nämndens uttalande kunna understryka dess mening, att det på ett område som detta, där monopolismen uteslutit konkurrens mellan olika tillverkare, måste te sig naturligt att överläggningar med detaljhandelns representanter måste föregå beslutet i en angelägenhet av förevarende art.

I den kommuniké — som ju är allmänt känd — som styrelsen för Svenska tobaksmonopolet utsände på fredagskvällen, meddelar styrelsen, att den beslutat att hos statens tobaksnämnd anhålla att snarast möjligt få del av resultatet av den inom nämnden pågående utredningen om tobakshandlarnas läge och nämndens därpå grundade uppfattning rörande återförsäljarrabattens avvägning samt i avvaktan härpå låta, med ändring härutinnan av styrelsens beslut den 22 februari, tillsvidare anstå med ikraftträdandet av den beslutade rabattsänkningen.

Ja, herr talman, detta är den riktiga vägen att behandla en fråga av denna beskaffenhet. Jag måste säga, att det är beklagligt och uppseendeväckande, att styrelsen för tobaksmonopolet först nu kommit underfund med vad gällande bestämmelser i en fråga som denna föreskriva.

Med hänsyn till herr statsrådets svar och till monolets fredagskommuniké har jag föga att tillägga. Jag vill blott till slut uttrycka min uppriktiga tillfredsställelse över den spontana reaktionen i denna sak från allmänhetens sida. Denna reaktion visar, att vårt folk är ytterst lyhört, när det gäller ingrepp i dess demokratiska rättigheter. Vi äro dock icke bara undersåtar. Vi äro alltjämt fria medborgare, vana att själva ha ett ord med i laget, när det gäller för oss väsentliga ting. Tobaksmonopolets ukas var, såvitt jag vet, den första i sitt slag från ett företag av denna karaktär. Jag vill livligt hoppas, att den också skall bli den sista, och jag tror att kammarens ledamöter instämma i den förhoppningen. Den reaktion, den har åstadkommit, bör kunna bli till en varning för dem, som till äventyrs på andra håll leka med tankar sådana som de, vilka tagit sig uttryck i tobaksmonopolets åtgöranden i rabattfrågan den 22 februari 1945.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 133, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; samt

till statsutskottet propositionerna:

- nr 134, angående inrättande av en personlig professur i röntgendiagnostik för docenten E. L. R. Lysholm;
- nr 138, angående lån till Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, m. m.;
- nr 139, angående statens kreditgivning till utlandet m. m.;
- nr 146, angående om- och tillbyggnad av länsresidenset i Kristianstad; och
- nr 149, angående vissa kapitalinvesteringar i telegrafverkets fond.

§ 5.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

- nr 470 av herr *Andersson* i Löbbo *m. fl.*;
- nr 471 av herr *Fröderberg*; och
- nr 472 av herr *Nilsson* i Kristinehamn *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 473 av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 474 av herr *von Friesen m. fl.*

§ 6.

Föredrogs den av herr *Pettersson* i Dahl vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, angående sänkning av räntan på egnahemslånen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion om rätt för kommunerna att anslå medel till hemvärnets verksamhet;

nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om skapande av garantier till skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten; och

nr 7, i anledning av väckt motion angående utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till byggande av enskild väg Åsebacken—Persberg—norska gränsen;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till förskott av kostnader för uppgörande av byggnadsplaner;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till luftfartslånefonden;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1945/46 å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen av Södertälje kanal m. m.;

nr 40, i anledning av väckt motion angående anslag till konstnärlig utsmyckning av viss plats vid kanslihuset i Stockholm; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av amerikanska flygplan;

bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av väckta motioner om lättnader i de ideella ungdomsorganisationernas beskattning;

bankoutskottets utlåtande, nr 12, angående regleringen för budgetåret 1945/46 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslagen till allmänna indragningsstaten;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 10, i anledning av väckt motion angående undanröjande av det dröjsmål med möjligheten att belåna fastigheter, som är förknippat med säljarens rätt till inteckning för ogulden köpeskillning;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för drunksolyckornas bekämpande;

nr 3, i anledning av väckt motion om utredning angående statens medverkan vid upprättandet av barnkolonier; och

nr 4, i anledning av väckt motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av motion angående utredning om natur- och samhällsintressets tillvaratagande vid exploatering av landets grustäcker; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning om rätt till en fribiljett för semesterresa åt folkpensionärer och åt deras hustrur, som icke uppnått pensionsåldern;

nr 4, i anledning av väckt motion angående ökad giltighetstid för vissa tur- och returbiljetter vid statens järnvägar; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående nedbringande av avgiften för nyinstallation av telefonapparater.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet; och

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer;

från första lagutskottet:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ förordningen den 9 maj 1924 (nr 118) med vissa bestämmelser angående handel med brännved och annat virke i löst mått;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207);

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen för krigsmakten, m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 88 § växellagen, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av fastigheten, Gottsta 1¹⁴² i Häverö socken; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 64, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 65, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 66, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Slutligen anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 kap. 12 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet; och

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Persson* i Falla *m. fl.*, nr 475, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, med begäran om bemyndigande att utfärda bestämmelser om hyresbidrag till ovana skogsarbetare; och

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 476, likaledes om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 128.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, med begäran om bemyndigande att utfärda bestämmelser om hyresbidrag till ovana skogsarbetare, nämligen:

nr 477 av herr *Nolin m. fl.*;

nr 478 av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Sundström* i Vikmanshyttan; samt

nr 479 av herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.*

Slutligen avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 480, angående tillämpning i vissa fall av vissa paragrafer i allmänna förfogandelagen;

herr *von Seth m. fl.*, nr 481, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 60, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet; och

herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, nr 482, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 420) angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.26 em.

In fidem
Sune Norrman.

Måndagen den 12 mars.

Kl. 7.30 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Rubbestad* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 97, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret;
- nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45;
- nr 170, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudditel för budgetåret 1945/46;
- nr 180, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1945/46, m. m.;
- nr 183, angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid av staten övertagna enskilda järnvägar;
- nr 186, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret;
- nr 188, angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet;
- nr 189, angående Stockholms luftvärnsregementes förläggning;
- nr 191, angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid musikaliska akademien med musikhögskolan;
- nr 196, med förslag till lantarbetstidslag;
- nr 197, med förslag till butikstängningslag;
- nr 198, angående inrättande av en värnpliktslånefond, m. m.;
- nr 199, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker;
- nr 200, angående anslag till byggnadsarbeten vid vissa småskoleseminarier;
- nr 202, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar, m. m.;
- nr 203, angående anslag till tullverket för budgetåret 1945/46;
- nr 206, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken, m. m.;
- nr 207, med förslag till lag om ändring i 5 kap. strafflagen, m. m.;
- nr 208, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 15 juni 1935 (nr 343) om ungdomsfängelse, m. m.;
- nr 209, angående avstående av den rätt, kronan eller allmänna arvsfonden äger till andel i viss fastighet;
- nr 210, angående anslag för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor för barn, m. m.;
- nr 211, angående statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård;
- nr 212, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara, m. m.;
- nr 213, med förslag till lag om ändring i 9 § utsökningslagen;

nr 214, angående statsbidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården;

nr 216, angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1945/46;

nr 217, angående förordning om upphävande i viss del av förordningen den 31 oktober 1939 (nr 768) med vissa särskilda föreskrifter rörande tillämpningen av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561), m. m.;

nr 218, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, manskapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente, m. m.;

nr 219, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglemente, m. m.;

nr 220, angående reglering av avlönings- och pensioneringsförhållandena för f. d. landskanslisten vid länsstyrelsen i Västerbottens län O. M. Öhman;

nr 221, angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till läroanstalterna för blinda och dövstumma, m. m.;

nr 222, angående reglering av nomad- och folkskolinspektörernas expeditiönsförhållanden, m. m.;

nr 223, angående bidrag till avlöning av landsantikvarier, m. m.;

nr 224, angående anslag till undervisning i folkrätt vid Stockholms högskola;

nr 225, angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal;

nr 226, med förslag till lag om ändring i 7, 10 och 11 kap. vattenlagen;

nr 227, med förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag), m. m.;

nr 228, angående uppförande av ett radiohus i Stockholm;

nr 229, angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken, m. m.;

nr 230, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 231, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

nr 232, angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken, m. m.;

nr 233, angående vissa anslag till socialstyrelsen;

nr 234, med anhållan om riksdagens yttrande angående de av internationella arbetsorganisationens konferens år 1944 vid dess tjugusjätte sammanträde antagna rekommendationerna;

nr 235, angående anslag till landsfiskalerna m. fl.;

nr 236, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 kap. 32, 33 och 34 §§ lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m.; och

nr 237, angående vissa anslag till riksförsäkringsanstalten.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen, nr 114, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

till behandling av lagutskottet propositionen, nr 115, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;

till bankoutsiktet propositionen, nr 116, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

till behandling av lagutskott propositionen, nr 119, med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364);

till jordbruksutskottet propositionen, nr 122, angående den statsunderstödda torrlägningsverksamheten;

till bankoutsiktet propositionen, nr 127, angående dels delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa grupper av befattningshavare, dels ock tjänstårsberäkning i pensionshänseende för föreståndarinnan vid akademiska sjukhuset i Uppsala Elsa Amalia Nordström;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 131, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 juni 1930 (nr 247) om utrotande av nötbromsen;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 132, angående befrielse för Filip Malmqvist i Huskvarna från skyldighet att erlägga viss stämpelavgift;

till statsutskottet propositionen, nr 140, angående belåning i samband med försäljning av vissa av försvarets bostadsanskaffningsnämnd förvaltade bostadsfastigheter m. m.;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 141, angående anordnande av kontroll å vissa plantskolealster m. m.;

nr 142, angående anslag till trädgårdsundervisningen;

nr 143, angående anslag till bostadsvaneundersökning på landsbygden;

nr 144, angående ersättning i vissa fall för hagelskador; och

nr 145, angående anslag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 147, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

till statsutskottet propositionen, nr 148, angående anslag till vattendomstolarna;

till bankoutsiktet propositionen, nr 150, angående livräntor åt vissa befattningshavare och f. d. befattningshavare vid statens järnvägar.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 151, med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1945/46 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., hänvisades propositionen, i vad angick det i propositionen föreslagna medgivandet rörande dispositionen av förslagsanslaget till Bidrag till provisoriska förstärkningar av tilläggs pensioner och invalidunderstöd, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts proposition, nr 152, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.; och remitterades propositionen, i vad angick det i propositionen föreslagna medgivandet rörande viss dyrtidskompensation, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts på bordet liggande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 153, angående bidrag för budgetåret 1945/46 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.;

nr 154, angående ordnande av civilianställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret;

nr 155, angående anslag till Statens sjöhistoriska museum: Avlöningar; och

nr 156, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 157, angående grunder för försäljning av kronoegendom m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 158, angående statsbidrag till anläggning av fiskhamn på Saltö i Karlskrona; och

nr 159, angående inköp av tomter för postverkets räkning i Västerås;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 160, med förslag till lag om fortsatt giltighet av arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652), m. m.;

nr 161, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 162, med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar;

till bankoutskottet propositionen, nr 164, angående pension åt vissa f. d. arbetare vid vägväsendet;

till statsutskottet propositionerna:

nr 165, angående befrielse för tillförordnade byråsekreteraren hos överståthållarämbetet Nils Gustav Alm från skyldighet att till postverket gälda visst belopp; och

nr 166, angående disponerande av vissa statsverket genom testamente efter f. d. kaptener J. O. L. von Mentzer tillfallna medel m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 167, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 168, angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar;

till statsutskottet propositionerna:

nr 169, angående fortsatt statsgaranti för exportkredit; och

nr 171, angående tandvården vid försvaret.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 172, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk remitterades propositionen, i vad angick anslagsfrågan, till jordbruksutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs var efter annan övriga å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 173, angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 174, angående befrielse från betalningsskyldigheten för av statsverket förskjuten ersättning vid avlösning av viss frälseränta m. m.; och

nr 175, angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkasorna, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 176, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 och 14 §§ lagen den 6 juni 1941 (nr 334) om tillsyn å radiologiskt arbete m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 177, angående förvärv av Halmstad—Nässjö järnvägar; och

nr 178, angående förvärv av aktier i Nässjö—Oskarshamns nya järnvägsaktiebolag, m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 179, angående dels vaktmästaren vid Uppsala universitet A. H. Gelins pensionsförmåner, dels ock pension åt driftledaren vid statens järnvägars biltrafikrörelse V. A. Karlssons efterlevande;

till statsutskottet propositionerna:

nr 181, angående anslag till vissa omkostnader för Svenska gengasaktiebolagets verksamhet; och

nr 182, angående ändrad disposition av bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 184, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 185, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 187, med förslag till förordning om viss skattefrihet för av sjömän uppburen krigsriskersättning för år 1945;

till statsutskottet propositionen, nr 190, angående anslag till statspolisorganisationen: inköp av motorfordon m. m. för budgetåret 1945/46;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 192, angående pension eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 193, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 194, angående annexbyggnad till kanslihuset; och

nr 195, angående tillbyggnad av landsstatshuset i Falun m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 201, angående anvisande av medel till stödjande av lin- och hampodlingen m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 204, angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Karlskrona;

nr 205, angående tillbyggnad av landsstatshuset i Göteborg; och

nr 215, angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift.

§ 4.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 475 av herr *Persson* i Falla m. fl.;

nr 476 av herr *Pettersson* i Dahl m. fl.;

nr 477 av herr *Nolin* m. fl.;

nr 478 av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Sundström* i Vikmanshyttan; samt

nr 479 av herr *Carlsson* i Bakeröd m. fl.

Efter härpå skedd föredragning för remiss till utskott av herr *Hagbergs* i Luleå *m. fl.* motion, nr 480, angående tillämpning i vissa fall av vissa paragrafer i allmänna förfogandelagen anförde:

*Vid remiss
av motionen
nr 480.*

Herr **talmannen**: I den nu föredragna motionen yrkas, »att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 58 med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att Kungl. Maj:t, därest icke en snar och för verkstadsarbetarna acceptabel uppgörelse träffas, i enlighet med allmänna förfogandelagen och i syfte att tillgodose behovet av förnödenhet som är av vikt för befolkningen eller produktionen, eller för att bereda tillgång till förnödenhet, som är behövlig för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna, beslutar tillämpa Allmän förfogandelag, särskilt paragraferna 2, 3, 4 och 5, gentemot till Sveriges verkstadsförening anslutna i konflikt invecklade företag så att dessa företag tvingas igångsätta produktionen med tillämpning av de av arbetarna begärda lönerna och arbetsvillkoren, samt att Kungl. Maj:t, med utnyttjande av Allmän förfogandelag 4--5 §§ gentemot alla till Sveriges arbetsgivareförening anslutna företag och enskilda företagare som förfogar över avverkningsbar skog, utfärdar åläggande att anställa all tillgänglig användbar arbetskraft på gällande villkor för att trygga ett snabbt genomförande av säsongens avverkningsprogram».

I Kungl. Maj:ts proposition nr 58, som enligt motionärerna föranlett ifrågasvarande motion, föreslår Kungl. Maj:t riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), enligt vilket förslag skulle förordnas, att allmänna förfogandelagen, vilken jämlikt lag den 28 april 1944 (nr 175) gäller till och med den 30 juni 1945, skulle äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1946.

Motionärerna hava icke någon erinran att framställa i anledning av Kungl. Maj:ts sålunda i propositionen nr 58 framställda förslag, till vilket de tvärtom uttryckligen yrka bifall, utan deras yrkande avser att vinna ett uttalande från riksdagens sida om att förordnande bör av Kungl. Maj:t meddelas därom, att vissa paragrafer i allmänna förfogandelagen skola äga tillämpning »därest icke en snar och för verkstadsarbetarna acceptabel uppgörelse träffas» i den nu pågående verkstadskonflikten. Detta yrkande måste anses avse allmänna förfogandelagen, sådan den gäller jämlikt lagen den 28 april 1944.

Vid sådant förhållande kan jag icke finna motionen vara föranledd av Kungl. Maj:ts proposition nr 58.

Av här anförda skäl och då annan anledning, som kunnat giva motionärerna grundlagsenlig rätt att nu väcka motionen, icke åberopats eller föreligger, finner jag mig jämlikt § 55 riksdagsordningen hindrad framställa proposition på motionens remitterande till utskott.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Såsom herr talmannen har omtalat har jag tillsammans med ett antal medmotionärer i en motion yrkat på att riksdagen i en hänvändelse till Kungl. Maj:t skulle uttala sig om hur den sedan september 1939 gällande förfogandelagen borde användas i en aktuell situation. Jag anser, liksom jag ansåg när jag lämnade in motionen, att den proposition, som Kungl. Maj:t har framlagt, är fullt tillämplig och utgör ett alldeles tillräckligt skäl för att framlägga en sådan motion.

Förutom att herr talmannen underkänner själva propositionen som skäl för en motion om hur lagen skall användas säger herr talmannen, att det inte inträffat någon annan anledning, som gör det motiverat att lägga fram denna

Vid remiss av motionen nr 480. (Forts.)

motion. Jag vill erinra om att det i riksdagsordningens § 55, som herr talmannen haft i tankarna, heter: »I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad.» Jag citerar detta stadgande på grund av vad herr talmannen sade om att ingen annan anledning inträffat, varmed han ville hävda, att det inte endast gällde den rent formella synpunkten om propositionens tillämplighet utan även den andra frågan om annan anledning. Jag måste till detta säga, att det här utbrutit en verkstadskonflikt, som är den största arbetskonflikten i vårt land sedan 1909 och vilken berör även allmänna dispositioner, som ha en avgörande betydelse för folkförsörjningen, för produktionen, ja, för allt varom talas i allmänna förfogandelagen. Redan detta, herr talman, anser jag vara en verklig annan anledning.

Vidare vill jag erinra om att denna konflikt har föranlett en särskild proposition från Kungl. Maj:ts sida, nämligen den proposition, som handlar om hyresbidragen för strejkande verkstadsarbetare. Denna proposition har ju skapat den unika situationen, att vi fått en regeringsproposition med halva regeringen såsom reservanter. Vidare vill jag erinra om att regeringen i framställning till Svenska arbetsgivareföreningen anhållit, att arbetsgivareföreningen skulle ge sina medlemmar tillstånd att använda strejkande metallarbetare i skogsarbetet. Detta har just motiverats med de akuta svårigheterna på bränsleförsörjningens område. Allt detta, herr talman, anser jag vara sådan annan anledning varom talas i riksdagsordningen § 55.

Jag kan alltså för min del inte finna annat än att det finns goda grundlagsenliga skäl för framställandet av denna motion på det sätt, jag här gjort. Jag anhåller därför, att herr talmannen ville ställa frågan om bifall till att denna motion framställles under kammarens avgörande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av herr talmannens vägran att framställa proposition på remiss till utskott av herr Hagbergs i Luleå m. fl. motion nr 480, dels ock på yrkandet, att proposition på motionens remitterande till utskott skulle framställas; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Luleå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner herr talmannens vägran att framställa proposition på remiss till utskott av herr Hagbergs i Luleå m. fl. motion nr 480, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren yrkat, att proposition på motionens remitterande till utskott skall framställas.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt herr talmannens vägran att framställa proposition på remiss till utskott av ifrågavarande motion.

Härefter föredrogos var efter annan och hänvisades till behandling av lagutskott övriga på bordet liggande motioner; nämligen:

nr 481 av herr *von Seth m. fl.*; och

nr 482 av herr *Persson i Stockholm m. fl.*

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 5—7, statsutskottets utlåtanden nr 7, 10 och 34—41, bevillningsutskottets betänkande nr 16, bankoutskottets utlåtande nr 12, första lagutskottets utlåtanden nr 9—17, jordbruksutskottets utlåtanden nr 8 och 9, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2—4, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3—5.

§ 6.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Carlsson** i Bakeröd, som anförde: Herr talman! Upprepade gånger ha representanter för landsbygden erinrat om den orättvisa, som drabbar exempelvis hemmavarande barn i en jordbrukarfamilj när det gäller den obligatoriska olycksfallsförsäkringen. Har pojken eller flickan gett sig hemifrån och arbetar hos främmande, då är försäkringen för olycksfall i arbetet obligatorisk. Till och med om han eller hon bor hemma men arbetar i granngården beredas de denna trygghet. Men arbetade de hemma hos far eller mor — ja, då är drängen eller husjungfrun obligatoriskt försäkrad men inte barnen i huset, som arbeta sida vid sida med dem. Detta är en mycket stor fråga. Enbart i jordbrukarhemmen äro de hemmavarande familjemedlemmarna över 15 år att räkna i hundratusental. Dessutom äro andra hemmavarande familjemedlemmar, även utom jordbruket, lika orättvist behandlade. Vid 1939 års riksdag gjordes i skrivelse till Kungl. Maj:t en framställning om utredning i syfte att utvidga den obligatoriska olycksfallsförsäkringen. Det är inte för mycket sagt, att det nu har gått ganska många år sedan dess. Kanske borde man ha rätt att förmoda, att vederbörande departementschef gjort vad han kunnat och att arbetet på denna sak har börjat. År 1942 var dock detta icke fallet enligt vad som meddelades i svaret på en då framställd interpellation. Den tröst som ett par utskottsutlåtanden och något statsråd givit jordbrukarungdomen — att det går bra för sig att ordna med frivillig försäkring — missförstår så vitt jag kan finna fullständigt meningen med den obligatoriska socialförsäkringen. Den frivilliga försäkringen står öppen även för de anställda, men här har man icke nöjt sig därmed, givetvis därför att det då oftast inte blir av. Det vore önskvärt att man toge de hemmavarande barnens intressen lika allvarligt som andras. Erfarenheten visar även i deras fall, att det blir i alldeles för många fall inte av med olycksfallsförsäkringen på frivillig väg. Det vore sorgligt, om de som hjälpa far och mor i arbetet i hemmen eller i föräldrarnas verksamhet fortfarande skola se sin rätt till trygghet tillbakasatt och föga aktad av det allmänna.

Statsrådet och chefen för socialdepartementet angav i sitt svar på interpellationen 1942, att någon viss ordningsföljd var uppgjord angående socialreformerna. De hemmavarande barnen i jordbrukarhemmen ha skäl att fråga, om det inte snart borde bli deras tur att få sin obligatoriska olycksfallsförsäkring ordnad. Många andra i samma läge tänka kanske detsamma medan åren gå. Det vore önskvärt, om vi kunde få litet klarhet om hur det ligger till med denna sak.

Interpellation. (Forts.)

Jag får därför utbedja mig andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande frågor:

Har det 1939 av riksdagen begärda utredningsarbetet angående utvidgandet av den obligatoriska olyckfallsförsäkringen nu påbörjats?

När kan riksdagen förvänta något förslag i ärendet?

Denna anhållan bordlades.

7 §.

Interpellation. Herr **Hagberg** i Luleå erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58 om förfogandelagen har jag jämte några partikamrater i andra kammaren föreslagit »att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 58 med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att Kungl. Maj:t, därest icke en snar och för verkstadsarbetarna acceptabel uppgörelse träffas, i enlighet med allmänna förfogandelagen och i syfte att tillgodose behovet av förnödenhet som är av vikt för befolkningen eller produktionen, eller för att bereda tillgång till förnödenhet, som är behövlig för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna», beslutar tillämpa Allmän förfogandelag, särskilt paragraferna 2, 3, 4 och 5, gentemot till Sveriges verkstadsförening anslutna i konflikt invecklade företag, så att dessa företag tvingas igångsätta produktionen med tillämpning av de av arbetarna begärda lönerna och arbetsvillkoren, samt att Kungl. Maj:t, med utnyttjande av Allmän förfogandelag 4—5 paragraferna gentemot alla till Svenska arbetsgivareföreningen anslutna företag och enskilda företagare, som förfoga över avverkningsbar skog, utfärdar åläggande att anställa all tillgänglig användbar arbetskraft på gällande villkor för att trygga ett snabbt genomförande av säsongens avverkningsprogram».

På formella grunder har herr talmannen vägrat remiss å motionen till det utskott, som behandlar den kungl. propositionen. I anledning därav återstår det ingen annan väg att få upp frågan till prövning än att framställa en interpellation. I motionens motivering har framhållits följande:

Den nu pågående verkstadskonflikten är den största arbetskonflikten i vårt land sedan år 1909. Den berör omkring 120 000 arbetare och omfattar de till Sveriges verkstadsförening anslutna företagen. Konflikten har framvingats av arbetsgivarnas oersonliga motstånd gentemot arbetarnas blygsamma lönekrav. Dessa åsyfta en förbättring inom viss gräns av tidlönerna, fem procents ökning av ackordsatserna samt att den kvinnliga arbetskraften vid lika arbete skall erhålla samma betalning som manliga arbetare. Dessutom ha arbetarna krävt medbestämmanderätt beträffande grunderna för de ur såväl löne- som andra synpunkter synnerligen viktiga tidsstudierna.

Metallarbetarnas krav innebär en merutgift på företagens samlade lönekonto med 45—58 milj. kr. Då det nuvarande lönekontot utgör i runt tal 525 milj. kr., så innebär den begärda löneförbättringen en ökning med allenast 9 %. Av denna ökning erhålla de sämst ställda metallarbetarna, vissa tidlönearbetare och kvinnorna den största andelen, medan den mindre delen tillkommer dem med den högre betalningen.

Rimligheten i arbetarnas anspråk kommer bäst till synes vid ett studium av företagens vinster. Enligt Aktieägarens uppslagsbok uppgingo de redovisade nettovinsterna för 345 bolag inom metall- och verkstadsindustrien år 1943 till 114 milj. kr. Av dessa utdelades 67 milj. kr., medan 47 milj. kr. fonderades. Ett bifall till arbetarnas krav berör alltså inte ens utdelningarna! Om man därtill håller i minnet att enligt kommerskollegium investeringarna

Interpellation. (Forts.)

för företag med 80 % av arbetarantalet inom järn- och stålmanufaktur, mekaniska verkstäder, skeppsvarv och elektrisk industri ha ökat från 88 milj. kr. år 1939 till 152 milj. kr. år 1943, alltså med 73 %, framstår blygsamheten i arbetarnas krav än tydligare.

Än vidare framgår av dessa uppgifter om företagens ekonomiska ställning, att ett bifall till de av arbetarna framförda kraven icke behöver påverka prisnivån. De hålla sig inom ramen för prisstoppspolitik, varför arbetsgivarnas försök att dölja sin oresonlighet bakom det samhällseliga intresset att undvika inflation är helt misslyckat.

Denna uppfattning delas av allt att döma även av finansministern. I årets remissdebatt förklarade han, uppenbarligen med hänsyftning på metallarbetarnas krav, bl. a., att kommunisterna »*nöja sig med att begära sådana förbättringar i lönerna, som äro förenliga med oförändrade priser*». Han förklarade vidare, att man tidigare tydligen överskattat lönernas betydelse för prisbildningen. För många, yttrade han, har det framstått som en gåta att priserna inte stigit, trots att man haft ett överflöd på köpkraft. Detta exemplifierade finansministern särskilt med erfarenheterna från England och U. S. A.: »Där ha inkomsterna stigit relativt mer än vad de stigit i vårt land, men priserna ha stigit mindre, särskilt när det gäller Förenade staterna...»

Finansministern har vidare markerat, att de uppställda lönekraven äro av ringa vikt, jämförda med kraven i »arbetarrörelsens efterkrigsprogram», vilkas genomförande han ansåg vara en förutsättning för en lugn efterkrigsutveckling i vårt land.

I den mån finansministerns uttalanden äro representativa för regeringens inställning i saken — och något annat kan väl inte gärna förutsättas — så tyckas statsmakterna själva anse metallarbetarnas krav så rimliga, att de till och med kunna rymmas inom ramen för den strängt restriktiva ekonomiska politik, som tyvärr alltjämt upprätthålles.

I belysning av vad vi här sagt kan det inte råda någon tvekan om att ansvaret för konflikten i hela sin utsträckning vilar på arbetsgivarna. Trots att de under krigsåren, tack vare lönestoppet och att arbetarna undanhållits många tiotal miljoner kronor i dyrtidskompensation, avsevärt kunnat stegra sina profiter, ha de kategoriskt avvisat varje diskussion om de av arbetarna resta kraven och till och med framfört förslag om försämringar i arbetarnas villkor. Den oresonlighet, som verkstadsföreningens medlemmar visat, har också med skärpa påtalats från skilda håll.

I en artikel i Metallarbetaren nr 5 detta år erinras om en del socialdemokratiska tidningars uttalanden om verkstadsföreningen och dess politik. Morgon-Tidningen skriver, att »verkstadsföreningen blivit en stat i staten inom Svenska arbetsgivareföreningen...» Denna säges ha vissa svårigheter när det gäller att hos verkstadsföreningens ledning vinna gehör »för moderna synpunkter inom arbetslivets område». Tidningen Folket skriver att verkstadsföreningens »dominerande ledargrupp lever kvar i en äldre och förlegad mentalitet». Folket säger sig ha svårt att fatta »hur moderna företagsledare kan vansköta den mänskliga arbetskraften på sätt som sker inom vissa delar av verkstadsindustrien». Tidningen Arbetet skriver »att de sociala synpunkterna ha haft föga hemortsrätt inom verkstadsindustrien... Den avgörande orsaken till verkstadsarbetarnas omfattande nejöstning har varit verkstadsföreningens opsykologiska envisa omedgörlighet, vilken torde ha uttömt tålamodet hos flertalet av Metalls medlemmar och sålunda skapat jordnåu för nejöstningen... Den stora massan metallarbetare har tydligen förlorat tron på att verkstadsföreningen skulle vara villig att utan kraftiga påtryckningsåtgärder från arbetarpartens sida medverka till ett godtagbart resultat.» Ny Tid

Interpellation. (Forts.)

skriver, att »verkstadsföreningen får betraktas som en oresonlig arbetsgivar-grupp... Denna ledning saknar fullständigt psykologisk blick. Den sätter sig även i små frågor på sina höga hästar, den visar aldrig generositet eller storsinhet.»

Tidningen Metallarbetaren kommenterar, att »den som haft med verkstadsföreningen att göra kan utan invändning ansluta sig till denna betygsättning... Resultatet av verkstadsföreningens gammalmansaktiga vrånghet och efterblivenhet har ute på arbetsplatserna skapat ett tilltagande missnöje.»

LO:s Aftontidningen skriver den 28 februari, att verkstadsföreningen »icke blott underlät att tillmötesgå med något förslag om de löneförhöjningar som den skulle kunna acceptera. Det generade den inte att i den föreliggande situationen utmana motparten med vissa förslag om försämringar av arbetsvillkoren. Om ett sådant uppträdande icke var avsett som en provokation, så måste det i alla händelser verka som en sådan. Därest verkstadsföreningens ledning icke lyckats fullständigt isolera sig från verklighetens värld och förvandla sig till ett museum för den oinskränkta företagarmaktens svunna storhetsperiod måste den också ha insett detta. Insikten har emellertid icke föranlett verkstadsföreningen att vidtaga någon inom dess kompetensområde liggande åtgärd för att undvika striden... Att verkstadsarbetarna inte kunde låta sig nöja därmed måste ha varit verkstadsföreningen klart.»

Åtskilligt mer i samma stil har anförts i socialdemokratisk och facklig press om verkstadsföreningens handlingssätt. Sammanfattat i få ord innebära dessa uttalanden, *dels* att verkstadsföreningen sedan lång tid tillbaka drivit en politik gentemot arbetarna, som pressat deras tålmod till det yttersta och övertygat dem om lönlösheten i att förhandlingsvägen åstadkomma en verklig förändring till det bättre, *och dels* att den i verkligheten provocerat till strid.

Vi summera: verkstadsarbetarnas krav äro rimliga och rättvisa och kunna genomföras inom ramen av prisstoppet. Denna uppfattning delas av den överväldigande folkmajoriteten. Vad som hindrar verkstadsarbetarna att erhålla den begärda löneförhöjningen är endast verkstadsföreningens oförsonliga hållning. Genom sin oresonlighet sabotera verkstadskapitalisterna icke blott en rimlig levnadsstandard för sina anställda utan också viktiga samhällsbehov. Produktionsvärdet vid de av verkstadskonflikten berörda företagen kan uppskattas till 30 å 40 miljoner kronor i veckan, medan de av arbetarna uppställda kraven blott förutsätta en merkostnad för företagarna av omkring 900 000 kronor i veckan.

Under dessa förhållanden anse vi det självklart, att arbetarmajoriteten i riksdagen vidtager alla åtgärder som äro möjliga för att stödja de kämpande metallarbetarna och tvinga verkstadskapitalisterna till resonlighet. Denna tankegång har tidigare antytts av den socialdemokratiska gruppledaren i andra kammaren, herr Vougt, som under årets remissdebatt yttrade:

»... då de sämst ställda arbetarnas resurser nu uttömts och kristidens påfrestningar skapat ett i viss mening explosivt läge, som man väl kan beklaga men inte undanröja, kunde man då inte ha rätt att kräva en verklig självrannsakan från andra samhällsklassers sida beträffande deras möjligheter att lämna sina bidrag, göra sina uppoffringar?... om vi nu skulle komma i det läget att samhällsnyttan fordrar verkliga uppoffringar från företagarnas sida, kan man då räkna med att de stora centralorganisationerna gentemot sina medlemmar lika bestämt inskarpa nödvändigheten av uppoffringar som arbetarrörelsens centrala organisationer för sin del gjort under hela kriget? *Av svaret på den frågan beror uppenbarligen i hög grad, i vilken mån vi kunna komma till rätta med problemen utan tvångsingripanden av något slag.»*

Interpellation. (Forts.)

Svaret på den av herr Vougt på den socialdemokratiska gruppens vägnar ställda frågan blev som bekant nej. Verkstadsföreningen satte sig hårdnackat på tvären och krävde till och med från början försämringar i avtalet. Dess hållning har av socialdemokratisk press karakteriserats på sätt, som tidigare anförts.

En formell möjlighet att inför riksdagen ställa kravet att statsmakterna böra ingripa i verkstadskonflikten för att säkra de berörda arbetarna den begärda löneförhöjningen och de begärda arbetsvillkoren i övrigt samt tvinga verkstads-kapitalisterna att upphöra med sitt sabotage mot folkförsörjningen erbjuder sig för oss i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 58 med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen. Enligt vår mening bör riksdagen av regeringen kräva, att den tillämpar denna lag, vars syfte är att »tillgodose behovet av förnödenhet, som är av vikt för befolkningen eller produktionen, eller för att bereda tillgång till förnödenhet, som är behövlig för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna», mot de till Sveriges verkstadsförening anslutna i konflikt inbegripna företagen, på det ena eller andra sättet upprätthåller produktionen vid dessa företag och garanterar deras arbetare begärda löner och arbetsvillkor. Om denna lag mot förmodan icke skulle anses tillräcklig för det uppställda ändamålet, bör utskottet föreslå de ändringar i lagen, som kunna anses erforderliga.

Då de ovan framställda tankegångarna tidigare framlagts i pressen, har från några håll påståtts, att statliga ingripanden i hithörande frågor är något för vårt land okänt och främmande. Häremot är det tillräckligt att erinra om att vi här i landet ha exempelvis en lag om kollektivavtal och arbetsdomstol jämte varsellag, vilkas väsentliga betydelse ligger däri, att de försvåra arbetarnas kamp för bättre löner. Vi ha tjänstepliktslag och lagen om begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension. Vi ha statsmakternas genomtruffande av lönestoppsprincipen, som riktar sig mot arbetarklassen. Det gäller alltså nu icke att införa några nya principer i den ekonomiska politiken, det gäller endast att nu använda statens myndighet åt andra hållet, mot arbetsgivarna, sedan den tidigare ensidigt använts mot arbetarna.

Här kan också erinras om att statsmakterna tidigare under krigsåren ingripit för att säkerställa produktionen inom en näringsgren, varvid lönesättningen även indirekt påverkades. När riksdagen år 1941 beslöt godkänna regeringsförslaget till »lag angående skyldighet att i vissa fall verkställa odling av sockerbeter» funnos särskilda bestämmelser om arbetslönerna medtagna. I statsrådsprotokollet framhölls, att en särskild lagstiftning i och för sig inte var nödvändig: »Sålunda kunde man tänka sig att staten själv med stöd av förfoganderättslagen finge i sin hand de erforderliga arealerna och därefter själv ombesörjde odlingen», heter det. I den särskilda lagen fastställdes också vissa minimipriser jämte straffbestämmelser för dem som trotsade lagen. Straffskalan för tredskande betodlare var böter från 50 till 400 kronor per hektar samt dagsböter. Det ifrågasattes också, att »staten på vederbörande odlares bekostnad låte verkställa den försummade odlingen». Vad som kräves i denna motion går alltså i och för sig icke utanför ramen för av statsmakterna tidigare vidtagna eller förberedda åtgärder.

Huvudsaklig motivering för de i det föregående resta kraven har varit rimligheten och rättvisan i verkstadsarbetarnas krav beträffande löner och övriga arbetsvillkor. Inom vissa områden föreligger det emellertid dessutom synnerligen starka speciella skäl för att statsmakterna böra använda sig av förfogandelagens möjligheter gentemot arbetsgivarparten.

Statsministern jämte de för bränsle- och arbetsmarknadsfrågorna närmast

Interpellation. (Forts.)

ansvariga statsråden, Rubbestad och Erlander, ha i särskild framställning till arbetsgivareföreningen begärt, att denna skulle ge sina medlemmar rätt att använda strejkande verkstadsarbetare i skogsarbete. Denna framställning har avvisats av arbetsgivareföreningen med hänvisning till att en sådan åtgärd kunde stärka arbetarnas motståndskraft och uthållighet. Då bränsleprogrammets fullföljande med kort tidsfrist är ett första rangens samhällsintresse betyder arbetsgivareföreningens avslag på regeringens framställning, att den underordnar de samhällseliga intressena sina egna klassintressen.

Regeringen har i särskild proposition, som åsyftar att jämställa strejkande verkstadsarbetare med övriga ovana skogsarbetare i fråga om rätten att erhålla hyresbidrag, betonat, att den akuta bränslekrisen kräver exceptionella åtgärder. Ingen bestrider detta. Så mycket mera uppseendeväckande är därför arbetsgivareföreningens åtgärd att begränsa tillförseln av arbetskraft till sina medlemmars avverkningar. Detta är ingenting annat än att sabotera genomförandet av en av de mest aktuella och nödvändiga uppgifterna.

Det synes oss nödvändigt, att statsmakterna i detta läge hävda folkförsörjningsintresset gentemot det strängt begränsade privatintresset. Allmänna förfogandelagen borde vara tillräcklig för att åstadkomma en nödvändig rättelse.

De talrika dispenser som begärts, dels av statsmakterna för produktion för försvarets behov, dels för understöd åt Norge och Danmark, vittna om att viktiga behov här löpa fara att eftersättas. I stället för att vissa arbetargrupper nu pressas att arbeta på de gamla arbetsvillkoren bör förfogandelagen användas för att hålla produktionen vid härav berörda och övriga företag i gång på de av arbetarna begärda arbetsvillkoren.

Så långt motionen.

Jag anhåller med hänvisning till vad ovan anförts om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

Ämnar regeringen vidtaga några åtgärder för att i enlighet med förfogandelagen framtvinga ett igångsättande av produktionen i till Sveriges verkstadsförening anslutna i konflikt invecklade företag med tillämpning av de av arbetarna begärda lönerna och arbetsvillkoren?

Ämnar regeringen för att underlätta bränsletillförseln ålägga de medlemmar av Sveriges arbetsgivareförening, som förfoga över avverkningsbar skog, att anställa tillgänglig användbar arbetskraft på gällande villkor?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Fagerholm m. fl.*, nr 483, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 65, med förslag till avlösningsreglemente för personal vid krigsmakten under krigstjänstgöring (krigsavlösningsreglemente);

herrar *Ståhl* och *Sandberg*, nr 484, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, med begäran om bemyndigande att utfärda bestämmelser om hyresbidrag till ovana skogsarbetare;

herr *Dahlgren m. fl.*, nr 485, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 92, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsrisersättning till sjömän; och

herr *Persson* i Landafors *m. fl.*, nr 486, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 106, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521).

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 8.17 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 14 mars.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 7 innevarande mars.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! I en till mig riktad interpellation har herr Senander med kammarens tillstånd frågat, om det kunde förväntas, att riksdagens skrivelse den 9 maj 1944, nr 259, inom den närmaste framtiden föranleder positiva åtgärder från regeringens sida i syfte att bringa de i berörda skrivelse påtalade ojämheterna vid löneklassplacering av vissa tjänstemannagrupper ur världen.

Det av interpellanten åsyftade ärendet har gjorts till föremål för utredning genom allmänna lönenämnden, som efter hörande av vissa myndigheter avgivit yttrande i ärendet den 16 februari 1945.

Ärendet har därefter samtidigt med åtskilliga andra lönefrågor upptagits till behandling i proposition den 2 mars 1945, nr 218.

Jag ber att få hänvisa till den redogörelse och de uttalanden, som äro intagna i punkt 4 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet.

*Svar på
interpellation.*

Härefter yttrade:

Herr **Senander**: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för finansdepartementet för det lämnade svaret. Jag skulle också kunna på traditionellt sätt anföra mitt missnöje med innehållet, men det är kanske överflödigt. Det börjar nämligen bli tradition, att statsrådet Wigforss lämnar avvisande svar eller också, såsom i något fall skett, inte alls svarar på frågor och interpellationer, som gälla de lägre statstjänarnas intressen. Däremot kan jag inte underlåta att inledningsvis påtala det ganska märkliga förfaringsätt, som tillämpats vid besvarandet av interpellationen.

I svaret hänvisas ju till innehållet i proposition nr 218. Nu är det emellertid så att denna proposition ännu i går inte var delad i kamrarna och, såvitt jag kunnat finna, inte heller delats i dag. För att kammaren skall kunna bilda sig en mening om interpellationssvaret, måste den givetvis också känna innehållet i propositionen, till vilken interpellationssvaret hänvisar. Detta har omöj-

Svar på interpellation. (Forts.)

liggjorts genom det tillämpade förfaringssättet. Det hade enligt min mening varit på sin plats, att statsrådet Wigforss antingen tidigare hade besvarat interpellationen och antytt vad som planerades från hans sida i anledning av riksdagens framställning i fjol eller att han väntat med svaret, till dess kammarens ledamöter fått taga del av innehållet i propositionen.

För min del har jag givetvis lyckats skaffa mig en hastig kännedom om innehållet i propositionen — jag hade ju på förhand fått del av interpellationssvaret. Men detta ändrar inte det faktum, att kammarens övriga ledamöter äro okunniga om innehållet i propositionen och därför inte heller ha kännedom om vad det svar, som finansministern lämnat på min interpellation, i verkligheten innebär.

Så några ord i själva sakfrågan. Statsrådets svar innebär, såsom jag antydde i början av mitt anförande, ett avvisande av de högst berättigade krav, som min interpellation gäller. Motiveringen är den vanliga, då det är fråga om små löntagare, nämligen kostnadsskäl. I propositionen framhåller statsrådet bl. a. följande: »Att beteckna detta förhållande som en orättvisa mot de tidigare ordinarieblivna tjänstemännen och framställa dessa eljest icke på något sätt missgynnade tjänstemän som en eftersatt löntagargrupp synes mot bakgrunden av vad i det föregående anförts icke vara befogat.» Vidare säger statsrådet: »Det kan under sådana förhållanden icke anses vara påkallat att belasta statsverket med utgifter för att tillgodose dem med särskilda övergångsformer.»

Statsrådet Wigforss känner sig alltid illa berörd, då man anlägger rättvisesynpunkter på ett ärende. Han tycks överhuvud taget inte ha plats i sitt tänkande för annat än rent formella och statsfinansiella synpunkter. Här föreligger emellertid ett ytterst anmärkningsvärt och orättvist förhållande, i det att vid löneregleringen år 1939 ett betydande antal ordinarie befattningshavare kommo att ställas i ett sämre läge än yngre sådana, som utnämnts till ordinarie efter det att löneregleringen av år 1939 hade trätt i kraft.

Detta tycker man borde vara skäl nog för en socialdemokratisk finansminister att inte bara se till formella och statsfinansiella synpunkter, utan också söka anlägga rättvisesynpunkter på den fråga det gäller. Man tycker att det inte borde vara ur vägen för finansministern att också taga någon liten hänsyn till den allmänna rättskänslan och inte bara utgå ifrån vad han själv anser vara rättvist i detta fall. Det borde inte finnas mer än en mening i denna sak. Statsrådet Wigforss kan gå till vem som helst både inom och utom stats-tjänsten och fråga, om han eller hon anser det vara rättvist, att äldre tjänstemän skola ställas i ett sämre läge än yngre tjänstemän — svaret kan inte bli annat än att detta är en utmaning mot rättskänslan. Till och med allmänna lönenämnden anser, att förhållandet innebär en klar orättvisa. Att nämnden ändock kommit till samma ståndpunkt som statsrådet Wigforss beror givetvis på det gamla banala skälet om statsfinansiella betänkligheter, bakom vilket alltid döljer sig de obotfärdigas förhinder.

Det förhållandet att statsrådet Wigforss särskilt under senare år ställt sig alltmer kallsinnig mot rättvisekravet betyder emellertid inte att han överhuvud taget vägrat att taga hänsyn till detta krav. Det har givits fall, då han visat sig ha ett blödande hjärta för vad han ansett vara rättvist. Jag syftar bl. a. på det anmärkningsvärda fallet, då han i proposition till riksdagen begärde en rundligt tilltagen pension till förre *telegrafdirektören Ericsson*. Denne fick som bekant omkring 10 000 kronor om året i pension för sig och omkring 4 000 kronor i familjepension. Och märk väl: i propositionen i denna sak hade herr Wigforss ingenting annat att komma med än just de av honom nu utdömda »rättvisesynpunkterna». Det anfördes nämligen i propo-

Svar på interpellation. (Forts.)

sitionen, att herr Ericsson vid sin anställning »bibringats den uppfattningen», att han skulle få pension. Inom parentes sagt skulle det vara intressant att veta vem som bibringat honom den uppfattningen. Det behövdes emellertid inte mera för att statsrådet Wigforss skulle anse »rättvisan» tala för att denne direktör borde erhålla pension, trots att han inte författningsenligt hade rätt till någon sådan. Den gången anförde inte herr Wigforss vare sig formella eller statsfinansiella betänkligheter.

Nu har emellertid statsrådet ställt sig på den formella och statsfinansiella grundvalen. Nu gäller det också lågt avlönade befattningshavare. Det kanske allra mest anmärkningsvärda i saken är emellertid, att statsrådet, såvitt jag kan förstå, negligerat en av riksdagen uttalad önskan i ärendet.

I skrivelse till regeringen anförde fjolårets riksdag: »Det synes önskligt, att här antydde ojämnheter i lönesystemet undanröjas så långt detta kan visa sig vara praktiskt möjligt.» Riksdagen tog alltså klart ställning till förmån för rättvisekravet. Den menade att statsfinansiella skäl icke fingo stå hindrande i vägen för ett avlägsnande av de påtalade orättvisorna. Inte heller finns det något i riksdagens beslut som tyder på att riksdagen hesiterat inför de formella skälen, d. v. s. inför det förhållandet att det inte finns några författningsbestämmelser, som möjliggöra en dylik åtgärd. Den enda reservationen ligger i uttalandet »så långt detta kan visa sig vara praktiskt möjligt». Men några praktiska svårigheter har inte statsrådet påvisat i sin proposition, och sådana kunna inte heller påvisas. Statsrådet har endast hållit sig till den formella rätten och till de statsfinansiella skälen.

Enligt min mening uttalade sig förra årets riksdag bestämt för en korrigerande av orättvisorna. Detta hindrar emellertid inte statsrådet Wigforss att framlägga en proposition, som faktiskt negligerar riksdagens beslut, något som jag finner vara ganska anmärkningsvärt. Statsrådet Wigforss' avvisande hållning till ett av riksdagen bestämt uttalat önskemål tyder jag som ett försök att med regeringsauktoritetens stöd tvinga riksdagen att frångå ett tidigare fattat beslut.

Såsom jag tidigare sagt, är jag missnöjd med svaret på min interpellation, och jag vill hoppas att riksdagen, då den går att taga ställning till propositionen, av hänsyn till rättvisekravet och kanske inte minst av hänsyn till sin egen prestige, vidhåller sin tidigare uppfattning. För vår del komma vi givetvis att motionera i sådan riktning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Såsom av interpellationssvaret framgår, utgör det en rent formell hänvisning till att hela ärendet föreligger i en kungl. proposition, till vilken riksdagen får taga ställning, när den behandlats av vederbörande utskott.

Att svaret lämnats i dag och inte uppskjutits till nästa onsdag, då propositionen hade förelegat i tryck, är helt enkelt beroende på ett önskemål från riksdagens sida om att inga interpellationer skola besvaras nästa onsdag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Ohlin** erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr Mosesson har till mig ställt följande frågor: »Vad bör och kan göras för att förhindra att oförvitliga svenska företagare med otillbörliga medel uppfordras att yppa sådant, som de enligt svensk lag icke äro skyldiga eller berättigade att yppa? Vad kan från regeringens sida göras för ett skydda svenska företag från att uppföras på svarta listan?» *Svar på interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

Innan jag går att närmare besvara dessa frågor skall jag — med hänsyn till deras av interpellanten påpekade nära samband med den s. k. svarta listan — i korthet redogöra för innebörden av denna lista.

Systemet med svarta listor begagnades, som bekant, av de allierade redan under föregående världskrig och återinfördes vid början av det nu pågående kriget såsom ett vapen i den ekonomiska krigföringen.

Syftet med dessa listor angives främst vara att lämna en vägledning för myndigheter i de allierade länderna för bedömandet av vilka personer och företag, vilkas affärsverksamhet eller uppträdande i övrigt befrämjat ur de allierades synpunkt fientliga intressen, varför de böra förvägras de förmåner, varöver dessa myndigheter utöva kontroll, exempelvis navicert, exportlicenser, viseringar etc. Listorna skola även vara till ledning för affärsmän i de allierade länderna, så att de undvika att göra affärer med där upptagna företag och personer. Dessutom uppges ändamål vara att minska riskerna för affärsmän i neutrala länder att oavsiktligt träda i sådana förbindelser med gentemot de allierade fientligt inställda företag, som dessa affärsmän själva önska undvika. Däremot har från allierad sida uttryckligen förklarats att svartlistepolitiken icke användes för att främja vissa företags eller nationers kommersiella intressen gentemot svenska sådana. De svenska myndigheterna ha med tillfredsställelse tagit fasta på denna förklaring.

Verkningarna av svartlistehotet ha givetvis förstärkts genom de från allierad sida på sistone gjorda tillkännagivandena, att de svarta listorna icke, såsom skedde efter förra världskriget, skola avskaffas efter fredsslutet utan i stället bibehållas en kortare eller längre tid efter krigets slut.

Vad beträffar de generella direktiven för svartlisteverksamheten, så emanera dessa från blockadmyndigheterna i London och Washington, där särskilda kommittéer inrättats för behandling av hithörande frågor. Även de i sista hand avgörande besluten rörande enskilda firmors eller personers svartlistning fattas av dessa kommittéer. Det är emellertid givet, att beslut om svartlistning i de flesta fall icke skulle kunna komma till stånd, därest icke rapporter och annat upplysningsmaterial, som kan läggas till grund härför, inkommit till dessa centralmyndigheter. Införskaffandet av sådana upplysningar ombesörjes huvudsakligen av de allierade beskickningarna och konsulaten i de neutrala länderna. Även vid de här ackrediterade beskickningarna finnas alltså tjänstemän, som ha till uppgift att på olika till buds stående vägar införskaffa upplysningar rörande det svenska näringslivet och dess förbindelser. Då de därvid som regel torde begagna sig av rapporter och uppgifter, som lämnas av enskilda personer, ligger det i sakens natur, att utredningarna ej alltid bli opartiska. På grundval av det material, som sålunda sammanställes, insända legationerna till London och Washington sina rekommendationer eller förslag beträffande svartlistning.

De skäl på vilka en person eller ett företag uppföres på svarta listan tillkännagivas icke närmare; överhuvud taget är förfarandet i samband härmed omgärdat med sekretess. Den, som är hotad av svartlistning, erhåller sålunda i regel icke närmare kännedom om de anklagelser, som riktas emot honom. Ofta, men icke alltid, erhåller han dock tillfälle att avgiva förklaringar inför vederbörande allierade legation eller konsulat, ehuru han därvid icke äger tillfälle att få del av det material, som åberopas emot honom.

Ehuru de normer, som tillämpas vid prövningen av olika förslag till svartlistning, icke äro kända, kunna vid ett studium av de på svarta listan uppförda svenska namnen urskiljas *vissa huvudgrunder, som i praktiken synas hava föranlett svartlistning av svenska företag*: En sådan grupp utgöres av svenska företag, som ekonomiskt sett äro mer eller mindre beroende av företag i Tysk-

Svar på interpellation. (Forts.)

land eller därmed förbundna eller ockuperade länder. Hit höra sålunda icke blott svenska dotterföretag till tyska bolag, utan exempelvis även här verksamma aktiebolag, där aktiemajoriteten befinner sig i norska eller danska händer.

En annan grupp av svenska företag på svarta listan utgöres av firmor, vilka varit delaktiga i importen från Tyskland eller av Tyskland beroende stater. Särskilt hava agentfirmor, vilkas rörelse under kriget blivit mer eller mindre beroende av import från kontinenten — även om detta varit en direkt följd av avspärrningen av importen västerifrån — blivit drabbade av svartlistning.

På listan förekomma emellertid även firmor, som icke hava haft någon som helst vare sig kommersiell eller ekonomisk förbindelse med Tyskland, dess allierade eller ockuperade länder. I dessa fall uppgives grunden vara, att företagen i fråga stått i affärsförbindelse med firmor i andra neutrala länder, som där blivit föremål för svartlistning.

Slutligen ha på svarta listan även upptagits ett mindre antal personer, som icke driva affärsrörelse av något slag men på ett eller annat sätt givit uttryck för sympatier för Tyskland eller dess allierade.

Härtill kommer, att ej blott firmor och företag såsom sådana kunna uppföras å listan, även firmainnehavarna eller styrelsemedlemmarna i ett bolag eller dess anställda i ledande ställning kunna svartlistas. Några mer bestämda principer för dessa svartlistningar av enskilda personer torde ej finnas — stundom ha vissa medlemmar av ett företags styrelse svartlistats, medan andra gått fria. Härvid synes hänsyn även ha tagits till vederbörandes förmenta sympatier eller åsikter i politiskt hänseende ävensom till den tidpunkt, då han inträtt i styrelsen.

Överhuvud taget synes den karakteristik, som plägar givas de svartlistade företagen och personerna, nämligen att dessa skulle stå under tysk kontroll eller rent av vara agenter för mot de allierade fientliga intressen, alls icke passa in på flertalet av de svenska namnen på listan.

Sedan Sveriges handel med Tyskland praktiskt taget upphört, synes numera huvudsyftet vid uppförandet av nya svenska namn på listorna hava förskjutits till att avse uppspärandet av personer eller företag, som kunna misstänkas i någon form underlätta eller medverka till tysk kapitalexport, t. ex. förvara eller dölja tyska tillgodohavanden, vare sig dessa hava formen av valutor, värdehandlingar, varor, fordringsanspråk eller rättigheter av något slag, varjämte det avser att försvåra dylik verksamhet och avskräcka därifrån.

Antalet personer eller företag i Sverige, som f. n. återfinnas på den svarta listan, är närmare 550. Över hälften av dessa torde ha uppförts under de två senaste åren. Otivelaktigt är svarta listan för Sverige numerärt betydligt mindre än för flertalet övriga neutrala länder. Det bör emellertid understrykas, att antalet namn på svarta listan icke är något uttryck för omfattningen av den i Sverige bedrivna verksamheten i detta hänseende. Ett syfte med densamma är nämligen att förmå svenska affärsföretag att rätta sitt handlande efter de olika önskemål, vilkas uppfyllande mer eller mindre direkt uppställs såsom villkor för att vederbörande skall gå fri ifrån svartlistning. Först sedan man kommit till klarhet, att vederbörande icke vill eller icke kan uppfylla dessa önskemål, skrider man till beslut om svartlistning. Ur svenska synpunkter kunna sålunda de fall, då svartlistning *icke* kommit till stånd, vara mer betänkliga än de fall, då sådan ägt rum. I sådana fall, som givetvis icke komma till allmänhetens kännedom, kan ju vederbörande, för att undgå att bli uppförd på listan, ha givit vika för de påtryckningar, direkta eller indirekta, för vilka han blivit utsatt. I många fall har även krävts avgivandet av mer eller mindre vittgående utfästelser rörande företagets framtida förbindelser etc.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det ligger i sakens natur, att själva svartlistesystemet, såsom sådant, vilket ju dirigeras från London och Washington, icke är direkt åtkomligt för svenska åtgärder. Däremot kunna givetvis inom Sverige vidtagas åtgärder, som förhindra eller åtminstone begränsa den underrättelseverksamhet, varpå systemet bygger. Redan under föregående krig antog riksdagen sålunda, som bekant, en särskild lag för att förhindra främmande kontroll av vårt näringsliv, den s. k. *krigshandelslagen*.

Denna lag försattes i början av detta krig åter i kraft i så gott som oförändrat skick. Enligt krigshandelslagen är det förbjudet att lämna upplysningar rörande varuhandeln — vare sig upplysningarna avse egen eller annans verksamhet — så snart anledning finnes antaga, att de äro avsedda att underlätta främmande övervakning. Överträdelser av detta förbud äro belagda med straff — i svårare fall upp till straffarbete i två år. Det är sålunda exempelvis straffbart att, vid uppkommen fara för svartlistning eller i samband med framställning om avförande från svarta listan, förebringa utredning eller eljest lämna upplysningar inför den främmande maktens representanter, t. ex. rörande det egna företagens liksom andra företags export eller import under kriget, eller rörande leveranser till eller från företag inom eller utom Sverige, som äro svartlistade. Från detta förbud kan dock undantag medgivvas efter beslut av därtill behörig myndighet.

Lämnandet av upplysningar kan dessutom falla under allmänna strafflagens bestämmelser om handelsspionage, enligt vilka ännu strängare straff kunna utdömas.

Givet är emellertid, att ej ens den mest fullständiga lagstiftning mot utlämnande av upplysningar i dessa ämnen kan väntas med säkerhet råda bot på här påtalade missförhållanden. Detta synes nämligen knappast vara möjligt, så länge vederbörande utländska myndigheter i Sverige äro aktivt verksamma för att, under skydd av den diplomatiska immuniteten, på inofficiella vägar insamla upplysningar om det svenska näringslivet.

Ansvaret för att denna betänkliga informationsverksamhet kunnat drivas så långt som skett faller emellertid även på de svenska affärsmän som lämna upplysningar — icke blott av relativt oskyldigt slag rörande egna företag — utan detaljerade uppgifter som ur svensk synpunkt kunna medföra allvarliga olägenheter samt t. o. m. i några fall enligt vad som försports lämnat uppgifter rörande konkurrentföretag och dessas förbindelser. Enligt vad jag inhämtat har polisutredning i flera fall verkställts. Frågan huruvida åtal kommer att anställas är ännu icke avgjord. Jag vill uttala en förhoppning, att såväl affärsmännen som den svenska opinionen äro på sin vakt mot här berörda utslag av främmande kontroll.

Uppenbarligen ankommer det i första hand på vederbörande utländska makter att avgöra, i vad mån dylika uppfordringar eller uppmaningar falla inom ramen för deras härvarande beskickningars naturliga verksamhetsområde. Eftersom den diplomatiska immuniteten ej möjliggör rättsligt ingripande mot de tjänstemän, som handhava den ifrågavarande verksamheten — även konsulaten åtnjuta nämligen sådant skydd — kunna rättsliga ingripanden endast riktas mot personer utan dylik immunitet d. v. s. de svenskar, som, oftast för att själva undgå svartlistehotet, föranledas att lämna upplysningarna i fråga.

Därjämte står naturligtvis den möjligheten öppen att *på diplomatisk väg framföra erinringar*, icke blott mot systemet såsom sådant respektive dess tillämpning, utan även mot enskilda tjänstemäns befattning därmed. Från svensk sida har man också vid upprepade tillfällen hos de här ackrediterade allierade ministrarna påtalat nyss berörda missförhållanden. Sålunda har bl. a. i ett till dem i januari 1944 överlämnat memorandum utförligt redogjorts för

Svar på interpellation. (Forts.)

svenska regeringens syn på frågan och för de bekymmer man å svensk sida hyste över utvecklingen av svartlisteverksamheten här i landet. Det heter i detta memorandum bl. a.

»Metoderna för svartlistesystemets tillämpning i Sverige synas ofta medföra överträdelser av svensk lag. Detta synes vara fallet icke endast, när ett svenskt företag 'svartlistas', utan även, och tydligen oftare, när det anses, att vederbörande kan befrias från dylik åtgärd. För att undvika uppförandet på svarta listan föreslås sålunda i vissa fall, att svenska firmor skola ställa sig till efter rättelse villkor, vilka icke kunna uppfyllas utan konflikt med svensk lag.

De metoder, som medlemmar av härvarande brittiska och amerikanska legationer begagna vid tillämpningen av svartlistesystemet i Sverige, synas i åtskilliga fall sätta den svenska firman eller personen i ett besvärande dilemma. Den enskilde ställes sålunda ofta inför valet att *antingen* uppfylla vissa villkor eller lämna vissa upplysningar i strid med svensk lag *eller* att vägra detta och därmed bli uppförd på svarta listan med därav följande ekonomiska och psykologiska konsekvenser.»

Det framhålles vidare i detta memorandum, att det icke kan ifrågasättas annat än att allenast svensk lag gäller inom svenskt område. Slutligen framfördes följande vädjan:

»Det synes uppenbart, att svenska regeringen icke kan — såväl av principiella skäl som av hänsyn till den prejudicerande verkan — tolerera, att en dylik verksamhet bedrivs på svenskt territorium. Svenska regeringen är emellertid för sin del övertygad, att det skall vara till fyllest att fästa de amerikanska och brittiska ministrarnas uppmärksamhet på ovannämnda förhållanden för att framtida komplikationer i dessa avseenden må undvikas.»

Denna för mer än ett år sedan framförda vädjan ledde emellertid då icke till en sådan ändring i den påtalade verksamheten eller de därvid använda metoderna, som man å svensk sida ansåg sig kunna förvänta. I förhoppning att det skulle lyckas att övertyga de allierade om nödvändigheten av att större respekt visas för här i landet gällande lagstiftning och att legitima svenska intressen beaktas, ha de svenska myndigheterna icke funnit sig böra tillgripa den utväg att hemställa om vederbörande tjänstemäns återkallande. En rad föreställningar ha därför gjorts, varvid bl. a. framhållits, att denna underrättelseverksamhet föga överensstämde med vedertagna former för mellanfolkligt umgänge. Vidare har särskilt understrukits den olust och den reaktion, som den ifrågavarande verksamheten framkallat inom allt vidare kretsar i vårt land.

Under diskussionerna med de allierade representanterna ha de svenska myndigheterna även pekat på ett i detta samband betydelsefullt förhållande, nämligen att vår handel med axelmakterna — i motsats till vad som skedde under förra kriget — bedrivits inom ramen av speciella uppgörelser med de allierade makterna, i varje fall under krigets senare del. Man har därför hävdad, att åtgärder mot de enskilda firmor, vilka endast lojalt deltagit i ett handelsutbyte, som sålunda sanktionerats av de allierade regeringarna, icke stode i god överensstämmelse med andan i de med de allierade träffade överenskommelserna. Eftersom ansvaret för och kontrollen över det svenska varuutbytet med utlandet under detta krig helt övertagits av de svenska myndigheterna, borde eventuella anmärkningar riktas till dessa och icke till de enskilda.

Under förhandlingarnas gång och sedan det krigsekonomiska läget radikalt förändrats, ha de härvarande allierade representanterna på sistone visat en ökad förståelse för de synpunkter, som från svensk sida framförts.

Jag anser mig sålunda för närvarande ha grundad anledning antaga, att

Svar på interpellation. (Forts.)

uppförande av nya svenska namn på listan endast skall ske i väsentligt inskränkt omfattning, att verksamheten i fortsättningen kommer att inriktas huvudsakligen på en revision och översyn av de olika fall, där svartlistning redan ägt rum, att listorna icke längre skola spridas till allmänheten på vederbörande beskicknings initiativ, att personer eller företag i Sverige icke skola föranledas att lämna upplysningar utan att erforderligt tillstånd från svensk myndighet föreligger, och att försök till ingripande mot legitim handel svenska firmor och personer emellan icke skola förekomma.

En praxis av denna art synes väsentligt minska svartlistesystemets olägenheter. Myndigheterna komma, att fortsätta sina ansträngningar att även i övrigt uppnå ett beaktande av svenska synpunkter och intressen.

Härpå anförde:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Orden i slutet av statsrådets uttömmande svar på min interpellation skola gå ut över landet som ett hoppfullt budskap. Jag tillåter mig fördenskull, herr talman, att upprepa dessa.

Herr statsrådet anser sig ha »grundad anledning antaga, att uppförande av nya svenska namn på listan endast skall ske i väsentligt inskränkt omfattning, att verksamheten i fortsättningen kommer att inriktas huvudsakligen på en revision och översyn av de olika fall, där svartlistning redan ägt rum, att listorna icke längre skola spridas till allmänheten på vederbörande beskicknings initiativ, att personer eller företag i Sverige icke skola föranledas att lämna upplysningar utan att erforderligt tillstånd från svensk myndighet föreligger, och att försök till ingripande mot legitim handel svenska firmor och personer emellan icke skola förekomma».

Hade, herr talman, icke dessa ord funnits i svaret, skulle mina ord blivit flera än de nu bliva, och de skulle nog ha fått en viss bitter skärpa, som varit naturlig, även om den vittnat om den maktlöshet, som tyvärr ibland är förenad med medvetandet att ha rätten på sin sida.

Sedan jag framställde min interpellation, ha de mest representativa samman slutningar inom näringslivets område, som vårt land har, uttryckt sina bekymmer över de missförhållanden som här belysas, och tidningarna ha tidigare och senare låtit vederbörande främmande beskickningar veta, att det icke är en liten klick av tvivelaktiga firmor som drabbats av svartlistningshot, utan hela det svenska folket som står bekom regeringen i dess strävanden att åstadkomma ändring i de missförhållanden som pågått och tyvärr ännu pågå.

Det är, såsom statsrådet påpekar, icke blott förteckningen på de upptecknade personerna och företagen, som är det bekymmersamma, utan medvetandet om att det är många andra, som skulle befunnit sig på samma förteckning, om de ej förmåtts genom påtryckning och hot att yppa, vad de ej varit berättigade att uppenbara av andra företag, eller eljest rättat sig efter de ohemula anspråk, som man ställt på dem. Det är min förhoppning, att vederbörande beskickningschefer ej vetat om de metoder, som underordnade tjänstemän, vilka betrotts med uppdrag att hålla förhör med inkallade företagsledare, stundom tillåtit sig. Det har framstått för många svenska män, som om dessa herrar betraktat Sveriges rike såsom ett härtaget land.

Jag behöver ej ytterligare belysa vad som förevarit, ty statsrådets svar är så uttömmande och så vederhäftigt i detta avseende, att det är tillräckligt, och de detaljer som jag och till äventyrs andra i denna kammare sitta inne med tjäna intet nödvändigt ändamål, eftersom vi ha anledning hoppas på en ändring av de förhållanden som rätt. För undvikande av varje missförstånd må jag betona, att jag inte reagerar mot att personer, som bevisligen genom sina åtgärder förlängt ett ohyggligt krig, som kostat unga människors liv, få skörda sina

Svar på interpellation. (Forts.)

gärningars lön. För min ringa del vill jag sannerligen inte försvara det fåtal svenskar, som till äventyrs uppträtt som marodörer eller rovfåglar, som brukat uppenbara sig i krigets spår. Vad vi svenskar reagera mot är, att oförvitliga svenska medborgare kriminaliseras av utländska makthavare, då svensk rättsåskådning friar dem, och vad vi vidare reagera mot är, att anstiftare av vad som enligt svensk rättsåskådning är straffbelagt skola handla som de gjort och åtnjuta det skydd och den respekt, som man gärna vill skänka personalen vid legationer och konsulat, tillhöriga stora och för gentlemanship kända folk.

Det är således med djup tillfredsställelse jag läser slutorden i herr statsrådets svar, och jag ber att få uttala ett värdsamt tack, som främst kommer från de många som väntat på ett sådant budskap, ett tack för det arbete som regeringen nedlagt på frågan, och för min egen ringa del ber jag att få framföra mitt tack för svaret.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Jag har tidigare varit i tillfälle att i utrikesnämnden ställa frågor till handelsministern beträffande svartlistesystemet och då fått det svaret, att regeringen hade sin uppmärksamhet riktad på denna sak och skulle göra vad som var möjligt. Det gläder mig att i dag kunna konstatera, att handelsministern tydligen har kommit en bit på vägen och förutsätter, att vi skola komma till ett något bättre tillstånd. Jag vill instämma med interpellanten i hans glädje över att det gått i den riktningen. Men jag skulle vilja understryka, att även om regeringen uppnått ett visst resultat, detta nog inte från svensk synpunkt kan anses helt tillfredsställande. Jag förutsätter alltså, att regeringen icke underlåter något för att i fortsättningen tillvarataga de svenska intressena i denna fråga.

I handelsministerns svar framskymta ju vissa mellanhavanden med tjänstemän vid främmande beskickningar, som här i Sverige ombesörjt upplysningar vilka varit besvärande för svensk industri och svenska firmor. Jag hoppas, att regeringen inte har hur stort tålamod som helst, när det gäller att komma till rätta även med den sidan av saken.

Med dessa få ord, herr talman, vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att regeringen så målmedvetet som skett sökt tillvarataga den svenska industriens, de svenska köpmännens och det svenska näringslivets i övrigt intressen. Jag vill emellertid understryka, att det tydligen är åtskilligt mer som här behöver göras.

Herr Vougt: Herr talman! Det kan synas rätt egendomligt, att denna fråga icke har diskuterats under de år svartlistning förekommit i vårt land. Det beror måhända på att man betraktat det som rätt naturligt, att sådana metoder skulle komma att tillgripas under detta krig liksom under det föregående. Jag vill emellertid beteckna det som lyckligt, att en stark, spontan reaktion mot de metoder som det här är fråga om uppstått inom vårt land, och jag lyssnade med stor tillfredsställelse till herr statsrådets redogörelse för de åtgärder som från regeringens sida vidtagits. Jag ber å min sida att få instämma i interpellantens och herr Skoglunds önskan, att regeringen ingenting försummar för att på bästa sätt vinna gehör för våra synpunkter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarrens bord vilande proposition, nr 97, angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 hänvisades propositionen, i vad angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts på bordet lig-
gande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 170, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1945/46; och

nr 180, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1945/46, m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 183, angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid av staten övertagna enskilda järnvägar;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 186, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret; och

nr 188, angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet;

till statsutskottet propositionerna:

nr 189, angående Stockholms luftvärnsregementes förläggning; och

nr 191, angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid musikaliska akademien med musikhögskolan;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 196, med förslag till lantarbetstidslag; och

nr 197, med förslag till butikstängningslag;

till statsutskottet propositionen, nr 198, angående inrättande av en värnpliktslänefond, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 199, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker;

till statsutskottet propositionen, nr 200, angående anslag till byggnadsarbeten vid vissa småskoleseminarier;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 202, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 203, angående anslag till tullverket för budgetåret 1945/46; och

nr 206, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 207, med förslag till lag om ändring i 5 kap. strafflagen, m. m.; och

nr 208, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 15 juni 1935 (nr 343) om ungdomsfängelse, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 209, angående avstående av den rätt, kronan eller allmänna arvsfonden äger till andel i viss fastighet;

till statsutskottet propositionerna:

nr 210, angående anslag för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor för barn, m. m.; och

nr 211, angående statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 212, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara, m. m.; och

nr 213, med förslag till lag om ändring i 9 § utsökningslagen;

till statsutskottet propositionerna:

nr 214, angående statsbidrag till utbildning av personal inom den halv-öppna barnavården; och

nr 216, angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1945/46;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 217, angående förordning om upphävande i viss del av förordningen den 31 oktober 1939 (nr 768) med vissa särskilda föreskrifter rörande tillämpningen av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561), m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 218, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, manskapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente, m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 219, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglemente, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 220, angående reglering av avlönings- och pensioneringsförhållandena för f. d. landskanslisten vd länsstyrelsen i Västerbottens län O. M. Öhman;

nr 221, angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till läroanstalterna för blinda och dövstumma, m. m.;

nr 222, angående reglering av nomad- och folkskolinspektörernas expeditiönsförhållanden, m. m.;

nr 223, angående bidrag till avlöning av landsantikvarier, m. m.;

nr 224, angående anslag till undervisning i folkrätt vid Stockholms högskola; och

nr 225, angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 226, med förslag till lag om ändring i 7, 10 och 11 kap. vattenlagen.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 227, med förslag till lag angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag), m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick författningsförslagen, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 228, angående uppförande av ett radiohus i Stockholm;

nr 229, angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken, m. m.;

nr 230, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 231, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

nr 232, angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken, m. m.; och

nr 233, angående vissa anslag till socialstyrelsen.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition, nr 234, med anhållan om riksdagens yttrande angående de av internationella arbetsorganisationens konferens år 1944 vid dess tjugusjätte sammanträde antagna rekommendationerna; och hänvisades propositionen, såvitt angick rekommendationerna nr 71—73, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 235, angående anslag till landsfiskalerna m. fl.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 236, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 kap. 32, 33 och 34 §§ lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m; samt

till statsutskottet propositionen, nr 237, angående vissa anslag till riksför-
säkringsanstalten.

§ 5.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 483 av herr *Fagerholm m. fl.*; samt

nr 484 av herrar *Ståhl* och *Sandberg*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 485 av herr *Dahlgren m. fl.*; och

nr 486 av herr *Persson i Landafors m. fl.*

§ 6.

Föredrogs den av herr *Carlsson* i Bakeröd vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående påbörjande av arbetet med den av 1939 års riksdag begärda utredningen rörande utvidgande av den obligatoriska olycksfallsförsäkringen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Hagberg* i Luleå vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, angående tillämpning i vissa fall av vissa paragrafer i allmänna förfogandelagen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om rätt för kommunerna att anslå medel till hemvärnets verksamhet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om skapande av garantier till skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten.

Skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Lundstedt: Herr talman! Det är en av mig i detta ärende väckt motion, som har blivit enhälligt avvisad av konstitutionsutskottet. Detta föranleder mig att säga några ord. Det är icke alls fråga om något brutalt avvissande, ty konstitutionsutskottet har motiverat sin hemställan därmed, att motionen berörde ett spörsmål, som faller inom ramen för den nu pågående utredningen angående revision av tryckfrihetslagstiftningen. Utskottet säger uttryckligen, att det är vid detta förhållande, som utskottet saknat anledning att tillstyrka motionen.

Jag hade nog egentligen icke räknat med någon annan attityd från konstitutionsutskottets sida än denna; men jag hade dock samtidigt hyst en svag förhoppning, att utskottet skulle giva mig något mera medhåll än det jag faktiskt nu har fått. Det är nämligen så, att jag i motionen påpekade, att en hänvisning till de tryckfrihetssakkunniga näppeligen skulle kunna vara tillräcklig. Justitieministern hade i sitt memorandum gjort sådana uttalanden, att man enligt min mening därav icke torde kunna föranledas till antagandet, att kommissionen hade att till genomgripande behandling upptaga hela denna skyddsfråga.

I min motion rör det sig väsentligen därom, att man borde undersöka, huruvida icke *den* pressens »frihet» borde och kunde stävjas, som består i att fördärva människors moraliska existens genom att utsprida lögn, smädelse, ringaktning och förlöjliganden om dem. Jag säger bland annat i sådant avseende i motionen: »För rättsmedvetandet hos hederliga människor med förmåga av djupare reflexion måste det moraliska lönnmordet stundom framstå som lika brottsligt som, ja, brottsligare än det fysiska. Livet borde knappast kunna ha något värde för en normal människa, som nödgas fortsätta att leva såsom moraliskt död i samhället.» Härmed har jag naturligtvis icke velat säga, att dylika gärningar hade någon större frekvens. Men det är så, att min motion framför allt berör de grövsta ogärningarna, låt vara att jag i motionen jämväl inbegriper pressens »frihet» i ringare fall att smäda de enskilda människorna. Fastän nu frekvensen av sådana svåra ogärningar, som jag i motionen har särskilt karakteriserat, icke kan vara så stor, behöver ju detta icke betyda, att samhället icke bör motarbeta dem med straffhot. Kroppsliga mord äro heller icke så vanliga företeelser. Kanske frekvensen av dem är större nu än för några decennier sedan. Jag har just nu icke några statistiska siffror i huvudet, men jag är ganska övertygad om att man, om man går till statistiken i början av detta sekel, skall kunna finna årgångar, där icke ett enda mord redovisas. Ändå anse vi det absolut nödvändigt, att mordet faller under strafflagen. Den gjorda jämförelsen haltar visserligen i visst avseende, som det emellertid skulle bliva alltför långt att här närmare angiva. Jag tror dock, att jag i alla fall haft fog för denna jämförande erinring.

En sak för sig är ju, herr talman, att det problem, som jag framställt i motionen, kan komma att visa sig vara olösligt. Men detta är något, som tarvar utredning, och det är just den utredningen som jag efterlyser. Kanske kan man förenkla problemet, om man begränsar det till klart och tydligt uppsatta gärningar. Gör man detta, så tror jag mig redan nu, innan jag hunnit för min egen del att blicka tillräckligt djupt in i ämnet, våga förutsäga, att frågan skall kunna lösas. Och sådana gärningar är det dock angelägnast att motverka.

Skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten. (Forts.)

Om en lösning är möjlig, bör den också åstadkommas. Man kan vara fullkomligt övertygad om att mycket mer än 99 % av vårt folk skulle godkänna en ordning, genom vilken det inpräglades, att lögnaktiga förföljelser i pressen är något, som samhället icke tolererar, utan på det mest allvarliga sätt motsätter sig. Det kan ju icke gärna utletas något förnuftigt samhälleligt intresse av att oförvitliga och samhällsdugliga medborgare, som icke äro politiskt eller eljest tillräckligt tjockhudade, skola löpa fullkomligt *onödiga* risker att bli nedpiskade av fiender eller översittare, som tillhöra journalistskrået. Jag säger här avsiktligt »skrået» och icke yrket. De båda orden beteckna samma sak. Jag säger skrået, icke för att på något sätt kränka, utan för att jag vill ha fram detta, att hela pressen nära nog som en man här synes vilja slå vakt om sin maktställning — låt vara att långt ifrån alla, icke ens flertalet, ja, icke ens en större minoritet ha någon önskan att utnyttja sin makt på ett sådan sätt, som jag skildrat i motionen. Journalisterna, tredje statsmaktens utövare, äro som alla makthavare ytterst ömtåliga, känsliga och ängsliga, när det gäller nedskärning av deras makt. Det är naturligtvis fördelaktigare för dem, om de kunna känna, att de ha ryggen absolut fri, också om de i själva verket icke besjålas av några tendenser i det avseende, som jag här har berört.

Ett bifall till motionen skulle ha lett till behandling av framför allt följande tre frågor: frågan om juryn, frågan om nya straffrättsliga rekvisit och frågan om sanningsbevisning. Den första frågan, den om juryn, faller naturligtvis inom tryckfrihetssakkunnigas kompetensområde. Jag vill beträffande juryn inom parentes endast säga, att jag aldrig ifrågasatt något annat, än att juryinstitutionen skulle i det hela bestå. Jag säger i min motion blott, att det förefaller, som om i fall av nu berörda art, d. v. s. av särskilt kvalificerad art, kändanden, alltså den skadelidande, borde — hur nu än juryinstitutionen kan komma att anordnas — beredas möjlighet att få sin talan prövad av vanlig domstol, alltså utan medverkan av jury.

De övriga båda frågorna äro av straffrättslig art. I frågan om sanningsbevisningens tillåtlighet kommer visserligen också ett processuellt moment med. Och det är sant, att det finns en mycket framstående processualist bland de tryckfrihetssakkunniga, nämligen deras ordförande. Men det väsentliga, även i fråga om sanningsbevisets tillåtlighet, är den straffrättsliga sidan av saken. Det är verklig straffrättsexpertis, som synes saknas vid denna tryckfrihetsrevision. Det är utomordentligt svåra frågor det här rör sig om. Att låta tryckfrihetssakkunniga med sin, såvitt jag förstår, ganska påtagliga brist på egentlig straffrättsexpertis utreda dem förefaller mig långt ifrån välbetänkt. Frågan är av så stor betydelse för medborgarna i vårt samhälle och så svår att lösa, att en separat utredning av densamma synes mig ha varit väl motiverad. Den utredningen skulle självfallet i vissa frågor ha samarbetat med tryckfrihetssakkunniga. Det fanns ju också andra möjligheter. Man kunde t. ex. ha utökad de tryckfrihetssakkunniga med en eller ett par straffrättsexperten.

Jag har icke med vad jag sagt velat rikta någon förebråelse mot konstitutionsutskottet. Utskottet har uttalat sig så, som man under rådande förhållanden kunnat vänta sig. Jag kan dock icke underlåta att såsom min mening säga, att den väg, konstitutionsutskottet har anvisat, är detsamma som ingenting. Kommer denna fråga till tryckfrihetssakkunniga, torde man kunna vara ganska övertygad om, att den där kommer att stämplas såsom olöslig.

Herr talman! Utskottet är enhälligt, och det vore meningslöst att yrka bifall till motionen. Men det kan ju hända, ifall mot all förväntan en eller annan här i kammaren skulle stiga upp och instämma i mina synpunkter, att jag vågar

Skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten. (Forts.)

mig på att begära votering (av talaren i ett senare anförande rättat till: yrka bifall), men som saken nu ligger till, avstår jag därifrån.

Herr Hallén: Herr talman! Motionärens bitterhet är väl förstäligen, men man kan säga, att han själv tidigare i tal och skrift använt synnerligen kraftiga uttryck om sina meningsmotståndare. Den som ger sig i strid riskerar ju att få åtskilliga hugg.

Det skall emellertid, herr talman, icke bestridas, att motionären kan ha rätt däri, att den enskilde medborgaren många gånger känner, att han skulle behöva ökat skydd icke bara, som motionären säger, mot personlig kränkning genom missbruk av tryckfriheten utan ofta emot det om illvilja vittnande uppträdande, vissa tidningar och kanske framför allt vissa juntor och intressegrupper, vissa klickar inom pressen ofta göra sig skyldiga till. Man kan på olika områden inom näringsliv, konst, musik och andra kulturområden ibland märka, hur auktoritativa talesmän i tidningarna »bära på sina händer» och favorisera vissa personer eller vissa intressegrupper, under det att andra utsätts antingen för ett systematiskt ihjältigande eller för en så partisk behandling, att det i det långa loppet verkar, som om man föresatt sig att andligen strypa dem. Att det existerar sådana missförhållanden, det har motionären enligt min uppfattning alldeles rätt i. De äro icke så sällsynta i våra dagars tidningspress. Sedan är det en annan fråga på vad sätt man kan komma sådant till livs. Mot en tidning, som på ett partiskt sätt behandlar en motståndare, kan man ju icke ingripa, så länge tidningen icke tillgriper kränkande och direkt lögnaktiga påståenden. Ingen lagstiftning kan skydda medborgarna emot den sortens missbruk av tryckfriheten. Det enda man möjligen skulle kunna lita till, synes mig vara den pressens hedersdomstol som finns. Tyvärr arbetar den väl med ganska svaga förutsättningar. Att genom en frivillig överenskommelse få litet mera markerade gränser uppdragna till skydd för den enskilde emot sådana illojala behandlingsmetoder, är väl det enda man kan hoppas på.

Utskottet har, som vi se, icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen. Utskottet har i stället framhållit att det enligt Kungl. Maj:ts direktiv alldeles uppenbart i de tryckfrihetssakkunnigas uppdrag ingår att behandla också frågan om hur den enskilde skall skyddas mot otillbörliga angrepp från pressens sida. Nu säger motionären, att den sammansättning, de sakkunniga fått, ingalunda är någon borgen för att den saken blir beaktad. Utskottet har icke haft en sådan kännedom om de tryckfrihetssakkunnigas straffrättsliga expertis, att utskottet ansett sig kunna avgiva ett så tvärsäkert omdöme. Utskottet måste ju förutsätta att Kungl. Maj:t givit de sakkunniga sådana direktiv att de önskemål, som motionären gjort sig till talesman för, bliva beaktade. Motionären har under hand anmärkt, att utskottet borde ha givit uttryck åt en förväntan, att saken skulle komma under omprövning av de sakkunniga. Det kan han ju ha rätt i, men då utskottet yttrar, att denna fråga ligger inom området för de sakkunnigas uppdrag, är det självklart, att den skall tagas under ordentlig omprövning. Detta är anledningen till att utskottet kommit till sitt ståndpunktstagande, och därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Senander: Herr talman! Herr Lundstedts motion syftar till att åstadkomma ett effektivare skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten. Motionären har i mycket drastiska vändningar fördömt de övergrepp, som förekommit, och kräver en lagstiftning för att förhindra ett upprepande. Betecknande nog anför han sig själv som exempel, som ett offer

Skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten. (Forts.)

för de »lumpna angrepp», som han vill komma tillrätta med genom sin motion. Man tager väl icke fel, om man förutsätter, att han därvidlag åsyftar den pressfejld, som på sin tid uppstod kring hans person i anledning av hans frejdiga försvar av en miljonär och stor tidningsägare, som naturligtvis aldrig upplätit sina tidningar för övergrepp mot enskilda medborgare i detta land. Motionärens kritik av övergreppen är precis sådan som man kan vänta av en kränkt och indignerad oskuld. Han talar i upprädda ordalag om »osanningar eller förvanskningar, vilkas utspridande inför allmänheten kan vara ägnat att försvåra en oförvitlig medborgares existens i samhället och nedsätta, kanske rentav lamslå, hans förmåga av arbetsprestationer i det allmännyttigas tjänst». Med ett rättspatos, som icke lämnar något övrigt att önska i fråga om lidelse, förklarar han vidare: »Vår rättsåskådning är ju sådan, att den enskilde anses lika litet behöva tåla några moraliska lidanden, i illvillig avsikt honom tillfogade, som i sådan avsikt honom tillfogade kroppsliga lidanden.» Han fortsätter: »Juryinstitutionen gör det till ett fullkomligt hasardspel för målsägaren, som i en process riskerar att endast ytterligare förlora heder och anseende och dessutom en massa penningar. Därför nödgas han vanligen fördraga det lögnaktiga förtalet, fördraga reptilernas spott och spe, fördraga krypskyttarnas sårande projektiler.» Vidare avfyrrar han en salva mot »vetenskapens charlataner och politikens lycksoökare», som »höjas på skölden i dagspressen, ty de anpassa sig efter det snygga hantverkets maximer». »Men», heter det vidare, »mot det redbara och sakliga arbetet spelar det moraliska lönnmördandets hela teknik, så snart det gäller mera brännbara sociala ämnen.» Än vidare påtalar han, att »bland Sveriges samtliga dagliga tidningar icke flera än omkring två tagit till ordet för att uttala sitt ogillande av en stor tidnings förfaringssätt att, bildligt talat, kasta ut en medborgares moraliska person och inför offentligheten piska och skymfa honom med för hans verksamhet nedsättande lögner, förvrängningar och okvädinsord». Och till sist friskar han på med detta uttalande: »För rättsmedvetandet hos hederliga människor» — det har han ju upprepat här i dag — »med förmåga av djupare reflexion måste det moraliska lönnmordet stundom framstå som lika brottsligt som, ja, brottsligare än det fysiska.»

Herr talman! Jag är synnerligen imponerad av den våldsamma rättslidelse, som talar från varenda rad i motionen. Man kan icke annat än med gillande se, hur motionären tagit till storsläggan mot dem, som utsätta enskilda medborgare för lumpet förtal, osanningar, förvrängningar, okvädinsord och obevisade beskyllningar för brott. Men jag kan icke undgå att blanda litet malört i bägaren. Jag tycker nämligen, att herr Lundstedts rättskänsla borde ha tagit sig uttryck tidigare. Herr Lundstedts föregående vittnar icke om någon nämnvärd respekt för de upphöjda principer, som han nu så emfatiskt försvarar. Hur skulle det ha varit, om herr Lundstedt kommit med sin motion något av åren 1940 och 1941? Nåja, man skall ju inte begära det orimliga. Men ingen kan bestrida, att det då fanns om möjligt större anledning än nu för motionären att låta sin rättslidelse rasa ut. Men då hade han laga förfall, för att använda juristspråk. Han var nämligen en av de allra främsta i den osedvanligt lumpna kampanj, som då fördes mot oss kommunister. Därvidlag gällde det icke bara osanningar, förvrängningar och förtal i olika former utan beskyllningar för ett så grovt brott som landsförräderi.

År 1940 höll motionären herr Lundstedt tio anföranden. Av dessa voro nio riktade mot oss kommunister och innehöllo mer eller mindre öppna beskyllningar mot den kommunistiska riksdagsgruppen för landsförräderi. I remissdebatten 1940 yttrade han: »Redan i remissdebatten 1933, då de nuvarande kommunist-

Skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten. (Forts.)

terna gjorde sin första entré i kammaren, påvisade jag den förrädiska arten av deras propaganda. Numera rådande förhållanden i Europa göra det tydligt, att sådant förräderi, som siktar till den demokratiska ordningens förgörande och ersättande med diktaturens skräckvälde, måste betraktas som ett lika kvalificerat brott som det gamla landsförräderiet. Genom en lagstiftning i nu antydd anda skulle självfallet ett betydande antal kommunistagitatorer bli omhändertagna såsom grova brottslingar.»

Den 28 februari 1940 yttrade herr Lundstedt: »När jag nu sagt så mycket, önskar jag sluta mitt anförande med att erinra om, att de synpunkter, som jag nu framfört, därest de äro riktiga, borde leda till att riksdagen inom den närmaste tiden från sina lokaler rensade ut dessa hejdular åt en utländsk makt.» Det är förstas inte smädelse mot enskilda personer.

Den 6 mars förklarade han: »Jag hävdar, att grundlagen måste förnuftigtvis tolkas så, att verksamhet i riksdagen, som syftar till själva grundlagens förgörande, är att betrakta som grundlagsvidrig.» Detta hindrade emellertid icke den anspråksfulle grundlagsväktaren att strax efteråt uppmana regeringen att strunta i både grundlag och riksdag. Han yttrade nämligen i samma tal: »Jag tror det vore riktigt och grundlagsenligt, om regeringen, t. o. m. utan riksdagens medverkan, förbjöd och effektuerade förbudet för denna klick att vistas inom riksdagens lokaler.» Slutligen uttalade han, att kommunisternas verksamhet var att betrakta som »lands- och samhällsförräderi». Dessa uttalanden mot kommunisterna i riksdagen, mot andra riksdagsmän, skedde vid en tidpunkt, då nazismen förberedde ett rövartåg mot Sverige, då Torsten Kreuger syntes som gäst på Krollopers läktare och umgicks med planer på att komponera svenska ministerlistor, som kunde godkännas i Berlin.

Ja, herr talman, jag har icke kunnat undgå att bli litet fundersam beträffande äktheten i det rättspatos, som motionären utvecklat i sin motion. Det förefaller mig som om motionären mest handlat av omtanke om sitt eget skinn. Allt det han med så starka ord brännmärker i sin motion har han själv gjort sig saker till, ja, mer än det. Han har i riksdagen mot grundlagsenligt valda riksdagsmän och utan att prestera skymten av bevis kastat ut beskyllningar för brott, som kan straffas med ända upp till livstids straffarbete.

Jag hoppas emellertid att man kan taga motionen som ett tecken på en sinnesförändring hos motionären. Det bör icke vara tillåtet ens för en professor i juridik att kräva högsta juridiska och moraliska ansvar av andra utan att ställa samma krav på sig själv.

Herr **Lundstedt** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet för replik före herr Senanders anförande, och jag begärde det icke alls för att bemöta den siste ärade talaren och hans virrvarr av citat. Hans citatblandningar få stå för hans egen räkning. Jag vill endast påpeka detta, att när han insinuerar, att det skulle vara vad jag utsatts för i Högbroforsaffären, som föranlett motionen, så inträffar det märkliga, att jag tog befattning med Högbroforsaffären först *efter det* jag gjort de av honom framför allt citerade uttalandena från min motion. Han citerade nämligen framför allt ett i motionen återgivet anförande, som jag hade i riksdagen 1933. Då hade jag ingen kunskap om Högbroforsaffären.

Detta nog om herr Senander. Jag bara beundrar talmannens tålmod, som låter herr Senander prata sådan här smörja i anledning av den motion jag framlagt. Det finnes inte något som helst samband därvidlag.

Jag begärde ordet egentligen endast för att få beriktiga ett ord, som jag felaktigt använde i mitt första anförande. Jag lär ha råkat säga »begära

Skydd för den enskilde mot personliga kränkningar genom missbruk av pressfriheten. (Forts.)
votering». Jag menade naturligtvis »yrka bifall». Jag hoppas, att denna rättelse kommer in i protokollet.

Herr **Senander** erhöll likaledes på begäran ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! Herr Lundstedt framhöll att vad jag citerat av honom får stå för min egen räkning. (Herr *Lundstedt* inföll: Ja, virrvarret!) Nej, herr talman, allt står i riksdagens protokoll som yttranden av herr Lundstedt själv.

Sedan har jag icke åberopat vad herr Lundstedt sade i riksdagen 1933 utan jag åberopade vad han sade 1940. Men han återgav och upprepade där vad han sagt vid 1933 års riksdag.

Vidare vill jag säga, att jag instämmer i att talmannen haft ett stort tålamod, när han hört på alla de dumheter från 1940, som jag återgivit från herr Lundstedt.

Vidare yttrade

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag skulle icke hava blandat mig i debatten, om ej herr Senander talat om att han betvivlade äktheten i det patos, som han fann hos herr Lundstedt. Många av kammarens ledamöter kanske erinra sig, att jag vid några tillfällen använt klubban mot herr Lundstedt och icke gärna kan beskyllas för att vara någon särskild beundrare av honom. Men jag måste säga, att när herr Senander står här och talar om patos, tror jag mycket mera på äktheten av det patos som herr Lundstedt har än på det, som herr Senander till äventyrs sökte förespegla oss här i kammaren att han besitter.

Jag kan därjämte icke underlåta att säga, att debatter, förda på det sätt herr Senander fört denna, draga ned kammarens anseende.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 361, av herr *Johansson* i Stockholm, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att utredning företages angående förstärkande av JO-institutet, helst medelst lekmanrepresentanter, och att proposition i anslutning härtill om erforderlig grundlagsändring med det snaraste förelägges riksdagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Spångberg*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Konstitutionsutskottet har be stått min utförliga motion ett utlåtande på några få rader; en kort hänvisning till att riksdagen 1940 och 1941 företog tvenne grundlagsändringar i syfte att giva JO en friare ställning. Vari bestodo dessa riksdagens beslut 1940 och 1941? Jo, de bestodo som bekant däri, att JO:s lön höjdes till samma nivå som för justitieråd och regeringsråd, och vidare att JO hädanefter, om ej

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.

(Forts.)

vakans uppstår, skall väljas vart fjärde år i stället för som förut varje år. Det sista var enligt min mening en reform baklänges.

Det förvånar mig, att konstitutionsutskottet, som icke i sitt utlåtande antyder någon realbehandling av motionen, har nöjt sig med detta. Ty motionen avsåg ju icke alls justitieombudsmannens löneförmåner. För min del må JO gärna ha dubbelt så mycket betalt som han har nu, om han fyller sin uppgift så som grundlagstiftarna från början avsett, nämligen att vara det folkliga rättsmedvetandets talesman mot en maktfullkomlig byråkrati och domarkår. Motionen syftar i stället att söka skapa en balans i detta förhållande, förslagsvis genom att JO vid sin sida får ett lekmannaråd.

Jag skulle ha förstått utskottet bättre, om man ansett, att detta förslag var alltför blygsamt. Jag är medveten om att JO med nuvarande bestämmelser här ganska bunden därigenom, att det enda han kan göra är att åtala försunliga ämbetsmän. Då dessa mål skola avdömas av domarkåren och domarkåren sedan gammalt har en viss ofelbarhetsdogm, så måste ett åtal från JO:s sida vara praktiskt taget hundraprocentigt säkert fällande för att ej JO skall riskera bakläxa. Vi hade också tänkt att gå längre och komma kanske, när frågan kommer tillbaka, att gå längre i våra yrkanden.

Vi ha i motionen påtalat den dubbelhet, som finnes i våra grundlagar, nämligen att lagstiftningen står under folkets kontroll, medan lagskipningen är lagd under den stora och växande byråkratiens maktfullkomlighet. Det säges, att det ju dock finnes en del kontrollerande organ. Ja, det finnes t. ex. bestämmelser, att högsta domstolens ledamöter av särskilda riksdagens förtroendemän kunna få sina gärningar granskade och att man till och med kan anse dem som ovärdiga.

Vid årets riksdag ha vi inom vårt parti haft för avsikt att ställa en sådan anmärkning mot de justitieråd, som, trots att underlaget för domen bortfallit, ändå låta Folke Klasén sitta kvar i fängelse. Men när dessa riksdagens förtroendemän valdes, tillämpade man ej den proportionella valmetoden, och vår grupp blev orepresenterad.

JO var en gång en sådan garanti, framför allt för hundra år sedan. Jag tror, att JO-institutionen årtionde efter årtionde gått tillbaka i det avseendet. framför allt sedan den blivit vad jag en gång förut tillåtit mig karakterisera i denna kammare, ett passerställe i ämbetsjuristernas karriär. Nu avsåg ju 1941 års beslut, att det skulle i så måtto bli annorlunda, att JO får justitierådslön och icke behöver passera raststället så fort. Utskottet konstaterade att JO-ämbetet har utövats av revisionssekreterare under en lång följd av år. Jag kan tillägga: revisionssekreterare som sedermera blivit justitieråd. Nu behöver det icke bli så, att de bara se på avlöningen, utan nu kunna de stanna litet längre. Men denna formella förändring har mycket litet att göra med de fakta, som anförts i motionen, nämligen att JO-ämbetet sviktat i dessa senare år av lagröta, när det för detsamma gällt att utöva sina gamla funktioner.

Det är icke bara från kommunisthåll som sådana synpunkter framförts. Jag tillåter mig att citera en man, som står på en rakt motsatt politisk ståndpunkt, längst ut till höger inom högern, kanske till och med höger om herr Persson i Falla m. fl., nämligen professor Halvar Sundberg. Hans politiska åsikter äro mig djupt osympatiska, men jag tror, att ingen kan bestrida, att han i fråga om kännedom om våra grundlagars innehåll kanske till och med kan tävla med konstitutionsutskottet.

I Göteborgs Handelstidning för den 7 mars har professor Sundberg gått in på en mycket djupgående kritik av JO:s utlåtande beträffande säkerhets-

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.
(Forts.)

tjänsten, en fråga, som vi en gång förut diskuterat i kammaren. Han erinrar om att JO enligt Silverstolpes grundlagskommentar skulle vara »en väktare över medborgarnas välfärd till liv, frihet och egendom, som stode utan annat beroende av riksdagen än det, som följde av att hans förordnande gällde endast från riksmöte till riksmöte».

När frågan behandlades 1941 erinrade utskottet om att i JO:s instruktion står, att han bl. a. skall beivra domar, som enligt hans mening äro präglade av egennytta, vrångvisa, våld eller grov försumlighet eller bereda en allmän osäkerhet för medborgarnas rättigheter. Det är speciellt detta sista som professor Sundberg understryker. Han erinrar om att den förste innehavaren av JO-ämbetet, Theorell, för över hundra år sedan med skärpa ingrep mot Karl XIV Johans regering, när denna regering sökte införa »ett underrättelseväsen om förhållanden och stämningar i landet, varigenom landshövdingar, magistratspersoner och kronobetjante ålades insända rapporter om det allmänna tänkesättet för och emot regeringen samt misstänkta personers vistande». Det var alltså, kan man säga, i västficksformat vad regering och polis tillät sig under de senaste riksdagarna. Men för hundra år sedan ingrep JO med skärpa mot sådant.

Sedan denna fråga behandlats vid riksdagen 1941 har ju det inträffat, att just i fråga om säkerhetstjänsten, i fråga om spionaget på enskilda medborgare, tillkommit icke bara bestämmelser, som stå i strid med grundlagen, utan framför allt en praxis, som svär emot den. Jag citerar alltjämt professor Sundberg, som säger, att både denna praxis och JO:s uttalanden »svårligen låta sig förena med de rättsstatliga grundsatsen, som utgöra medborgarfrihetens principiella grund». Han påpekar också den legalitetsprincip, som uttryckes sålunda: »Vad helst som icke är i lag förbjudet må icke förhindras, ej heller någon tvingas göra vad lag icke påbjuder.» »Detta innebär», säger han, »med andra ord att andra frihetsinskränkningar icke behöva av medborgarna tålas än de, som äga direkt stöd i lag eller författning. Någon extensiv lagtolkning är alltså icke medgiven, icke heller är det tillräckligt att myndighetens ifrågakommande åtgärd icke är oförenlig med lagens ordalag eller syfte. Det fordras tvärtom, att den är klart grundad i författningen — därförutan är den lagstridig. Denna rättsstatliga grundsats har som synes av JO-ämbetets nuvarande innehavare ansetts i förevarande fall icke böra upprätthållas.»

I vad det gäller säkerhetstjänsten är det ju numera så att i Sverige knappast någon som framträder inför offentligheten vågar försvara densamma efter vad som avslöjats, utom nazisterna och herr Hedlund i Östersund. Man har ju måst tillsätta en särskild regeringskommission för att granska vad justitieombudsmannen icke har granskat. Utöver detta finns det många domar enligt 8 kap. strafflagen som upprört en mycket stor opinion i detta land, domar som, därest de icke varit hemligstämplade, skulle ha upprört en ännu större opinion, därför att man har dömt människor till flera års straffarbete för saker, som inför det allmänna rättsmedvetandet måst framstå som bagateller.

Det är underligt att vi på hundra år kommit så långt baklänges att vi inte som i justitieombudsmannainstitutionens barndom ha en ämbetsman, som verkligen känner sig som rättsmedvetandets representant gent emot byråkratien utan i stället, som beträffande säkerhetstjänsten, bara kallar in dess chef, herr Hallgren, låter honom ge intyg om sin egen förträfflighet och sedan låter allt fortsätta som hitintills. Jag är övertygad om att detta sakförhållande deivis har sin grund i att justitieombudsmannaämbetet har gått in i den ämbetsjuridiska karriären. Det tycks vara uppfattningen i detta land att en människa som fått domarvärdighet är lagens majestät i egen person, att han är fri från

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.

(Forts.)

fördomar och att man av honom måste vänta att han i varje detalj dömer riktigt. I verkligheten äro ju domare och polischefer m. fl. fattiga, syndiga människor som vi andra, och de sitta kanske mera än de flesta fast i politiska och andra fördomar och klassbetonade meningar. I varje land som genomgått en utveckling i demokratisk riktning har domar- och ämbetsmannakåren blivit långt efter. Det klassiska exemplet är Weimarrepubliken, där just myndighetspersonernas och domarnas urkonservatism hörde till det som beredde väg för Hitler. Däremot tror jag icke att man i Europas historia från senare år kan hitta några exempel på att en nazistisk eller fascistisk regim haft några större svårigheter med domarkåren. Den har alltid varit tillräckligt konservativ.

Till denna konservatism hör också en ängslig omsorg om prestigen, som gör att denna byråkrati blir ett inom sig slutet kotteri, som aldrig medger några fel. Vi ha ju i svensk rättsskipning under de senaste årtiondena haft en rad mycket uppmärksammade fall. Jag kan peka på Manbyaffären och Unmanaffären, som väl inte många försökt sätta sig in i. Det är ett jättearbete för den som försöker det, men alla som sett på den har nog en känsla av att där kan inte allt stå rätt till. I en av de frågor som föranledde debatt i riksdagen, 1937 vill jag minnas, den Hörnströmska arvshistorien, gick högsta domstolen så långt att den genom insamling betalade den part, som blev missgynnad av domen, varefter JO gjorde ett överslätande uttalande bara för att det inte utåt skulle framstå som om högsta domstolen kunde begå något fel. Beträffande senare saker från 1940—1941 behöver jag inte upprepa dem, då jag berört dem tidigare under denna riksdag.

Allt detta har konstitutionsutskottet gått förbi och bara hänvisat till grundlagsändringen 1941 med den höjda lönen och den längre tjänstetiden, dock med den inskränkningen att man kan avsätta justitieombudsmannen, om han gör sig skyldig till någon större försummelse. Det är emellertid bekant att det är nästan hopplöst att i detta land vinna rättelse i en dom, även om allmänna rättsmedvetandet i alla avseenden finner denna dom vräng. Det ligger en mycket allvarlig fara i den klyfta som uppstått mellan den dömande makten och folket, och jag anser att det inte i längden är gagneligt för vare sig konstitutionsutskottet eller någon annan att rida spärr emot utvecklingen eller att besvara motioner, som åtminstone försöka komma till någon rättelse av missförhållandena, med ett god dag — yxskaft genom att citera tidigare uttalanden, som inte nämnvärt ha med denna speciella fråga att skaffa.

Jag kommer att yrka bifall till motionen också för att se, om det ändå inte i kammaren finns någon känsla för att det inte går längre med denna klyfta mellan den dömande makten och folket. En fortsatt demokratisering måste medföra, att den folkvalda makten får ett kontrollerande organ genom ett utvidgat justitieombudsmannaämbete för att inte uppenbart vränga domar skola kvarstå, för att inte denna okontrollerade självtillräcklighet skall gå ännu längre och för att vi åtminstone skola kunna återge ämbetet något av det anseende det hade på Theorells tid för över hundra år sedan. Jag är intresserad av att se om någon utöver den kommunistiska gruppen är med om en sådan förändring.

Herr Hallén: Herr talman! Den ärade talaren nämnde i sitt anförande professor Halvar Sundberg, och om man studerar en artikel i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och jämför den med förevarande motion, kan man onckligen konstatera en viss samstämmighet. Om något samarbete förekommit är emellertid en hemlighet mellan motionären och artikelförfattaren.

Emellertid, när nu herr Johansson i Stockholm gör sig litet lustig över att

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.
(Forts.)

utskottet erinrar om reformen för justitieombudsmannaämbetet, den höjda lönen och det fyraåriga mandatet, som han betraktar som en reaktionär reform, veta vi allesamman att syftet med densamma var att stärka JO:s ställning. så att det inte skulle vara frågan om någon passagebefattning utan om en med högsta domstolsbefattningarna likvärdig tjänst, vilket alltså skulle öka effektiviteten av justitieombudsmannens egen verksamhet. Detta är, menar motionären, det enda utskottet har att säga.

Det är det inte. Vi ha hänvisat till att första lagutskottet vid sin granskning under åren ingenting haft att anmärka. Såvitt jag vet har under de senaste tjugo åren icke från lagutskottets sida och icke ens från reservanternas sida anförts någonting av det väldiga syndaregister, som motionären här drar fram. Nu kan han visserligen säga att man skall inte svära på magistrernas ord, men konstitutionsutskottet är faktiskt inte det forum, där detta granskas. Skulle vi tillmötesgått motionären och nu hux flux förordat tillsättandet av något slags lekmannainstitution vid justitieombudsmannens sida, skulle detta ha inneburit ett underkännande av den granskning som lagutskottet i årtal har företagit härvidlag.

När motionären, liksom även professor Sundberg, lägger tyngdpunkten av sin kritik mot JO i det sätt, varpå säkerhetspolisen arbetat, och den underlåtenhet, som justitieombudsmannen därvid skulle ha gjort sig skyldig till, kommer en hel del egendomligheter i motionärens motivering fram. Han säger på ett ställe i motionen, att »fakta äga . . . en tydlighetsgrad, vilken måste låta en dylik passivitet från JO:s sida framträda i ytterst ofördelaktig dager . . .» Men så tillägger han omedelbart: »låt vara att självfallet ingen som helst anmärkning mot JO:s personliga plikttröhet kan eller bör göras». Detta är ett ganska ologiskt sätt att resonera, ty lägger JO i dagen en passivitet i dessa frågor, som ställer honom i ytterst ofördelaktig dager, måtte väl i all rimlighets namn det riktas en anmärkning mot JO:s personliga plikttröhet. Motionen hade nog behövt läsas igenom litet noggrannare av författaren.

När motionären i alla fall menar att JO:s behandling av säkerhetstjänsten eller underlåtenhet att i många fall ta upp till granskning åtgöranden från dess sida är skäl nog för att vidta de föreslagna åtgärderna, skulle jag här emot vilja rikta två anmärkningar. För det första är det minst sagt egendomligt att en kommunistisk representant här i kammaren gör sig till en sådan varmhjärtad tolk för en om möjligt ännu skarpare objektivitet vid bedömandet ifrån JO:s sida än den han anser förefinnas. Om vi tänka på förhållandena i det land, som för motionären självfallet är det ideala och föregångslandet, måste vi väl säga — utan att nu förenkla debatten till något slags allmän kritik av Sovjetunionen — att om motionären skulle i ett sådant land propagera för dylika åtgärder, vet han att han skulle få tala liksom i ett lufttomt rum. Det är ju ett faktum att diktaturstaterna inte använda beteckningen demokrati och att där inte finns någon rättens objektivitet, utan där är det rena opportuniteten, lämpligheten från fall till fall som får vara fullständigt avgörande. Att då herr Johansson, som jag aldrig sett reservera sig i tal eller skrift mot dessa diktaturprinciper, med så frejdigt mod här går fram i kampanjen för att ytterligare skärpa justitieombudsmannens objektivitet förefaller egendomligt.

Jag skulle också vilja framhålla — och det var mitt andra argument — att jag inte är kompetent att bedöma, om det kan tänkas något fall då det gällt säkerhetstjänsten som kan vara diskutabelt. Motionären liksom professor Sundberg anser att det är en konjunkturbetonad politik man där kan skönja. När det gällt vårt lands förhållande till främmande makter, spionage och till-

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.
(Forts.)

lämpningen av kapitel 8 i strafflagen, är det onekligen sant att det allmänna världspolitiska läget influerat på vårt bedömande — det är mycket riktigt. Hur långt detta har gått i fråga om säkerhetstjänsten vill jag i detta sammanhang inte ingå på. Men det borde motionären i alla fall dra sig till minnes att det finns något som man skall akta sig för när det gäller sådana konstitutiva lagar som dem rörande JO, och det är att skriva en lex in casu, eller på svenska en tillfällighetslag.

Även om det vore så att motionären skulle ha rätt i att ett visst konjunkturbedömande skulle ha kunnat spåras i den ena eller andra handlingen under de senaste åren, kan detta inte vara argument nog för att på så lösa boliner som i motionen ifrågasättas gå in för att tillsätta någon lekmannainstitution nr 2 vid sidan av första lagutskottet för att stödja och övervaka JO i hans verksamhet. — De övriga rättsfall som skulle ifrågakomma — motionären nämnde fallet Manby och fallet Unman, om vilka det ju råder ytterst delade meningar — anser jag vara alldeles för litet för att överhuvud taget kunna intressera riksdagen för ett projekt sådant som motionärens. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Herr Hallén använder i denna kammare, har jag märkt, vissa standardargument när han försvarar konstitutionsutskottet; han gör då alltid en hänvisning till hur det är ställt i Sovjetunionen. Men, herr Hallén, vi sitta inte i Sovjetunionens parlament och ha inte med detta att skaffa! Skulle jag få någon mer sammanstötning med herr Hallén ville jag vädja till honom, att vi försöka hålla oss till det här parlamentets ram och — jag har inte yttrat mig om något annat — till Sveriges grundlag och gammal svensk praxis.

Herr Hallén framkastade en insinuant förmodan att det förekommit någon sorts samarbete mellan mig och professor Sundberg beträffande artikeln i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Jag kan härvidlag svara med en försäkran, att man kan komma till samma resultat ifrån tvenne diametralt motsatta utgångspunkter. Förhållandena på detta område i dag äro så pass upprörande, att jag t. o. m. hade väntat mig att någon socialdemokrat skulle uppträda och säga att detta är på tok.

Herr Hallén yttrade även att jag i ett visst annat land skulle ha fått framföra dessa mina åsikter i ett »lufttomt rum». Jag har den känslan att så sker redan här i kammaren, ty utskotten ha en fenomenal förmåga att skylla på varann, om de inte själva kunna hitta på någon motivering emot ett gott förslag.

Herr Halléns huvudmotivering är i dag, att om utskottet för sin del bifallit motionen, hade utskottet desavuerat första lagutskottet, som har hand om dessa saker, och det skulle ha sett mycket illa ut. Jag kan, herr Hallén, icke godkänna den sortens undanflykter och ej heller det framkonstruerade argumentet, att det skulle föreligga en viss motsättning i motionens motivering. Jag har icke ifrågasatt justitieombudsmännens personliga hederlighet. En domare kan vara personligen hederlig, men ändå sitta fast i fördomar och, framför allt, i en prestige-känsla för det egna yrket, som gör det till en helig sak för honom att inte låta någon beslå honom eller en svensk domstol med något fel. Så länge justitieombudsmännen rekryteras ur dessa domarkretsar, tror jag, att detta missförhållande kommer att skärpas i stället för att upphöra.

Den gamle Carl Lindhagen, som man kanske inte lyssnade till så uppmärksam de senaste åren, kom dock ibland med goda förslag. När denna fråga diskuterades i riksdagen för 7—8 år sedan, uttalade han sig för att justitie-

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.
(Forts.)

ombudsmannen icke borde tagas från domare- och juristkåren utan vara en folktribun, vald på parlamentariskt sätt ur folkets mitt med vanliga majoritetsval. Nu väljer man till justitieombudsmannens ersättare folk, som varit bland de främsta experterna, när det gäller utformandet av den s. k. lagrötan.

Vi anse själva, att det yrkande som vi framställt i vår motion icke går tillräckligt långt.

Jag är övertygad om att en verklig demokratisering av vårt domstolsväsen måste leda till att den folkvalda riksdagen eller annat instrument för folkviljan bör få laglig möjlighet att rätta till uppenbart vränga domar och ingrepp i den personliga friheten.

Herr **Hallén** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Endast i korthet några ord till herr Johansson i Stockholm.

Han förmenade att mitt huvudargument var, att vi skulle ha desavuerat första lagutskottet, om vi hade följt motionären, och att det skulle sett förfärligt ut. Rädslan för skönhetsfläckar eller överhuvud taget några slags estetiska synpunkter ha icke varit avgörande för utskottet. Utskottet har varit övertygat om att första lagutskottet under årtionden så sakligt granskat dessa frågor, att utskottet kunde med förtroende hänvisa till detta utskott i denna sak. Det föreligger alltså här inget slags månhet eller blind tro på första lagutskottet eller någon känsla av att man måste slå vakt om detta utskott utan en övertygelse om att utskottet i fråga sakligt prövat ärendet, och det innebär ju något helt annat.

Herr **Johansson** i Stockholm, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Hallén säger, att det inte är av rädsla för skönhetsfläckar, som utskottet avstyrkt motionen. Jag vill emellertid gärna hoppas, att de båda utskotten, konstitutionsutskottet och första lagutskottet, tillsammans skola få litet mera känsla för skönhetsfläckarna i vårt svenska rättsväsende. Detta är en ganska allvarlig fråga. Vi hade långa debatter, när första lagutskottets utlåtande om granskningen av justitieombudsmannens förvaltning var före. Det anfördes då ganska vägande anmärkningar, som säkerligen komma att få större tyngd ju mera vi komma ut ur 1940—1941 års — de mörka årens — skugga. När riksdagen skapat detta panikmärkta system av fullmaktslagar och undantagslagar, som av domstolar och myndigheter tillämpats till yttersta gränsen av tänjbarhet, kanske riksdagen också ganska snart på grund av folkviljans tryck kommer till klarhet om att ändring måste ske. Då kanske man icke längre kan hänvisa till att vi behandlat frågan år 1941. Riksdagen gör också dumheter ibland, men det är ingen anledning att låta dessa dumheter bli mossbelupna genom att det måste dröja ett visst antal år, innan vi kunna ta upp saken igen och få den ur världen.

Härpå yttrade:

Herr **Spångberg**: Herr talman! Bara ett par ord i anledning av den blanka reservation, som jag fogat till utskottets utlåtande. Jag har närmast avsett att därmed uttrycka en avvikande mening beträffande utskottets motivering. Jag och andra ha ju oss bekant, att det inom domstolarnas områden, som ju justitieombudsmannen har att bevaka, förekommit händelser, som skapat en viss osäkerhet bland allmänheten. Man har bland annat frågat sig, om allt är, som det skall vara. Därmed har jag emellertid icke kommit fram till vad som bör göras, och det har jag — det måste jag erkänna — icke klart för mig. Det är många

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.

(Forts.)

dunkla punkter, som måste redas upp, innan jag kan komma fram till ett bifall till det förslag, som motionären har framställt.

Det är alldeles riktigt, vad som konstateras i utskottet, att första lagutskottet inte har kommit med några anmärkningar under de senare åren mot det sätt, varpå justitieombudsmannen förvaltat sitt ämbete. Men det är ju ej alldeles nödvändigt med dylika anmärkningar, om man själv kan konstatera vilka förhållanden, som man anser böra ändras. En anmärkning i och för sig är en ganska uppseendeväckande sak. Jag är ej lika övertygad om att justitieombudsmannen alltid saknat anledning att ingripa i vissa förekommande fall. Det har just under de senare åren — detta åberopar ju utskottet i sitt utlåtande — förekommit händelser, som ännu icke äro fullt klarlagda, men som delvis hålla på att utredas, bland annat och kanske främst av den kommitté, som är tillsatt för att utreda vissa företeelser inom säkerhetspolisens område. Man har anledning fråga sig, vilka motiv säkerhetspolisen haft i det ena och andra fallet. Jag tänker till exempel på registreringen av vissa medborgare. Det verkar rent otroligt, att man verkställt registrering av syndikalisterna, vilka tillhöra en organisation, som ej har det minsta att göra med någon stat eller någon statsform. Det borde sålunda fullständigt saknas anledning för polisen att sysselsätta sig med denna fackliga organisation. Jag måste säga, att det måste vittna om en omdömeslöshet, som rent av gränsar till det otroliga, att så likväl skett. Vilka saker, som komma att blottas i sammanhang med Paulson-Lönnegrenskandalen, komma ju i dagen, när kommittén är färdig med sitt arbete. Det är också med hänsyn till dessa förhållanden, som jag anser, att utskottet hade kunnat komma med en annan motivering.

Vad sedan gäller utskottets kläm, har jag ingen avvikande mening. Jag är ej klar med hur justitieombudsmannainstruktionen skall utformas. Det kanske visar sig att justitieombudsmannen stundom kunnat ingripa på annat sätt än han gjort och att instruktionen icke lagt hinder i vägen för ingripande i vissa fall. Då jag läste motionen, som var hållen i en ton, som är rätt annorlunda än den, som kom till synes i herr Johanssons anförande, kom jag fram till, att han själv svävar på målet en smula i motionen beträffande det sätt, på vilket man skulle kunna avhjälpa dessa här påtalade företeelser. Han säger i motionen: »Med utgångspunkt från ovan anförda fakta och tankegång är det skäligt ifrågasätta, om icke justitieombudsmannaämbetet borde utbyggas och förändras» etc. Han svävar ganska väsentligt på målet, när det gäller, vad man egentligen skall göra. Innan de utredningar man nu håller på med bli färdiga — en del andra utredningar till exempel beträffande Unmansaffären och andra historier kanske också borde göras — kan jag icke yrka bifall till motionen. Jag har sålunda, herr talman, icke någon avvikande mening beträffande utskottets kläm.

Herr Hällgren: Herr talman! Det förefaller, som om en stor del av denna debatt mera hörde samman med det utskottsutlåtande, som behandlade granskningen av justitieombudsmannens ämbetsberättelse.

Motionären vill ha en förstärkning av justitieombudsmannainstitutionen och ifrågasätter i vaga ordalag, om ej en förstärkning kunde erhållas exempelvis genom att vid justitieombudsmannens sida sätta ett lekmanautskott med strängt avgränsade befogenheter. Vidare hemställer han i klämman om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning angående förstärkning av JO-institutet helst medelst lekmanarepresentanter. Det är just detta förslag i all sin nakenhet, om jag så får säga, som icke kunnat övertyga utskottet om att detta är den rätta vägen för att få fram en stark och riktig JO-institution, sådan som vi ur

Motion om utvidgning och förändring av justitieombudsmannainstitutionen.

(Forts.)

demokratisk synpunkt anse bör finnas. Det är alltså i mycket vaga ordalag, som motionären framkastar sitt förslag att stärka JO-institutet.

Jag har i utskottet icke känt mig övertygad om att vad som i motionen föreslås skulle leda till åsyftat resultat. Jag anser helt enkelt, att dess motivering är för svag för att tjänstgöra som direktiv för en kommande utredning av justitieombudsmannainstitutionen. Jag har därför biträtt det föreliggande utskottsutlåtandet, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! De tre opponenterna ha i denna fråga sinsemellan ganska skiljaktiga synpunkter, vilka svårligen låta sig förenas. De båda sista talarna ha till mig riktat den anmärkningen, att motionen är för vagt formulerad, och att det icke är riktigt klart vad vi vilja ha i stället. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att vi begärt utredning och även hänvisat till några punkter, där vi tro, att man kan finna en lösning. Jag medgiver — jag har tidigare i debatten konstaterat detsamma — att det ligger någonting i anmärkningen. Om vi skulle få ett lekmannaråd med sådana ledamöter som herr Hallén och herr Hedlund i Östersund, ja, då skulle icke mycket vara vunnet. Om motionen faller i dag, kommer jag tillbaka, kanske med litet längre gående yrkanden.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under sjunde huvudtiteln, avseende anlagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 27, 37 och 50.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under tionde huvudtiteln, avseende anlagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Utgifter
under riks-
statens tionde
huvudtitel.*

*Anslag till
kommers-
kollegium:
Avlöningar.* *Punkten 4, angående anslag till kommerskollegium: Avlöningar.*

Efter föredragning av punkten anförde

Fru **Gustafson**: Herr talman! Vid denna punkt i statsutskottets utlåtande yrkar utskottet avslag på en av mig m. fl. väckt motion om uppförande i per-

Anslag till kommerskollegium: Avlöningar. (Forts.)

sonalförteckningen för kommerskollegium av en statens instruktör i hemslöjd. Denna motion innehåller utom det rent sakliga yrkandet även en protest mot tillvägagångssättet att hålla en tjänst som arvodesbefattning.

Jag vill tillåta mig, herr talman, att med några ord referera motionen, som alldeles särskilt fäster avseende vid hur denna fråga behandlats under åtskilliga år: »Redan så tidigt som år 1877 beviljades medel till två hemslöjdsinstruktörer och en deras elev. Härav kvarstår nu endast den kvinnliga instruktören i hemslöjd, och medan de sedan gammalt likställda befattningshavarna inom lantbruket efterhand erhållit en alltmera fast ställning som ordinarie befattningshavare i lönegraden A 24 eller högre, åtnjuter hemslöjdsinstruktören endast arvode.»

I motiveringen talas också om, hur denna befattningshavare som tjänstelokal använder sitt hem och att erforderligt biträde i arbetet nödortfigt får lämnas av övriga familjemedlemmar. Vi säga vidare, att det är uppenbart, att staten icke i längden kan eller bör räkna med en dylik uppoffrande insats från en för sitt kall ej endast synnerligen lämpad utan också ovanligt hängiven befattningshavare. Denna befattningshavare, som sålunda får så utomordentligt erkännande, dels i motionen och dels av den myndighet, som hon arbetat under, nämligen kommerskollegium, blev belönad av Konungen med medaljen Illis quorum, som ju är en synnerligen förnämlig utmärkelse, för denna sin utomordentligt stora insats för hemslöjden i landet. Departementschefen avstyrkte emellertid sedan ett förslag från kommerskollegium om instruktörens uppförande på löneplanen. Det är denna företeelse att giva de kvinnliga befattningshavarna arvodestjänster, då jämförliga manliga tjänster äro placerade högt upp i lönestaten, som man återfinner på många områden inom statsförvaltningen. Det är en orättfärdig princip, och vi måste vid alla tillfällen reagera mot denna godtycklighet. Men utskottet är dock, det är jag tacksam för, positivt i sitt avslagsyrkande på motionen och ger i sitt utlåtande hänvisningar till en snar lösning av själva tjänstens inordnande i lönestaten och talar också om, att man bör undersöka möjligheterna för en tillfredsställande pension åt hemslöjdsinstruktören vid hennes avgång från tjänsten. Trots avslagsyrkandet är jag således nöjd med utskottets motivering för avslag å motionen. Jag vill med tillfredsställelse notera just de vägar utskottet visar på samt det framlagda förslaget om höjning av arvodet.

Jag anser mig således, herr talman, av dessa skäl, trots att utskottet går på avslag å vår motion, böra yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 5—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38, angående anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkten 40) föreslagit riksdagen att till Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor.

Vidare hade uti två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *N. Holmberg* (I: 97) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm (II: 160), hemställts, »att riksdagen måtte besluta

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en kommitté av aktiva forskare, som med kort tidsfrist verkställa en

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 12.

*Anslag till
tekniskt-veten-
skaplig forsk-
ning m. m.*

Anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. (Forts.)
översyn av de hittills verkställda åtgärderna och av den tekniskt-vetenskapliga forskningens aktuella behov i syfte att åstadkomma ett bättre utnyttjande av högskolorna och de statsunderstödda forskningsinstitutionerna, planläggning och skapande av nya forskningsinstitut för begränsade uppgifter, ökade statliga anslag till försöksstationer och enskilda forskare samt till tryckning utan tidsförlust av till tryckning antagna, färdiga forskningsresultat,

dels ock öka det under tionde huvudtiteln upptagna reservationsanslaget till tekniskt-vetenskaplig forskning till den av den statliga utredningen tidigare föreslagna summan 1 000 000 kronor.»

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 97 och II: 160, i vad desamma avsåge höjt riksstatsanslag, till Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor;

b) att motionerna, i vad de icke behandlats under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman: För andra gången i dag måste jag vända mig emot ett utskott, som gått vid sidan om vad jag föreslagit i min motion. I utlåtandet hänvisas bara till att man efter den stora utredningen om den tekniskt-vetenskapliga forskningen dels ökade anslagen, dels tillsatte statens tekniska forskningsråd. Ja, men från dessa saker har jag utgått i min motion. Det är på grundval av den erfarenhet, som vunnits sedan dess, som jag ställt mina yrkanden. Det är nämligen inom den tekniskt-vetenskapliga forskningen så, att man icke anser sig ha vunnit så särskilt mycket med denna förändring. För det första äro anslagen såväl på detta område som inom övriga forskningsgrenar ytterligt små i jämförelse med anslagen inom andra länder. Man skulle säkerligen också, när det gäller vissa humanistiska grenar kunna väcka en likartad motion. Men såsom utredningskommissionen framhållit, är det särskilt viktigt för Sverige att under och efter kriget komma någorlunda i takt med andra länder beträffande tekniskt-vetenskaplig forskning. En rad olika forskare inom skilda områden ha konstaterat, att vi äro sorgligt efterblivna när det gäller denna forskning. Vad svensk forskning på detta område har att röra sig med i fråga om anslag från staten och från industrien liksom från vissa donationsfonder är ytterst litet i jämförelse med motsvarande anslag icke bara i stormakterna utan även i länder sådana som Danmark och Schweiz. I England, Förenta staterna, Sovjetunionen o. s. v. kan man konstatera ett helt annat intresse för saken, detta även om man tager hänsyn till att dessa länder äro så mycket större. Jag kan nämna, att svensk forskning överhuvud taget har att röra sig med en summa, som utgör $\frac{1}{7}$ per befolkningsenhet räknat av motsvarande anslagssumman i Sovjetunionen.

De erfarenheter, som gjorts efter tillsättandet av statens tekniska forskningsråd, äro, att det i stort sett är samma människor, som sitta och bestämma, människor, som antingen icke äro aktiva forskare eller också så upptagna forskare, att de icke ha tid att syssla med dessa frågor. Ser man på de olika institutionerna, finner man, att det är samma gamla herrar, som sitta i dem allesammans. Från forskarnas sida har man understrukt, att på detta sätt allt för få nya forskare bli utbildade och att anslagen plottas bort.

Utskottet har hänvisat till att det ansetts ha hävd i Sverige, att den s. k. nyttoforskningen eller målforskningen skall betalas och ombesörjas av industrien.

Anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. (Forts.)

Det är nu också så, att staten ger rätt betydande stöd genom att den ställer institutionsbyggnader och delvis även anslag till förfogande, men det finns ingen planmässig ledning av forskningsarbetet. Den av industrien bedrivna verksamheten går ut på utforskning av tillverkningsmetoder, som kunna bli omedelbart ekonomiskt lönande. Övriga forskningsgrenar åsidosättas, och nyttoforskningen kommer ingenstans, om icke staten sörjer för själva grundforskningen, som ger de resultat, från vilka övrig forskning har att utgå. Vid de tekniska högskolorna, där man dock skulle ha en liten oas för denna grundforskning, tagas professorerna i allt större utsträckning i anspråk för privata, betalda uppdrag för industriens räkning, som ofta röra rena bagateller. Därför får vårt forskningsarbete i Sverige ett drag av tillfällighet och planlöshet.

Vad det tekniska forskningsrådet beträffar, så vet jag, att det där finns folk, som ger uttryck för den uppfattningen, att Sverige är ett så litet land, att vi här — med undantag för det fall att några genier skulle dyka upp — icke ha råd att hålla oss med någon mera omfattande forskning utan i stället efter kriget böra skicka ut ingenjörer, som försöka snappa upp vad de kunna i utlandets laboratorier. Jag tror emellertid, att vi kunna befara den utvecklingen efter kriget, att staterna mycket noga hålla på sitt, och att det är en farlig illusion att tro, att vi på det sättet skulle vinna så särskilt mycket.

Vad beträffar de anslag, som utgivas genom forskningsrådet och på andra vägar, så är det kutym, att man lämnar mycket korttidsbegränsade anslag. De forskare, som icke äro bundna till industrien få gå tiggaryvägen från institution till institution, och när de tiggat färdigt, ha de förbrukat sitt anslag, innan de hunnit mer än börja sin forskning. Det är också ett ständigt krav på att man med mycket korta mellanrum skall redovisa åtminstone något resultat i den litteratur, som uppstått på området. Professor Kahlson och andra betona, med stöd särskilt av engelska och amerikanska erfarenheter, att ett land, som i avseende å tekniskt-vetenskaplig forskning vill stå på höjden av sin tid, också måste taga vissa risker. En vetenskapsman, som börjar en undersökning, kan icke på förhand garantera ett resultat. Om staten intresserar sig för saken i sitt eget och sitt näringslivs intresse, måste den taga risken att vetenskapsmannen misslyckas för chansen att han lyckas. Den synpunkten har man i Sverige mycket litet förståelse för. Därför plotttras anslagen bort, rinna bort i små rännilar, när det i stället skulle gå att få fram mycket mera värdefulla undersökningar, om man från regeringens och densamma underlydande instruments sida intresserade sig mera för saken.

I motionen har också påpekats en annan omständighet. Vi se de högar av riksdagstryck, som komma på våra bord. Det råder ingen sparsamhet därvidlag. Man får ibland en känsla av hur olika det kan vara. Forskare i mycket viktiga forskningsgrenar i många tiotal, ja kanske hundratal, sedan år tillbaka få gå och vänta på att betydande vetenskapliga verk skola kunna tryckas, och detta därför att vederbörande institutioner sakna medel att tidigare befordra dem till trycket. Jag tror, att dylikt är till stor skada för den svenska vetenskapen och näringslivet och att man därför borde ha uppträtt mera positivt till denna motion.

Vad är det då herr Holmberg i första kammaren och jag ha föreslagit? Jo, icke att det skall tillsättas någon ny kommitté — sådana ha vi gudi nog av — men att under handelsdepartementet skall arbeta en liten korttidsbegränsad kommission av aktiva forskare, vilken skall göra en omprövning av hur ifrågasvarande medel anvisas och vartill de användas, så att man skall få fram mera planmässighet i det hela, och vidare att man skall inrätta flera försöksstationer och laboratorier under statlig ledning, framför allt för grundforskningen. Vi anse, att staten skall intressera sig för saken också därför att de privata in-

Anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. (Forts.)

dustriernas forskningsresultat ofta monopoliseras för deras eget vinstintresse. Man monopoliserar till den grad, att forskare, som arbeta inom företagen, ibland icke få publicera sina egna resultat. Vi ha med andra ord framfört önskemålet, att man på detta område skall få in ung och djärv initiativkraft och aktuell sakkunskap för att få bättre användning av statens anslag och att dessa anslag skola höjas åtminstone något, så att vi så småningom skola bli likställda med andra mindre nationer i detta avseende.

Jag har nog gjort den erfarenheten redan, trots att jag är ny i kammaren, att det är få saker, som riksdagen är så rädd för som sådan initiativkraft och aktuell sakkunskap, och att man gärna gräver ned sig i den ståndpunkten, att om man har behandlat en sak för en tid sedan, skall man icke befatta sig med den förrän några år ha gått. Jag tror emellertid, att det här gäller ett område, som det är mycket farligt för Sverige att vid krigets slut försumma.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag kan icke ge mig in på en allmän palaver rörande vad som skall göras eller icke göras i fråga om detaljforskningen, ty det ärendet föreligger icke i dag. Det blev ju en genomgående upporganisering och anslagsbevilning 1942/43 dels för att grundlägga en effektiv forskning och dels för att organisera den på lämpligaste sätt. Det beslut, som då fattades, har ju ännu icke kunnat leda till sådana resultat, att man kan överblicka, huruvida den väg som då valdes var den riktiga. Det är en erfarenhet, som återstår att göra, och om herr Johansson väntar ett eller ett par år — man skall ju icke begära för mycket ens av vetenskapsmän; de äro kanske på grund av sin utbildning och inställning mindre väl tränade organisatörer än en hel del andra befolkningsgrupper — får han se resultatet. I varje fall är det ingen anledning att ett par år efter det riksdagen gjort en insats genom anslag och beslut om organisation visa sig alltför otålig. Jag skulle tro, att om herr Johansson i Stockholm hade haft ett par tre år på nacken här i riksdagen, hade han icke funnit nödvändigt att just 1945 lägga fram denna teoretiska spekulation, mer eller mindre byggd på personlig kunskap om saken.

Motionären begär en särskild undersökning av till vilket resultat man kommit. En sådan undersökning kan man rimligen icke sätta i gång just nu. Att riksdagen nu skulle besluta hemställa till Kungl. Maj:t att tillsätta en kommitté av aktiva forskare, som med kort tidsfrist skulle verkställa en översyn av de hittills verkställda åtgärderna och av den tekniskt-vetenskapliga forskningens aktuella behov är med hänsyn till vad som erinrats om inte möjligt. Resonemanget och ordvalet i herr Johanssons motion överensstämmer med det vanligen här i riksdagen använda. Kommittén döpte herr Johansson nu om till kommission. Men man kan icke tolka saken på annat sätt än att motionärerna vilja ha en snabb undersökning av det resultat man kommit till efter de grundläggande stötar som gjordes från riksdagens och andra utanför riksdagen ståendes sida 1942.

Det forskningsråd, som inrättades på grundval av riksdagsbeslutet, skulle ha till uppgift dels att i stort följa den tekniska utvecklingen och hålla kontakt med den i landet pågående forskningen samt stödja och vid behov organisera frivilligt samarbete mellan forskningsintressenter, såväl industriföretag och andra enskilda forskningsorganisationer som statliga myndigheter och institutioner, dels ock att stödja initiativ till för näringslivet betydelsefull forskning samt vid behov själv taga initiativ till forskningens främjande, även i fråga om organisation av ny forskning. Där ha vi »den drivande motorn», och den har att anmäla sig, om det är någonting som fattas.

Anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. (Forts.)

Beträffande den ena delen av motionärernas yrkanden är det sålunda skäl i att vi avvakta något eller några år för att se, huruvida den arbetsform, som på det sättet tillskapades, blivit ändamålsenlig.

I fråga om anslaget begär forskningsrådet 800 000 kronor. Departementschefen föreslår 700 000 kronor, men den som tagit del av propositionens uppgifter måste säga sig, att departementschefen menat, att för ändamålet skall disponeras 800 000 kronor. För två år ha stått till förfogande något över 1 614 000 kronor, varav sålunda anslaget för nästkommande budgetår kommer att, om dessa 700 000 kronor beviljas, uppgå till 807 000 kronor. Forskningsrådet uttalar, att man icke kan förbruka mera under kommande budgetår bl. a. av det skälet, att det råder viss begränsning på arbetskraft. Men forskningsrådet hoppas, att det skall bli bättre i den mån vi komma igenom denna pressande tid. För nästkommande budgetår behövs alltså icke mer än 800 000 kronor. Då så är fallet är det knappast någon mening i att öka anslaget — i varje fall avviker det från den vanliga budgeteringsmetoden att icke bevilja mer än som begäres; detta kan man göra endast om man finner att vad som begärts är grundat på en uppenbar och klar felräkning och om något sådant ha vi icke något vittnesbörd.

Utskottet har granskat dessa ting och har kommit till det anförda resultatet. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson i Stockholm: Herr talman! Den brist på arbetskraft, som herr Törnkvist talade om, kan bli bestående, om man inte tar större initiativ på detta område och ger dem, som kunna välja denna bana, litet tryggare förhållanden och mera framåtsyftande arbetsuppgifter.

Herr Törnkvist byggde huvudsakligen sin argumentering på att det bara gått två år sedan den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande var föremål för behandling i riksdagen. Det är emellertid på få områden så farligt att vänta som på detta. Yrkandet i motionen innebär ju inte en hel omprövning av det gamla utan är framför allt inriktad på vad som man nu efter två års erfarenhet och mängden av stora nya arbetsuppgifter kan ställa i förgrunden för statsmakternas insatser för att få mera planmässig ledning för forskningsarbetet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag föreställer mig, att i den mån arbetskraft verkligen står till förfogande, kommer forskningsrådet att taga hand om denna arbetskraft. Därest forskningsrådet finner, att de arbeten, för vilkas utförande det anskaffat denna arbetskraft, äro behöfliga och nödvändiga för utvecklingen på detta område, kommer forskningsrådet förvisso att göra framställning om medel för ändamålet. Den inställning riksdagen hittills tagit till detta betydelsefulla område torde försäkra vederbörande redan på förhand om att de kunna räkna på riksdagens stöd och säkerligen också på departementets.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som innefattades i bifall till motionerna I: 97 och II: 160; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 39—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48, angående bidrag till standardiseringsverksamheten.

*Bidrag till
standardise-
ringsverksam-
heten.*

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkten 51) föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till standardiseringsverksamheten för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 170 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte såsom Bidrag till standardiseringsverksamheten för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 158 500 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits

dels av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Bäckström, Gustaf Iwar Anderson, Persson* i Tidaholm, *Andersson* i Malmö, *Staxäng, Hall, Malmborg* i Skövde och *Holmström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte såsom Bidrag till standardiseringsverksamheten för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 170 500 kronor;

dels ock av herr *Eriksson* i Stockholm, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Hall**: Herr talman! På denna punkt ha tio ledamöter av utskottet anmält en reservation, i vilken det yrkas bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att fjolårets anslag på 150 000 kronor till standardiseringsverksamheten höjes med 20 500 kronor till 170 500 kronor. Större delen av kostnaderna för standardiseringsverksamheten betalas nu av det enskilda intresset, och någon ändring härutinnan förutsattes självfallet inte uppkomma genom den mindre anslagshöjning, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Skulle man däremot gå den av utskottet anvisade vägen att jämka på Kungl. Maj:ts förslag, kommer det väl sannolikt med hänsyn till de ständigt stegrade kostnaderna för kommissionens verksamhet att innebära en markering av att staten på detta område är i färd med att avveckla sitt intresse och sitt inflytande. Denna ståndpunkt kunna inte reservanterna dela, och vi ha därför ansett det vara skäligt att lämna det bidrag som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Utskottets formulering av avslagsyrkandet har ju i stort sett anslutit sig till vad riksdagen tidigare har sagt, en formulering, som väl alltså de flesta av de närvarande riksdagsmännen äro ansvariga för men som ju ändå kan förtjäna att kritiseras en smula. Utskottet säger, att statsbidraget endast borde betraktas som ett tillskott för ett understödda standardiseringsarbetet, som i första hand vore ett producentintresse. Ingenting kan ju vara mera diskutabelt än den satsen. Att exempelvis framställa billiga nyttighetsvaror och förbrukningsartiklar, som stå till förfogande i den allmänna handeln, är naturligtvis i viss mån ett producentintresse, därför att ju billigare och bättre man kan göra dessa ting, ju mera kanske man har utsikt att få sälja, men ingen kan väl bestrida att det är också ett stort allmänt intresse att så sker. Vad har man egentligen för intresse av att i ett sådant här yttrande taga fram det enskilda producentintresset såsom det förnämsta av dessa intressen? Jag fäster uppmärksamheten på att då riksdagen nyss beslutade under punkterna 40 och 41, bidrag till träforskning och textiltforskning, så har man visserligen skrivit

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

rätt mycket om dessa anslag, men man har inte på något sätt försökt att klara upp frågan vem som här har det största intresset. Hittills markeras ju det tillräckligt tydligt av att de enskilda betala större delen av kostnaderna, men detta kan inte vara skäl för att så att säga sätta ned graden av det intresse, som allmänheten har på denna punkt. Jag undrar, om man inte inom statsutskottets majoritet har fallit offer för den i och för sig lofvärda önskan att försöka spara några tusen kronor men inte gjort riktigt klart för sig, vilket intresse detta kommer att gå ut över och hur en dylik sparsamhet står i överensstämmelse med den allmänna ekonomiska politik, som statsmakterna föra och måste föra? Jag skall bara fästa uppmärksamheten på en av de motsägelser man här räkar in i. Bland de verksamhetsgrenar, som skulle få finna sig i att ha det gamla, mindre bidraget kvar, i stället för att få det av Kungl. Maj:t äskade högre anslaget, är standardiseringen inom järn- och metallmanufakturområdet. Riksdagen skulle alltså markera ett mindre intresse för denna standardiseringsverksamhet samtidigt som en statlig kommission arbetar med ett förslag, som går ut på att det genom statens försorg skall ställas billiga förbrukningsvaror till allmänhetens förfogande, dels för att hemmen, skolorna och andra institutioner skola få tillfälle att göra en verklig materiell upprustning i sin standard, dels för att bereda arbetstillfällen under en väntad depressionstid. Samtidigt som alltså den ena statsinstitutionen planerar detta skulle vi på ett av de betydelsefullaste områdena, nämligen inom metallmanufakturområdet, säga, att vi inte ha råd att ge 5 000 kronor till för att medverka i den standardisering, som ändå är nödvändig, om dessa massartiklar skola kunna bli billigare och alltså vinna en ökad avsättning i synnerhet ibland den stora allmänheten.

Med dessa erinringar, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Törnkvist: Herr talman! Den sparsamhet både med tid och argument, som den föregående ärade talaren iakttog, skall även jag försöka att tillämpa. Jag skall bara säga några få ord.

Det var betecknande, att herr Hall måste göra en konstruktion på fri hand för att överhuvud taget få ett inskjutningsmål i frågan. Det framgår nämligen av utskottets utlåtande, att utskottet föreslår en höjning av anslaget till standardiseringsverksamheten ifrån 150 000 kronor till 158 500 kronor. Det kan ju inte ge någon grund för en eventuell uppfattning att statsutskottet icke vill understödja standardiseringsverksamheten. I fjol satte också riksdagen ned det av dåvarande statsrådet och chefen för handelsdepartementet föreslagna anslaget, och statsrådet själv nedsatte det ursprungliga äskandet. Jag skulle tro, att också årets av departementschefen fixerade summa utgör ett lägre belopp än som ursprungligen var begärt. Det är sålunda en lika behandling av detta anslag. I år öka vi med 8 500 kronor. I fjol fixerade vi såvitt jag minns rätt — den uppgiften reserverar jag mig eventuellt emot — anslaget till samma belopp som årets och gjorde en nedsättning av den av departementschefen begärda summan med 4 500 kronor till 150 000 kronor. Och varför petar man och varför rubbar man på av departementscheferna begärda anslag till olika uppgifter? Mina damer och herrar! Det ligger i naturen hos den uppgift, som ett budgetterande utskott inom riksdagen har, att granska vad som rimligen kan anses vara behövt, och då väljer man ut vad man anser sig kunna stå för och vad man anser kan göra nytta för denna verksamhet. Det är skattemedel vi ha att syssla med, och vi kunna således inte hantera dem på samma sätt som man kan hantera privata medel.

Den konstruktion, som herr Hall gjorde, löd, såvitt jag fattade honom rätt,

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

på följande sätt: Om riksdagen nu följer utskottets förslag, skulle det markera att staten är på väg att avkoppla sitt intresse för standardiseringsverksamheten. Svagheten i den ståndpunkt, som den föregående ärade talaren sålunda representerar, kan ju inte bli bättre markerad än just i ett sådant resonemang. Här föreligger naturligtvis icke någon som helst risk för att staten skall förlora intresset för standardiseringsverksamheten så länge standardiseringsverksamheten överhuvud taget pågår. Jag skulle närmast vilja säga, att den föreslagna höjningen av anslaget till standardiseringverksamhet uttrycker strängt taget en beräknad uppskrivning av anslaget, som jag för några dagar sedan sade till handelsministern. Det är mycket tänkbart att detta anslag kan vara lämpligt att ge till 1946 års riksdag, men att taga sådana här stavhopp årligen kan verka förs löande på den andra parten, som också skall lämna sin tribut. Anslag av denna beskaffenhet behandlas ju strängt taget på det sättet. Sålunda, utskottets behandling av ärendet är, såvitt jag förstår, fullt i överensstämmelse med ett rimligt betraktelsesätt av standardiseringsverksamheten över huvud. Jag vill tillägga, att den ökning, som utskottet för sin del föreslår, avses att läggas på den enligt uppgift energiskt arbetande emballagekommittén, som hittills har haft 8 000 kronor och som begär 15 000 kronor, vilket sistnämnda belopp även Kungl. Maj:t föreslår. Denna kommitté får sålunda allt vad den begär, och samma är förhållandet med jordbrukstekniska föreningen, som nu har 3 500 kronor men begär att få 5 000 kronor. Den får sålunda ett tillägg på 1 500 kronor. Men, mina damer och herrar, det är omöjligt att kunna i fråga om de övriga forskningsgrupperna konstatera en sådan allmän fattigdom eller ett sådant bristande intresse för forskning på området, att inte de med lätthet kunna fullfölja verksamheten utan dessa praktiskt taget små belopp som vi ge dem. Svenska verkstadsindustriens standardcentral för maskinindustriell standardisering har 20 000 kronor och den får behålla dessa 20 000 kronor. För standardisering inom järn- och metallmanufakturområdet begäres 15 000 kronor mot nu utgående 10 000 kronor. Är det någon som tror, att intresset för standardiseringsverksamheten skulle försvagas inom denna förmögna grupp, om man inte får denna ökning på 5 000 kronor? Summan är ju liten överhuvud taget. Så ha vi, som jag antecknat, trädgårdsnäringens fattiga standardiseringskommitté. Den har 3 500 kronor, och det är ingen som begär mera till den. Anslaget där är således oförändrat. Så är det stål- och metallnormskommittén, som har 18 000 kronor och begär 20 000 kronor. Den får inte mer än 18 000 kronor. Det är inga proportioner, mina damer och herrar, mellan de begärda höjningarna och de energiska försök som göras att rubba den ståndpunkt riksdagen mycket tidigt har intagit både till synpunkten vem som skall svara för denna standardiseringsverksamhet och den uppdelning, som riksdagen gått med på.

Slutligen vill jag tillägga, att detta framhållande av att riksdagens anslag är ett tillskott för att understödja standardiseringsarbetet, som i första hand är ett producentintresse, är ju inte en uppfinning från i år. Jag är ganska övertygad om att detta uttalande hänger med ända ifrån den tid då det första anslaget till standardiseringsverksamhet utgick, och detta är helt naturligt. Standardiseringsverksamheten är i det stora hela en fråga om att förenkla och förbilliga och sålunda stärka vederbörande i konkurrensen, i tävlan om köparna. Att det också är ett allmänt intresse att varor tillhandahållas till billiga priser är det ingen som förnekar, men så länge vi ha den produktionsordning vi ha, kan man inte komma ifrån att denna standardiseringsverksamhet i första hand är ett producentintresse. Som sagt, den förklaringen är nog lika gammal som anslaget självt. Är det nu så att riksdagen verkligen, sedan fjolårets beslut fattades, har undergått sinnesändring i ena eller andra avseendet och är beredd att underkänna spärrarna, både den som avser den ekonomiska sidan av saken

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

och den som berör frågan om vem som har största intresset av standardiseringen. må det bli riksdagens sak. Det är icke mot detta jag personligen kämpar; det tar jag mycket lätt. Men sättet att argumentera är litet väl lösligt, för att icke säga litet väl lättsinnigt.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Ohlin**: Herr talman! Jag beklagar, att jag på grund av att frågan samtidigt behandlas i första kammaren icke haft tillfälle att i sin helhet höra de båda föregående anförandena. Men jag skall tillåta mig att framföra några synpunkter, som förefalla mig viktiga. Jag ber kammaren ursäktas för den händelse de redan kunna anses ha tillräckligt kommit fram i debatten.

Alla parter äro ju överens om att standardiseringsarbetet är viktigt och bör bedrivas med energi. Jag skulle vilja understryka särskilt, att i små länder är det av speciell betydelse, att man kan begränsa sig till ett rimligt antal typer och modeller, så att dessa kunna framställas i stora serier och därigenom till så låga omkostnader som möjligt. Detta måste nämligen bli en fördel för konsumenterna, förbrukarna, eftersom konkurrensen mellan företagen sörjer för att i varje fall i längden lägre produktionskostnader också leda till billigare priser. Utskottets majoritet säger emellertid i motsats härtill, att det i första rummet är ett producentintresse, att standardiseringsverksamheten genomföres. Jag skulle därtill vilja säga, att hela denna frågeställning, om det är ett konsument- eller producentintresse, kanske icke är så fruktbar, ty det är väl rätt uppenbart, att det är ett allmänt intresse, att produktionen blir så effektiv som möjligt. Och en så effektiv produktion som möjligt betyder, att förbrukarna få varorna relativt billigare och att de som äro sysselsatta i produktionen, i främsta rummet arbetare och anställda, få — eventuellt jämte företagen — så god realinkomst som möjligt. Det måste alltså vara ett allmänt intresse med en effektiv produktion.

Frågan, hur fördelarna komma att fördela sig på den ena eller andra parten, kan icke generellt besvaras, men man har all anledning, om man ser på den historiska erfarenheten, att konstatera, att en effektivare produktion i längden kommer de breda lagren till godo. Får jag taga ett exempel för att belysa detta mera konkret. Då utskottsmajoriteten gör gällande, att standardiseringen inom exempelvis järn- och metallmanufakturområdet i främsta rummet är ett producentintresse, kan det vara anledning att fråga vad det är för varor inom detta område man vill standardisera. Det standardiseringsarbete som härvidlag planeras och bedrives gäller bland annat följande varor, nämligen cyklar, sågar, byggnadsbeslag, spik, filar, diverse handredskap, yxor, spadar, snickeriverktyg och kokkärl. Kan man säga, att det i första rummet är producenterna av dessa varor, som äro intresserade av att de göras i lämpliga modeller? Det måste uppenbarligen vara förbrukarna, som få nytta av om de kunna framställas på billigare och bättre sätt. Om jag ser på kostnaderna för detta arbete inom denna gren av standardiseringsverksamheten, kan jag konstatera, att man har en budget inom detta område av 40 000 kronor. Därav betalar staten 10 000 kronor och från enskilt håll komma 30 000 kronor. Nu föreligger behov av ökning av denna verksamhet, och då förefaller det mig mycket rimligt, att det allmänna här skulle kunna höja sitt anslag till 15 000 kronor. För varje krona, som staten ger till detta arbete, användas ju f. n. fyra kronor därför.

Om jag går över till den elektriska kommissionen, utför den ju ett pionjärarbete genom att reglera normerna för elektrisk materiel, så att den blir än-

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

damålsenlig. Man icke bara söker få fram lämpligt antal typer, som kunna framställas i större serier, utan man provar sig fram till vilka typer som med hänsyn till kostnaderna äro de lämpligaste, så att man varken får för dyra typer eller billiga typer av för låg kvalitet utan typer av lagom god kvalitet till så billiga priser som möjligt. Vid tillsättandet av den s. k. elkraftskommittén underströks, att behov av ytterligare standardisering förelåg, och ingen som känner till förhållandena på detta område har någon annan mening, icke heller, såvitt jag vet, utskottsmajoriteten.

Nog kan man säga, att det är lika mycket ett förbrukarintresse, att man uppnår effektiv produktion. Visserligen säges här, att det är ett producentintresse, men jag skulle vilja påstå, att det i vissa fall icke alls är ett producentintresse utan snarast i konkurrenshänseende en fördel, om var och en har sin lilla speciella typ. I och med att konkurrensen blir effektiv vid standardisering, så pressas priserna ner, så att kanske vinsterna bli mindre för producenterna, men därmed få konsumenterna dubbel fördel. Naturligtvis utföres det ett mycket stort standardiseringsarbete inom storföretagen, men det är ett standardiseringsarbete, som i första hand ses ur producentens egen synpunkt. Även om det senare indirekt kommer förbrukarna till godo genom bättre tillverkningsmetoder och lägre priser. Det standardiseringsarbete, som utföres inom standardiseringskommissionen, betraktas däremot hela tiden ur allmänna synpunkter. Man söker se till att det verkligen icke bara blir producentens mera inskränkta intresse, i den mån man nu kan tala om ett sådant, utan även förbrukarnas intresse som tillgodoses.

Jordbrukets elektrifiering är en fråga, som intresserar många i denna kammarare. Om denna viktiga sak kan förbilligas genom arbete av nu ifrågavarande slag, vore det ju mycket tacknämligt. Eller tänk på glödlamporna! Utgifterna för dessa äro en post, som är nog så kännbar i många smärre hushåll. Kan det anses bara vara ett producentintresse, att man kan genom lämplig standardisering få fram större serier och därmed lägre kostnader och lägre priser?

Man kan också fråga: Varför skall bidraget till emballagestandardiseringsarbetet anses vara av större intresse för konsumenterna än för andra grupper? Jag anser att emballagestandardiseringen är en mycket viktig fråga och har därför föreslagit en anslagsökning. Men det ligger i fråga om intressesynpunkten ungefär på samma sätt som de andra, exempelvis standardiseringen av järn och metallmanufakturfabrikat.

Nu säger emellertid utskottsmajoriteten, som jag redan berört, att de enskilda böra bidraga med större belopp. Men det har väl framhållits förut, förmodar jag, att för varje krona, som staten bidrar med, äro de enskilda tvungna bidraga med minst 1 krona 50 öre. I praktiken är emellertid bidraget från enskilda väsentligt större. När man talar om detta forskningsarbete räknar man icke in värdet av det arbete, som utföres av olika kommittéer av framtående tekniker. Om jag som exempel tar den elektriska kommissionen har den utom tre sakkunniga nämnder normkommittéer, nämligen för: elmätare, transformatorer, jordkablar, teletekniska symboler, kondensatorer för krafttekniken, kraftledning, radiostörningsskydd, mätartavlor, grafiska symboler för krafteknik, mätinstrument, banmateriel, torrbatterier, högspänningsbrytare, telesignalanläggningar inomhus, isolationsgrad, isolationsprovning, isolatorer, bestämmelser för explosionssäkert utförande av elektriska maskiner m. m., beteckningar, benämningar och definitioner inom kraftverksindustrien, pådrags- och regleranordningar, märkning av ledare i ställverk, torrlikriktare, elborstar, bokstavs-beteckningar för elektriska ledningar, hissar, benämningar avseende reläer och reläskydd, bokstavs-beteckningar, ventilavle-

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

dare för kraftanläggningar, kvalitetsprovning av elvärmeapparater, isolationsgrad vid högst 600 V driftspänning, apparater för högst 600 V driftspänning, normarbete inom radioområdet, kondensatorer för teleteknik, keramiska detaljer för elektroindustrien, standardisering av glödlampor, ljudförstärkanläggningar, pressmassor samt radionomenklatur. I varje kommitté sitta mellan 5 och 20 ledamöter, som utföra ett arbete utan ersättning; det ingår icke i kalkylerna. Jag undrar vilket intryck det skulle göra på dessa personer, som offra av sin upptagna tid på detta, om riksdagen skulle säga: Nej, staten anser icke att det är tillräckligt med att de enskilda lämna konstant 15 kronor för varje 10-tal kronor staten ger, ja i verkligheten mer: det skulle icke vara tillräckligt, fastän vi prestera så mycket oavlönat arbete; man vill hålla tillbaka anslag till ett viktigt arbete. Ty så kommer det väl att te sig på det hållet, om staten vill pressa ut av de enskilda ännu högre anslag.

Jag tror, herr talman, att, om man överväger denna fråga, man skall finna att det nuvarande systemet har visat sig fungera bra. Det ger trygghet för att de enskilda bidra till täckande av större delen av kostnaderna. Det är av intresse att verksamheten utvidgas genom ett något ökat anslag. Jag erkänner emellertid att en verksamhet av denna art bör växa någorlunda försiktigt. Man skall icke ta några jättekliv uppåt. Det är också därför jag ansett mig icke kunna förorda anslaget på 50 000 kronor till oförutsedda standardiseringsuppgifter, även om jag tror att det många gånger skulle vara praktiskt att ha ett sådant anslag disponibelt. Jag har anlagt samma synpunkt som andra på denna fråga, nämligen: låt oss utvidga verksamheten steg för steg. Och en ökning av anslaget från 150 000 kronor med 20 500 kronor till 170 500 kronor är en lagom stor ökning, när det nu redovisas på ett så övertygande sätt, att pengarna komma att användas väl.

Det är, herr talman, här fråga om mycket stora kapital som investerats i produktionen och om i förhållande därtill mycket små kostnader för standardiseringen. Därför tror jag, att man har anledning att räkna med att det är en produktiv utgift, som nu ifrågasatts. Det talas både i denna kammare och runt om i landet mycket om planhushållning. I det ordet kan läggas in allt möjligt och åtskilligt, som vi kanske inte ha samma mening om i denna kammare. Jag tror att man kan säga, att ett verkligt gott exempel på både hushållning och planering är att man sörjer för framskapandet av standards i ett lämpligt antal av i kvalitetshänseende och typhänseende praktiska saker. Jag tror att detta tillhör de allra bästa slagen av planhushållning, som staten kan vara med om att befrämja, och jag ber därför att få uttala den förhoppningen, att kammaren skall följa reservanternas förslag.

Herr Lindholm: Herr talman! Den diskussion som föres i denna fråga är ju egentligen icke någon diskussion, där det är strid om några principer. Tvärtom är man på såväl majoritetens som minoritetens sida överens om det berättigade i att standardiseringsarbetet bedrivs. Det är ekonomiskt riktigt att standardisera så långt det är möjligt. Den strid som föres i kammaren är ju mera en strid om i vilken takt utvecklingen skall bedrivas.

Jag har egentligen begärt ordet för att i denna diskussion framställa en fråga till statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Det är ju så, att man redan har förelagt förslag till standardisering i betydande utsträckning inom vissa industrigrenar. Jag vet, att exempelvis inom verkstadsindustrien föreligga rätt omfattande förslag till standardisering. Men jag vet också, att man i mycket ringa utsträckning tillämpar de förslag som standardiserings-

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

kommittén har förordat. Det är därför som jag i dag ville utnyttja detta tillfälle att till chefen för handelsdepartementet framställa den frågan, huruvida han är beredd att i någon form skapa möjlighet att tillämpa de förslag till standardisering som redan föreligga. Det är ju ett spørsmål som icke bara berör den svenska industrien. Vi importera ju ett betydande antal maskiner, maskindelar o. d. Det har ju visat sig, att praktiskt taget alla större företag skaffat sig en egen standardisering, då det gäller gängstigningar, rattar, handtag m. m. sådant, och allt detta har gjort, att man tvingat köparen av maskinen att tillgodogöra sig just deras egna reservdelar. Således menar jag, att den praktiska tillämpningen av de förslag som standardiseringskommittén framlagt ännu icke varit så stor, att det verkar uppmuntrande. Jag hyser därför den uppfattningen, att man för att uppnå det ekonomiska resultat man eftersträvar på detta område blir tvingad att vidtaga andra åtgärder. Det är därför jag tycker det skulle vara av intresse, om statsrådet inför kammaren ville nämna något om, huruvida han har ägnat det spørsmålet någon större uppmärksamhet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Törnkvist:** Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att säga något om frågeställningen, huruvida det här i första hand är ett allmänt intresse eller ett producentintresse. I fråga om standardiseringen har staten naturligtvis ett intresse. Själva formuleringen av utskottets uttalande ger ju vid handen, att det här är fråga om två olika intressegrupper. Där säges ju, att det i första hand är ett producentintresse och när riksdagen ger pengar för ifrågasvarande ändamål litar riksdagen på att näringslivet med ökat intresse sörjer för en rationell standardisering.

Jag är icke säker på att statsrådet var inne, när jag påpekade, att detta resonemang icke först framfördes 1945 eller ens 1944. Redan när denna fråga första gången kom upp sannolikt i form av motion, så enades man om att ge en stimulans åt näringslivet genom ett sådant anslag med det uttalandet, att statsbidraget endast borde betraktas som ett tillskott att understödja standardiseringsarbetet, enär näringslivet, d. v. s. producenterna, förmodades ha det största intresset av att denna standardiseringsverksamhet pågår. Denna motivering för anslaget har anförts långt tidigare än i fjol och i år, så att det förefaller som om de som resonera mot detta uttalande praktiskt taget slå in öppna dörrar. Det är således icke en ståndpunkt, som vi intagit först i år. Om man velat frångå den, om man t. ex. från Kungl. Maj:ts sida ville ha bort detta uttalande, hade det varit lämpligt, att i propositionen skriva något om det och ge en antydning om att man ansåg, att nu har det inträtt sådana ändrade förhållanden, att vi icke längre vilja acceptera ett sådant uttalande i fråga om detta anslag. Då hade det varit möjligt för utskottet att gå till de ursprungliga akterna för att klart kunna lägga upp för kamrarna, varför detta uttalande kommit till.

Jag betraktar, herr förste vice talman, denna sida av frågan väsentligt mycket viktigare än de 12 000 kronorna, om vilka striden här står. Vi ha så stora utgifter i riksbudgeten, både i driftbudgeten och kapitalbudgeten, att vi icke drunkna i det stora havet med ett tillägg av ytterligare 12 000 kronor. Jag kan icke förstå annat än att när man likväl gör en skyttelgång upp med 8 000 kronor kunna dessa 12 000 kronor icke spela så stor roll, att hela vår framtid med vissa produktionsmetoders omläggning skulle äventyras utan dem. Statsutskottet har följaktligen följt riksdagens ursprungligen uttalade synpunkter på beviljande av anslag för detta ändamål. Har riksdagen nu en annan mening, får nästkommande riksdag visserligen taga upp till särskild granskning denna nya ståndpunkt, som vi då ha att taga hänsyn till.

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Ohlin**: Herr talman! Herr Lindholm ställde till mig en fråga rörande i vilken utsträckning som dessa standardiseringar tillämpas. Någon statistik, som skulle kunna möjliggöra ett direkt svar på den frågan, har jag icke tillgänglig. Det är rätt svårt att åstadkomma en sådan statistik, men jag vill säga, att det ju är en fråga av mycket stort intresse, vad som kan göras för att befrämja det praktiska genomförandet av dessa olika standards. Det är klart att i många fall detta tar lång tid och att det möter stora svårigheter och i vissa fall kanske också en del motstånd.

Men när herr Lindholm säger, att företagen många gånger tyckas anstränga sig för att få sina egna typer och mått, d. v. s. att de icke äro intresserade av standardiseringen, så beror väl detta icke på ren okunnighet. Det är väl i den mån det förekommer — jag känner icke till i vilken utsträckning — ett konkret bevis just för vad jag nyss sade, nämligen att det många gånger icke är ett producentintresse att det fastställs en viss standard men däremot ett konsumentintresse. Herr Lindholm har alltså givit ett utomordentligt gott exempel på svagheten i den motivering, som utskottet anför när det säger att det främst är fråga om ett producentintresse.

Den stora frågan om några åtgärder kunna vidtagas för att befrämja en snabbare tillämpning av dessa standards i praktiken anser jag mig i dag icke kunna uppta till dryftande, men jag lovar att jag skall ägna den all uppmärksamhet. Det blir kanske tillfälle att återkomma till den saken, när detta spörsmål kommer att dryftas vid något senare tillfälle.

Till utskottets ärade vice ordförande vill jag säga, att hans sista anförande var mycket upplysande. Jag beklagar om det sagts redan innan jag hade tillfälle komma in i kammaren, men jag vill säga, att det visar att herr Törnkvist egentligen icke är någon motståndare till att anslag av denna typ öka 20 500 kronor, utan att han väsentligen känner sig som försvarare av satsen att det som är skrivet det haver vi skrivit, och det skall icke ändras annat än under vissa förutsättningar och på visst sätt. Jag kan sympatisera med den ståndpunkten. Jag tror att det finns starka skäl både för utskott och riksdag att icke alldeles tappa bort den synpunkten. Men, herr talman, det gäller här ett uttryck, som råkat dröja sig kvar, nämligen om standardisering är ett väsentligt producent- eller konsumentintresse eller dylikt. Alla uttryck som användas i utskottsutlåtanden och riksdagsskrivelser äro väl icke så grundligt övervägda, att de sedan de stått där några år skulle förvärva grundlagsbuds helgd. Om man efter saklig diskussion finner, att ett sådant uttryck icke är väl grundat, och om det är fråga om en åtgärd, som man av sakliga skäl gärna skulle se företagen, tycker jag att man icke bör låta sig hindras av den omständigheten att den kanske icke står helt i överensstämmelse med ett äldre skrivsätt. Jag tycker att de sakliga argumenten för en anslagsökning åt standardiseringsverksamheten med statligt stöd böra avgjort väga tyngre än hänsyn av den art, som utskottets ärade vice ordförande nyss anförde.

Herr **Törnkvist** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr förste vice talman! Jag har tidigare här i kammaren deklarerat, att den rätta metoden då det gäller att bevilja anslag icke är att man skall ta några skutt utan att, om det visar sig motiverat att fortsätta en verksamhet och utöka densamma, detta icke skall ske i hastigare tempo än att man är säker på, att de nya prestationer man förväntar av det ökade anslaget till 100 procent skola motsvara ökningen. Jag tillade t. o. m., som jag kanske en gång förut sagt herr statsrådet, att nästa år kanske det kan vara lämpligt att bevilja 170 500 kronor, om nämligen motiven för en ökning överhuvud taget visa sig vara av

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

samma karaktär som i år. Jag vet icke om min slutsats är riktig, men herr Lindholms yttrande framkallade hos mig en känsla av att det måhända matas på för kraftigt på vissa håll för att vi skola kunna hinna svälja standardiseringskommitténs arbete. Även den sidan av saken är det skäl att uppmärksamma.

Vidare anförde:

Herr **Hall**: Herr förste vice talman! Första kammaren har nu med mycket stor majoritet bifallit reservationen. Endast ett fåtal av kammarens ledamöter ställde sig där bakom utskottets ståndpunkt. Jag hoppas att andra kammaren kommer att göra likaledes. I övrigt skall jag icke förlänga debatten annat än genom en kort replik till herr Törnkvist.

Han frågar: vad spelar tusentalet kronor för roll för standardiseringsarbetet i allmänhet? Tror man att verksamheten stannar av eller överhuvud taget lider avbräck, om riksdagen nu är sparsammare än Kungl. Maj:t och alltså bifaller utskottets förslag? På den frågan skulle jag för min del vilja svara ungefär följande. Jag tror att för de närmaste månaderna eller det närmaste budgetåret skillnaden i resultat måhända icke blir så stor, hur man än gör. Men det är icke lätt för en sådan här verksamhet eller överhuvud taget för en likartad verksamhet, exempelvis den vetenskapliga forskningen, i dessa tider att kunna övertyga Kungl. Maj:t om behovet av att höja ett anslag, som utgått under föregående budgetår. Under krisåren ha vi ju haft helt andra ting som alla ansett vara absolut nödvändiga och som därför fått gå med företrädesrätt. När nu emellertid både finansministern och handelsministern övertygat oss om, att det här är fråga om en absolut nödvändig förhöjning, hur kommer det då att uppfattas, om riksdagen prutar härvidlag? Jo, otvivelaktigt kommer det att uppfattas, som jag förut framhållit, såsom ett meddelande om ett område, där staten icke behöver visa alltför starkt intresse. Det är mot uttryck av dylika tänkesätt och tendenser i statsutskottets förslag som jag vänder mig, och jag tror nog att herr Törnkvist kan medge, att staten tål den lilla merutgift, som reservanterna föreslagit.

Herr **Lindholm**: Herr förste vice talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för hans löfte att ägna frågan om tillämpningen av standardiseringskommitténs förslag sitt intresse. Jag hoppas att det intresset skall utvecklas på sådant sätt att kommitténs förslag skola vinna en större praktisk tillämpning än vad som i dag är möjligt.

Herr statsrådet tog stöd i mitt anförande för sin argumentering beträffande konsument- eller producentintresset. Jag vill bara helt stillsamt erinra om, att det ju icke kan vara något konsumentintresse att standardiseringskommissionen lägger upp en serie förslag till standardisering, som icke komma till tillämpning. Ty det är väl i alla fall där som det väsentliga ligger, om man överhuvud taget skall vinna något ekonomiskt på detta. Jag vet att inom verkstadsindustrien i dag föreligga från standardiseringskommissionens sida ett betydande antal förslag, som icke tillämpas, detta beroende därpå att de stora maskinfirmorna infört sina speciella standards för att kunna fylla sina kunders behov av reservdelar och dylikt. Härtill kan läggas den omständigheten att standardiseringsproblemet som sådant har samband med hela den internationella handeln. Vi importera ju den väsentligaste delen av de bilar, som förbrukas i detta land. Och i betydande utsträckning importeras i övrigt arbetsmaskiner. I många fall ha dessa producenter egna standards. Skall man där kunna få ut det stora ekonomiska utbyte, som man hoppas på, måste vi ju även på den punkten träffa internationella överenskommelser.

Bidrag till standardiseringsverksamheten. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren nyssnämnda vid punkten fogade reservation.

Punkterna 49—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 59.

Lades till handlingarna.

Punkterna 60 och 61.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62, angående läkarundersökning av sjöfolk.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr **Lindberg**: Herr förste vice talman! Jag har begärt ordet vid denna punkt, ehuru jag varken väckt någon motion eller har någon avvikande mening att anföra gent emot utskottets uttalanden. Jag avser endast att rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet att han ville underkasta förordningen om läkarbesiktning av sjöfolket en översyn, och att han i samband därmed också ville överväga, om icke den tid, som dessa läkarintyg skall gälla, skulle kunna sköras ned högst väsentligt. Det har ju flera gånger visat sig, att man icke godkänner de s. k. långa läkarintygen utan kräver att sjöfolket vid snart sagt varje påmönstring skall genomgå en sådan läkarundersökning, som föreskrives i förordningen. Detta förorsakar naturligtvis en hel del besvär och gör vidare att en del sjömän måste underkasta sig flera läkarundersökningar än andra. Vidare godkänner man i vissa fall icke dessa läkarintyg som bevis för att en sjöman verkligen var frisk vid påmönstringen. Detta förorsakar vissa besvär, därest han sedan under sin tjänstgöring ombord skulle bli sjuk och skall ha ut den lagstadgade sjukersättningen.

Jag hemställer sålunda till herr statsrådet att han ville underkasta denna förordning en översyn. I övrigt har jag icke något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 63—72.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73.

Lades till handlingarna.

Läkarundersökning a sjöfolk.

Punkterna 74—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Avsättning till
fonden för fri-
luftslivets
främjande.*

Punkten 82, angående avsättning till fonden för friluftslivets främjande.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkten 90) föreslagit riksdagen att till Avsättning till fonden för friluftslivets främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 1 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av fru *Gärda Svenson* och fru *Anna Sjöström-Bengtsson* (I: 131) och den andra inom andra kammaren av fru *Gustafson m. fl.* (II: 206), vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta att till avsättningen till fonden för friluftslivets främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 1 500 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Håstad m. fl.* väckt motion (II: 227), vari hemställdts, att riksdagen måtte höja det till avsättning till fonden för friluftslivets främjande under tionde huvudtiteln begärda anslaget å 1 000 000 kronor till 1 500 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 131, II: 206 och II: 227, till Avsättning till fonden för friluftslivets främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 1 000 000 kronor.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits

dels av herrar *Bäcklund*, *Gustaf Karlsson*, *Wiklund*, *Ivar Persson*, *Svensson* i Grönvik, *Persson* i Tidaholm, *Pettersson* i Dahl, *Andersson* i Malmö, *Mårtensson* och *Hall*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 131, II: 206 och II: 227, till Avsättning till fonden för friluftslivets främjande för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 1 250 000 kronor;

dels ock av herr *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Andersson* i Malmö: Herr talman! Då jag tillhör reservanterna, som yrka ett något högre anslag än vad utskottet föreslår, vill jag framhålla några synpunkter som motiv för vårt förslag.

I sin skrivelse har statens fritidsnämnd erinrat om att efterfrågan på bidrag från fonden för friluftslivets främjande är mycket stor och att i stort sett de medel, som stå till förfogande under innevarande budgetår äro förbrukade. Statens fritidsnämnd har därför hemställt om ett till 1,5 miljoner kronor förhöjt anslag. Departementschefen har erinrat om att med tillämpning av de av lagtima riksdagen 1939 godkända principerna för beräkning av ersättningsanslagen till fonden borde anslaget bestämmas till 1,8 miljoner kronor. Med hänsyn till det statsfinansiella läget har emellertid departementschefen föreslagit ett belopp av endast 1 miljon kronor, vilket dock betyder en ökning med 250 000 kronor av det anslag som utgår under innevarande budgetår. Statsutskottets majoritet har följt departementschefens förslag.

Såväl departementschefen som statsutskottet har i sina uttalanden visat stor förståelse för denna sak och för de ändamål som skola främjas med ifrågavarande bidrag, men ändock stannat vid förslaget om 1 miljon kronor för ändamålet. För min del sätter jag denna fråga i samband med lagen om arbetarsemester. Det är gott och väl att det finns en lagfäst semester, men det är också av mycket stor vikt att semestern kan tillgodogöras på bästa och

Avsättning till fonden för friluftslivets främjande. (Forts.)

lämpligaste sättet. Under semestern bör ju vederbörande kunna stärka sig och hämta krafter för sin fortsatta verksamhet genom vila, bad och vistelse i skog och mark o. s. v. Detta gäller även husmödrarna, varom särskild motion väckts. Också här är ett område där allt för litet åtgjorts. På denna punkt föreligga framställningar om tillskapandet av många mindre semesteranläggningar för husmödrar, men den statliga fondens medel räcka icke till. Jag tror att man kan säga, att allmänt sett äro möjligheterna för beredande av lämplig semestervistelse mycket små i förhållande till det stora behov, som föreligger. Visserligen ha frilufts- och semesterorganisationer av olika slag tagit många och betydande initiativ under senare år för lösande av denna fråga, men det räcker inte långt. Mycket återstår att göra. Så vitt jag vet föreligga planer med förslag till nya semesteranläggningar i olika delar av landet, men deras genomförande fordrar statens stöd. Det gäller också att kunna hålla priserna i ett läge, som gör att även arbetarna ha möjlighet att använda sig av semesteranläggningarna. Särskilt anläggningskostnaderna böra nedbringas genom statliga bidrag. Med undantag för husmödrar och scouter gå också de statliga bidragen från fritidsnämnden till byggnader och inköp av mark.

Jag anser denna fråga så betydelsefull att fullgoda skäl finnas för den höjning av anslaget, som reservanterna föreslå. Av statsfinansiella skäl ha reservanterna inte yrkat bifall till fritidsnämndens och motionärernas förslag om ett anslag på 1,5 miljoner kronor, utan stannat vid ett belopp av 1 250 000 kronor. Varje åtgärd till förbättrande av semestermöjligheterna betyda i sin mån ett bevarande och stärkande av folkmaterialet till gagn för landet i dess helhet.

Jag undrar om inte samhället när bättre ekonomiska tider inträda måste ännu kraftigare visa sitt intresse för dessa angelägenheter. Säkerligen kommer behovet av ytterligare bidrag att stegras efter krigets slut.

Jag vill slutligen, herr förste vice talman, peka på ett område för semesterverksamheten, som inte i någon särskild grad förut har varit berört. Jag avser semestervistelse för familjer med barn. Sådana familjer ha i de flesta fall inte råd att använda sig av de semesteranläggningar, som vanligen förekomma. För detta ändamål måste man söka fundera ut billigare och för detta ändamål mera lämpade anläggningar.

Herr förste vice talman! Jag tror mig härmed ha lämnat några enligt min mening bärande motiv för ett bifall till reservanternas förslag, till vilket jag, herr förste vice talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tidaholm, *Mårtensson* och *Eriksson* i Sandby.

Fru Gustafson: Herr förste vice talman! Statens fritidsnämnd har såsom den föregående talaren erinrade om hemställt om anslag till fonden för friluftslivets främjande på 1,5 miljoner kronor, och Kungl. Maj:t har i sitt förslag nedskurit detta anslag till 1 miljon kronor.

Då jag är ledamot av fritidsnämnden kan jag utöver motiveringen i nämndens hemställan bestyrka det för närvarande hopplösa arbetet att behandla inkomna framställningar något så när — jag höll på att säga — mänskligt. Nämnden redovisar nu en tillgång på innevarande budgetårs anslag av 200 000 kronor. De framställningar om anslag, som nämnden för närvarande har att behandla, uppgå till nära 1 300 000 kronor. Även om en hel del av dessa framställningar kunna överföras på allmän beredskapsstat, så måste nämnden dock vid det slutliga avgörandet i sitt förslag till fördelning av medlen betydligt

Avsättning till fonden för friluftslivets främjande. (Forts.)
överskrida årets anslag och taga ut stora förskott ur de medel, som riksdagen i dag kommer att besluta om för nästa år. Det kan enligt min mening icke vara riktigt, att nämnden skall behöva arbeta på ett sådant sätt.

Den föregående ärade talaren har ju starkt motiverat behovet av en hel rad större semesteranläggningar. Dessa skulle ha till syfte att befrämja utnyttjandet av den semester, som lagen stadgar, och nedbringa kostnaderna att njuta av en sådan semester. I denna trängsel om anslag skall även husmoderssemestern få sina intressen tillgodosedda. Som ledamot av en delegation i den nu förpupade fritidsutredningen, som fortfarande får arbeta med att på Kungl. Maj:ts uppdrag ordna husmoderssemestrar med statsbidrag, kan jag försäkra, att denna verksamhet blir kraftigt beskuren av brist på medel och att densamma fortfarande rättvisligen måste betraktas som försök. Det är många ansökningar till semestrar vid folkhögskolor och liknande anläggningar, som måste avslås, statsbidrag till inackordering och stipendier måste hållas löjligt låga, allt i brist på medel. I år har också fritidsutredningen höjt kravet på anslag till husmoderssemestern med 54 000 kronor. Detta belopp skall då även utgå ur de återstående 200 000 kronor, som för närvarande finnas tillgängliga i fonden. Jag hoppas att denna viktiga sociala fråga om husmoderssemester snart får sin lösning genom den väntade kungl. propositionen. Men för närvarande och till dess, herr talman, kvarstå allttjämt de svårigheter, som jag talat om.

Fritidsnämnden erinrar även om tendensen till ökade anspråk på medel för beredande av nya semesterhem för husmödrar. Vi ha i vårt land mellan 50 och 60 semesterhem för husmödrar, ägda och drivna av kvinnoorganisationer. Av dessa äger Vita bandet 16 eller 17, Socialdemokratiska kvinnoförbundet 20, och andra ägare äro Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Svenska röda korset, K. F. U. K. m. fl. socialt arbetande organisationer. Inackorderingspriset håller sig mellan 2 och 4 kronor per dag, och en mängd friplatser finnas på dessa hem. Betydande anslag ur friluftsfonden ha redan beviljats till inköp av fastigheter, ombyggnader o. s. v. för semesterhem för husmödrar. Dessa anspråk på fonden komma att avsevärt ökas efter hand som husmoderssemestern kommer att beaktas som en viktig social fråga och ett rättfärdigt krav. Efter en lagstiftning i frågan måste också tillgången på platser bli betydligt bättre än nu, och man har därför anledning, att vänta sig ett stort antal ansökningar om bidrag ur fonden för friluftslivets främjande för anläggande av nya semesterhem. Man kan räkna med att sådana ansökningar alldeles särskilt skola komma från jordbrukets organisationer. Dessa organisationer ha nu i Värmland fått i gång ett semesterhem av betydande mått, vilket alldeles säkert för den provinsens del kommer att kunna ge landsbygdens husmödrar en välbehövlig rekreation och avspänning.

Herr talman! Med anförande av dessa synpunkter anser jag ännu mera ha kunnat motivera fritidsnämndens hemställan. Jag yrkar därför bifall till vår motion. Skulle denna inte vinna majoritet i kammaren, kommer jag att rösta för reservationen.

Fröken Öberg: Herr talman! Jag skall inte alltför mycket förlänga debatten; man kan ju skada en god sak även genom att tala för den för mycket. När nu reservanterna och fru Gustafson framfört synpunkter, i vilka jag helt och fullt kan instämma, skall jag inskränka mig till att anknyta till vad vi säga i vår motion om behovet av ökat statligt bidrag till hjälp för beredande av husmoderssemester. Vi hade hoppats att redan vid denna riksdag få en kungl. proposition på bordet, varigenom husmoderssemestern hade ordnats på ett mera tillfredsställande sätt. Då detta av olika anledningar icke varit möjligt, är det så mycket angelägnare att vi få ett ökat bidrag. Alla de som ha att hand-

Avsättning till fonden för friluftslivets främjande. (Forts.)

lägga frågor rörande husmoderssemestern veta, såsom fru Gustafson redan framhållit, hur svårt för att inte säga omöjligt det är att få medlen att räcka. Genom ett bifall till motionen möjliggöra vi nu för fritidsnämnden att ge större anslag, och därigenom komma flera husmödrar i tillfälle att få den vila och vederkvickelse, som de så väl behöva för att kunna fylla sin gagnliga gärning att ofta med mycket små medel hålla hemmen samman.

Vi tala så ofta vid högtidliga tillfällen om det värde och den betydelse, som husmödrarnas insats har såväl för de enskilda hemmen som för hela samhället. Nu har kammaren tillfälle att i handling visa, att man verkligen menar någonting med de där vackra deklARATIONERNA eller om det är någonting som man bara griper till när man blir riktigt högstämd.

Jag vill i likhet med fru Gustafson säga, att jag givetvis håller på det förslag om ett anslag på 1 500 000 kronor, som vi ställt i vår motion. Jag tror i alla fall att dessa medel komma att visa sig alldeles otillräckliga.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till den av fru Gustafson m. fl. avgivna motionen. Skulle emellertid detta yrkande icke vinna kammarens gehör, kommer jag att rösta på reservationen.

Herr Holmberg: Herr talman! Särskilt i den ena av de två motioner, som ha väckts i syfte att erhålla ett högre anslag till fonden för friluftslivets främjande, betonas mycket starkt, att det gäller att bereda husmödrarna större möjligheter till semester. I någon mån kommer väl motionen också att verka i denna riktning.

Jag vill emellertid utöver vad som redan har blivit sagt i denna fråga anföra några synpunkter närmast i avsikt att rikta uppmärksamheten på och reagera mot det antidemokratiska och otidsenliga betraktelsesätt, som gör att mer än hälften av våra samhällsmedlemmar ställas på undantag när det gäller åtskilliga sociala förmåner, nämligen den hälft, som består av kvinnorna. Kvinnorna skola ha mindre lön, även om de utföra samma arbete och samma prestation i övrigt som män, de skola som regel ha längre arbetstid och de äro därtill av en massa restriktioner och fördomar hindrade att nå fram till samma kulturella och samhälleliga positioner som de manliga samhällsmedlemmarna. Och fastän det också sedan länge betraktats som alldeles självklart, att männen skola vara i lagen tillförsäkrade årlig semester, så tövar man fortfarande på den punkten när det gäller kvinnorna. Det finns naturligtvis också kvinnor, för vilka semestern är bra ordnad — jag tänker på de välsituerade kretsar, som inte ha några bekymmer i det fallet. Det finns säkert kvinnor, som ha semester praktiskt taget livet igenom. Men för majoriteten av de svenska kvinnorna, den majoritet, som består av arbetarklassens kvinnor och landsbygdens hårt arbetande kvinnor, är några dagars sammanhängande vila varje år en lyx, som praktiskt taget är okänd.

När det förekommer att kvinnor av dessa kategorier få möjlighet till en veckas semester är det också typiskt, att detta av tidningarna betraktas som en märklig nyhet, som är värd att göras till föremål för intervjuer och stora bildreportage. Jag har med intresse läst igenom en del av dessa tidningsreportage ifrån de fåtaliga semesterhem, som äro upprättade för kvinnor, och de ge en mycket bra bild av hur det är ställt med vår demokrati på detta område. Sålunda berättar t. ex. en av Morgon-Tidningens reporter från ett besök vid ett sådant semesterhem för kvinnor en del detaljer, som äro mycket typiska för under vilka förhållanden dessa kvinnor verka. Där är t. ex. en kvinna som omtalar, att hon nu har semester för första gången på 20 år. I sitt dagliga liv börjar hon i ladugården kl. 6 på morgonen och innan hon kommer i säng är det ofta midnatt. Hon får ta sina minderåriga barn med sig ut på slåttern, där-

Avsättning till fonden för friluftslivets främjande. (Forts.)

för att hon inte har någon hemma som kan se till dem. Ty även det äldsta av barnen, som är 12 år, måste delta i de tunga sysslorna, om man skall kunna få finanserna i hemmet att gå ihop. I ett annat liknande fall gällde det en skogvaktarfru, som hade 8 barn och som fått nerverna förstörda av täta barnsängar och hårt slit. Hon framhöll för intervjuaren att det inte är så lätt att stiga upp till en 15 timmars arbetsdag, när man inte fått sova på natten på grund av omsorger för barnen. Nu hade även hon semester för första gången i livet. De detaljer ur livet som jag skildrat äro inga undantag. Sådana förhållanden äro tvärtom nästan regel ibland de kategorier det här gäller. Men fortfarande är det som sagt ett mycket litet fåtal kvinnor, som få tillgång till semester ens i denna omfattning genom statens medverkan.

Sedan flera år tillbaka passerar också denna fråga såsom redan framhållits utredningarnas invecklade maskineri och fortfarande är statens verksamhet på det här området av försökskaraktär. Fritidsutredningen anser att denna verksamhet borde ha minst tiofaldigt större omfattning än vad den för närvarande har. Ser man dessutom på de beräkningsgrunder, som fritidsutredningen har använt sig av, får man en mycket stark känsla av att behovet av en statligt garanterad husmoderssemester är mångfaldigt större. I fritidsutredningens beräkningar har man nämligen i ett alternativ utgått ifrån, att medverkan från statens sida till semester åt husmödrar skall ges endast åt husmödrar i familjer, som ha högst 1 500 kronor i årlig inkomst och minst fyra hemmavarande barn. Då skulle statens utgifter för detta ändamål komma att uppgå till 1 500 000 kronor, alltså lika mycket som hela det nu begärda anslaget till fonden. Om man företar den minsta flyttning av dessa snäva gränser, skulle anslaget komma att ökas högst avsevärt. Satte man t. ex. gränsen vid tre barn i stället för fyra skulle kostnaden, även om man bibehölle den angivna inkomstgränsen på 1 500 kronor, genast stiga till nära 3 miljoner kronor. Och gällde det verkligen att åstadkomma en allmänt genomförd rätt till semester för husmödrarna, finge man naturligtvis inte heller stanna vid denna gräns utan måste sträcka sig ändå längre.

När det sedan gäller de av fritidsutredningen beräknade belopp, som skola utbetalas till var och en av de husmödrar, som komma i åtnjutande av semester genom statsbidrag, framstår otillräckligheten av den nu rådande anordningen ännu tydligare. Kostnaden för logi, kost och resor för en veckas semester är nämligen beräknat till 35 kronor per vecka, alltså 5 kronor per dag. Detta har kanske skett efter mönster av de höga samhällsförvaltare, som påstå sig kunna leva på en femma om dagen. Men när man dessutom räknar in även kostnaderna för resor i detta belopp, förefaller det som om man tilltrorde husmödrarna att kunna utföra ett finansiellt konststycke, som inte ens de kunna klara av. För övrigt skall staten icke ens betala detta furstliga belopp utan bara 20 kronor för en vecka; resten av kostnaden skola husmödrarna själva vidkännas.

Om husmödrarnas semesterfråga skall lösas på ett vettigt och demokratiskt sätt, så skall man inte begränsa den statliga hjälpen endast till dem som leva på svältgränsen och inte heller till dem, som ha stora barnkullar, såsom nu förutsattes. Då får man gå längre, om man inte skall göra semestern illusorisk för dem, som skola komma i åtnjutande av densamma. Då kan man inte heller stanna vid det dagsbelopp, som fritidsutredningen har förutsatt. Man måste ange rimliga belopp till inkvartering och resor och, som fritidsutredningen påpekar, inte bara ge bidrag till semester utan också till kläder, därför att det, som fritidsutredningen också framhållit, ofta är så att husmödrarna inte kunna resa på semester bland annat av den anledningen att de inte ha kläder. Man måste också skaffa hjälp för att de skola få ersättare i hemmen

Avsättning till fonden för friluftslivets främjande. (Forts.)

under den tid de skola vara borta på semester. Då räcker som sagt inte på långt när vare sig den miljon, som man skulle anslå enligt regeringens förslag, eller de 1 500 000 kronor som motionärerna föreslå, utan då får man gå mycket, mycket längre. Det är också väl använda pengar om man skulle göra på det sättet, och det skulle vara en symbolisk och praktisk åtgärd, en manifestation för en verklig, i varje fall bättre demokrati än vad vi för närvarande ha.

Nu skall som bekant inte hela fonden användas för detta ändamål, husmoderssemester. Det är ju tvärt om typiskt för den här frågans behandling och för det undanskymda läge som den fått, att man knippat ihop den med behandlingen av en massa andra önskemål, som också skola tillgodoses av fondens medel, och så få husmödrarna alltså konkurrera om sin rätt till semester, konkurrera om de fattiga kronorna med en massa andra intressen, med scouter, fotvandrare, skidsportentusiaster och andra, som skola ha pengar ur denna fond. Därmed är naturligtvis inget ont sagt om alla dessa former för fritidsverksamhet och fritidsliv, men bara denna antydning om frågans vidd och den disproportion som råder mellan ändamål och medel i detta fall visar ju, att en kvarts miljon mer eller mindre enligt regeringens eller reservanternas förslag inte löser den här frågan. Det är ett lappverk man håller på med, och här finns verkligen anledning att påkalla den politik efter större linjer, som ett möte under medverkan av framstående socialdemokrater för några dagar sedan signalerade. Där uttalade man, att lappverkens tid nu är förbi, och man förklarade, att nu vänta oss de stora linjerna, den djärva handlingen och de radikala reformerna. Det skulle vara önskvärt, om dessa djärva linjer och radikala reformer snarast möjligt komme till uttryck i genomförandet av åtgärder för en allmän husmoderssemester. Åtgärderna på detta område äro nämligen fortfarande ett lappverk av allra sämsta slag och ett skrämmande bevis för hur föga vi avancerat fram mot en demokrati, som också ger kvinnorna samma sociala rättigheter som andra samhällsmedlemmar. Nu vänta vi alltså av professor Myrdal och socialdemokratiska ungdomsförbundets ordförande och andra, som ha signalerat dessa radikala reformer och en politik efter större linjer, att de skola vinna gehör för dem inom det utslagsgivande skikt, som de själva representera, och bland regeringens ledamöter. Oss kan man i varje fall räkna på vid genomförandet av en sådan politik. För dagen måste vi inskränka oss till att stödja motionärerna, ehuru vi inse att det inte på långt när är tillräckligt för denna fråga. Det är ju i alla fall en lapp mer i lappverket än vad utskottet vill ge, och jämfört med regeringens njugghet och den tendens, som i alla sådana här frågor gör sig gällande — det kan på intet vis rubba regeringens ekonomiska siffror — är det således inte något djärvt steg.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motionen nr 206.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Törnkvist: Herr talman! Även detta anslag trängs beklagligtvis alltför hårt av de finansiella svårigheterna. Det är säkerligen allas förhoppning i båda kamrarna, att detta anslag snarast möjligt skall kunna utvidgas i väsentlig grad, så att olika berättigade intressen bli vederbörligen tillgodosedda.

Det utlåtande, som nu ligger på kammarens bord, uttrycker icke någon be-låtenhet och utgör icke något försök till spärr. Så snart förutsättningar föreligga till krafttag på detta område, torde sådana också komma att tagas i mycket vidsträckt samverkan med de berörda intressegrupperna.

Innevarande budgetår utgår under denna rubrik 750 000 kronor. Departementschefen har inte varit okänslig för framställningen från fritidsnämnden

Arsättning till fonden för friluftslivets främjande. (Forts.)

och inte heller för behovet överhuvud taget inom detta verksamhetsfält, men han har inte vågat gå längre än till 1 miljon kronor. Han har sålunda föreslagit en höjning med 250 000 kronor. De motioner, som äro väckta, ha måhända inte tillräckligt kraftigt poängterat de speciella intressen som de ville tillgodose. De röra sig alltför mycket med allmänna talesätt. Det finns ju nämligen möjligheter att i motioner göra detaljerade avvägningar som betraktas som mer eller mindre viktiga. Det är ju inte ovanligt att Kungl. Maj:ts siffror förändras till sitt innehåll både upp och ned. Således, anslaget tränges av de finansiella svårigheterna, och det har förvisso påverkat både departementschefen och utskottet.

Stämningen i kamrarna synes inte ha blivit riktigt uttryckt varken genom departementschefens eller utskottets ståndpunktstagande. Jag tycker man spårar en villighet att få ge ett handtag åt särskilt husmoderssementern, vilket utskottet ingalunda vill motsätta sig. Jag har velat deklarerat, varför vi kommit till detta resultat i utskottet, d. v. s. kommit till samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t. När man nu hör stämningen och vet, att första kammaren, efter vad det meddelats mig, med ganska stor majoritet har beslutat att ge 1 250 000 kronor, så är det, herr talman, ganska meningslöst av mig att yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag får väl göra det ändå för att inte ha en fallucka i framtiden. Jag ser ju mycket väl ut över bänkarna, att mitt yrkande inte kommer att vinna gehör, och 1 250 000 kronor svara säkerligen bättre mot vad man anser vara nödvändigt nu än 1 miljon kronor.

Herr Hästad: Herr talman! Endast ett par ord, eftersom så mycket redan yttrats i denna fråga, men jag vill framhålla ett par saker i egenskap av ledamot av fritidsnämnden.

Då man här i dag utslutande har tryckt på två ändamål inom detta anslags ram, känner jag mig till en början manad att uttala att riksdagen, när den uppställde normer för denna fond, faktiskt bara tänkte på friluftsåndamål. Om man ser i det gamla betänkandet från fritidsutredningen finner man där, att huvudsakligen blott turistföreningen och skidfrämjandet då tänktes som konsumenter av detta anslag. Denna uppfattning har inte fritidsnämnden delat. Det första som fritidsnämnden på sin tid gjorde var att begära att det namn, statens friluftsnämnd, som den döpts till ursprungligen, skulle förändras till statens fritidsnämnd, så att vi därmed skulle få friare händer. Sedan dröjde det dock — jag vill understryka det här — ganska länge innan framställningar om anslag till semesterändamål kommo ifrån vederbörande organisationer; jag bortser ifrån de anslag till husmoderssemester, som utgått från början men som på grund av omständigheterna blivit mycket knappa — det var under den första tiden ont om folkhögskolor, som voro villiga att medverka eller kunde upplåtas. När vi här i dag tala om vikten av semesterunderstöd böra dessa uttalanden dock inte få tolkas såsom ett underkännande av de uppgifter inom det direkta friluftslivet som fritidsnämnden har. Jag tänker närmast på sådana friluftsanläggningar som turistföreningens vandrarhem — dessa billiga hem för 50 eller 60 öre om dagen som användas av hundratusentals svenska ungdomar — och på sådana anläggningar som Frostavallen, Mullsjö och liknande. En semesteranläggning för husmödrar kan i regel bara användas ett par månader på sommaren, men en anläggning som Frostavallen användes hela året om, på vintern för vintersport, på sommaren för badsport och liknande och på andra tider av t. ex. folkskolorna i Malmö, som där hyra in klass efter klass. Man kan — jag vill betona det — mera rationellt utnyttja medlen, om de användas för vissa av dessa skidfrämjandets mönsteranläggningar.

Men när jag sagt detta vill jag precis som jag har sagt i motionen under-

Arsättning till fonden för friluftslivets främjande. (Forts.)

stryka angelägenheten av att det ställs tillräckliga medel till förfogande för att kunna disponeras för semesterändamål. Och då äro två ändamål de viktigaste. Det första är det, som kommit till uttryck i kvinnomotionen, husmoderssemester, och jag vill understryka vad fru Gustafson sagt och vad som yttrats ifrån flera håll i kammaren, nämligen angelägenheten av att det blir en rationell lösning förr eller senare av denna fråga. Fritidsnämnden har bland många andra nyligen begärt att ett regeringsförslag snart måtte framläggas.

När det sedan gäller arbetarsemester förefaller det i varje fall mig, som om det vore ett synnerligen viktigt ändamål för det allmänna, att man försökte skapa fram billiga former för familjesemester. De som äro ungarkarlar kunna nog inackordera sig på semesterhem, Resos eller andra, för en kostnad som täcks av deras semesteravlönning, men för barnfamiljer är detta praktiskt taget omöjligt. försåvitt de inte suttit i gynnsam ekonomisk ställning. En semester åt hela familjen går ofta till mellan 20 och 30 kronor om dagen med nuvarande priser utom resan. Detta kan ju inte anses skäligt. Här bör enligt min mening den hjälp, som samhället bör lämna, i första hand inriktas, och vi i fritidsnämnden ha också haft många förhandlingar med Reso om denna fråga.

I övrigt, herr talman, skulle jag bara vilja inskränka mig till att säga några ord om den motivering, som använts i statsverkspropositionen, när regeringen motsatt sig en höjning av anslaget på sätt som fritidsnämnden begärt. Det heter där, att det för närvarande är svårigheter att få byggnadsmaterial och därmed byggnadstillstånd; anvisande av mera medel än 1 miljon kronor skulle därför bli mera en gest. I grund och botten förhåller det dock sig som fru Gustafson sade, att för dagen är det ansökningar på mellan 1 och 1 1/2 miljon kronor inne, medan blott ett par hundratusen kronor finnes att disponera, varvid scoutrörelsen och husmodersestemern ta största parten. Sedan kunna vi vänta ansökningar för en eller ett par miljoner kronor utöver den miljon, som regeringen nu föreslagit skall anvisas. Följden blir att massor av mycket behjärtansvärda ändamål komma att skjutas till budgetåret 1946/47. Inte ens planläggning eller grundläggningsarbeten eller liknande kunna gärna komma till stånd förrän då. Arbetet kan på sin höjd börja 1947, när det gäller de ansökningar, som inte kunna komma i åtnjutande av medel av 1945/46 års anslag. I vissa fall kommer det att bli en förskjutning med användningen av dessa anläggningar ända till 1948.

Givetvis lösas inte alla dessa problem med den höjning med 250 000 eller 500 000 kronor som här ifrågasatts. Men det är i alla fall det steg som här bör tagas, därför att det är ett steg i rätt riktning. För min del har jag som motionär inte något emot att rösta för det anslag av 1 1/2 miljon, som påyrkas i min motion, men eftersom första kammaren stannat för 1 250 000 kronor är också jag beredd att rösta för detsamma, d. v. s. för den manstarka reservationen.

Häruti instämde herrar *Kyling, Nilsson* i Göingegården. *Thorell* och *Staxäng* samt fru *Boman*.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt; 2:o) bifall till den av herr *Bäcklund* m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; samt 3:o) bifall till de likalydande motionerna I:131 och II:206; och biföll kammaren den av herr *Bäcklund* m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 83—85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 86.

Lades till handlingarna.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till byggande av enskild väg Åsebacken—Persberg—norska gränsen;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till förskott av kostnader för uppgörande av byggnadsplaner;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1945/46 till luftfartslänefonden;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1945/46 å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen av Södertälje kanal m. m.; och

nr 40, i anledning av väckt motion angående anslag till konstnärlig utsmyckning av viss plats vid kanslihuset i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Inköp av amerikanska flygplan. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av amerikanska flygplan.

I propositionen nr 78 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 februari 1945, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om i nämnda statsrådsprotokoll angiven anskaffning av flygplan jämte reservdelar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 februari 1945 angiven anskaffning av flygplan jämte reservdelar.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Gustaf Karlsson* och *Akerström*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Akerström: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, och det beror på att jag i statsutskottet ställde yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 78. I voteringen där blev jag ensam om denna uppfattning, men det hindrar inte att vi äro två reseranter.

Av skäl, som det väl inte är lämpligt att alltigenom redovisa, fick statsutskottet behandla detta ärende utan att det var förberedande behandlat av första avdelningen. De skälen kan man godtaga. Sådana situationer kunna säkerligen inträffa, där det är nödvändigt att handla snabbt. Men sedan komma vi över till frågan om de skäl, som presterats för själva propositionen, om vi nödgas godtaga dem och tillstyrka bifall. Jag har den uppfattningen, att så icke är fallet.

Inköp av amerikanska flygplan. (Forts.)

Man anför i propositionen att inköpet är nödvändigt, ty på grund av försvarsberedskapen i luften har det uppstått en viss förslitning på ett antal plan som använts. Vi ha ju en del gamla italienska plan, som väl anses snart utslitna, och om vi inte skola finna oss i en standardsänkning, nödgas vi göra den här affären och köpa in 50 nya, moderna amerikanska jaktplan. Av vad som säges i propositionen kan den slutsatsen dragas, att det här måste bli ett tillskott utöver vad vi förutsatte 1942. Det innebär sålunda i realiteten ett plus till den planen. Man skall sålunda här i krigets elfte timme faktiskt utvidga den ramen. Ja, säger man, vi ha ju redan av skäl, som redovisats här, fått en standardsänkning, vi ha ju slitit ut en hel del plan. År 1942 hade vi dock anledning räkna med ett visst slitage, och vi förutsatte inte någon absolut komplettering under förutsättningen att vi måste räkna med så och så omfattande beredskap. Om vi nu bevilja detta anslag innebär det, att vi bättra på det vi ansågo vara tillräckligt år 1942. Det är obestridligt. Så har i varje fall jag uppfattat saken, och jag tror, att den uppfattningen håller.

Man tar å andra sidan en viss risk, om man finner sig i den faktiska standardförsämring, som har uppstått genom slitage, under den tid som kriget ännu varar. Jag har den uppfattningen, att vi av statsfinansiella skäl böra ta de risker, som till äventyrs kunna ligga i ett avslag på ifrågavarande proposition.

Om någon vill göra gällande, såsom skedde i utskottet, att det icke är försvårigt att skicka upp våra pojkar, som man där sade, i de utslitna planen, så vill jag genmäla, att jag inte tror det är absolut nödvändigt att skicka upp våra pojkar i dessa utslitna plan. Det kan väl inte vara omöjligt att rubba på de dispositioner, som kunna vara vidtagna, så att man tar ett eller annat av de plan, som vi själva tillverka — J 22 — och låta dem sköta om vår beredskap i stället för de utslitna italienska planen under den tid som är kvar. Jag tror det skulle vara möjligt.

Med hänvisning till det sagda, herr talman, ber jag att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 78, vilket innebär detsamma som avslag på statsutskottets föreliggande hemställan.

Herr Törnkvist: Herr talman! Den proposition nr 78, som det här gäller, är dagtecknad den 2 februari. Den har legat hos riksdagens samtliga ledamöter sedan den avlämnades till kamrarna. Propositioner komma ju icke som en överrumpling utan de lämnas för att de, som intressera sig för ärendena, skola få ta del av vad Kungl. Maj:t äskar. Så pass lång tid har gått från det den nu förevarande propositionen lämnades till dess utskottet fattade sitt beslut, att ingen med fog kan göra gällande annat än att han haft papperen i sin hand tillräckligt länge för att kunna sätta sig in i frågans innebörd.

Att propositionen snabbbehandlades i statsutskottet berodde på framställning från departementet, som meddelade, att förhandlingar hade avslutats med ett visst resultat, och för att detta resultat, som betecknades såsom ekonomiskt fördelaktigt, skulle kunna inkasseras, behövdes det att beslut fattades före påsk. På grund härav kom avdelningens ledamöter muntligen överens om att hemställa till utskottet att fatta beslut på ett förslag till utskottsbeslut, som hade uppgjorts av första avdelningens kansli och som avdelningens ledamöter hade kännedom om. Behandlingen av ärendet är fullt konstitutionell. Utskottet har nämligen rätt att genast taga ett ärende och presentera det för kamrarna. Det finns ingenting att invända häremot.

Vad propositionens sakliga innehåll beträffar är det nog att hänvisa till att departementschefen finner, att han måste anskaffa dessa flygplan. Utifrån allmänna försvars- och beredskapssynpunkter är det utan tvivel ett gott grepp.

Inköp av amerikanska flygplan. (Forts.)

Det är naturligtvis icke uteslutet — det har ju också utställts löfte härom i propositionen — att denna utgift kan täckas med medel, som annars äro avsedda för försvaret. Om det kan ske inom femårsperioden eller först därefter är en sak, som man icke nu kan avgöra.

För min del betraktar jag det som en fördel, att departementschefen har gått denna väg i stället för att söka andra vägar, när den svenska tillverkningen icke kan tagas i anspråk, eftersom den redan är fullbelagd.

Något härutöver anser jag inte, herr talman, att man här skall stå och försöka gissa sig fram till. Vi ha fortfarande, i varje fall inom den militära avdelningen i statsutskottet, den uppfattningen, att ju mindre man säger offentligt om dessa ting dess bättre är det.

Jag ber, herr talman, att får yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det var ett uttryck i herr Åkerströms anförande, som uppkallade mig. Han förklarade, att här förelåg en utvidgning av 1942 års försvarsbeslut. Såsom alla säkert erinra sig, innebar det beslutet, att vi skulle före femårsperiodens utgång uppsätta ett visst antal flygflottiljer, och vidare att vi skulle förnya flygplansbeståndet hos en del av de gamla flottiljerna, varvid man räknade med en viss livslängd för varje flygplan. Förnyelse av flygplan efter den tid, som vi räknade med skulle vara flygplanens livslängd, är alltså en utgift, som helt naturligt skall betraktas som en fredsutgift, vilken utgift följaktligen faller inom ramen. Nu stå vi emellertid i den situationen, att flygplanen för en av våra flygflottiljer icke minst på grund av den stränga beredskap, som denna flottilj har haft, ha blivit utslitna i förtid, alltså innan livslängdsperioden har gått till ända. Vi kunna icke ersätta dessa flygplan inom landet, därför att beställningar äro redan utlagda inom industrien på sådant sätt, att dess resurser äro helt disponerade. Hur vi än göra kunna vi icke ersätta dessa flygplan förrän tidigast i slutet av detta år.

Härtill kommer, att var och en, som vill se realistiskt på vårt utrikespolitiska läge, måste säga sig, att den sommar, som vi nu gå att möta, kanske blir en av de oroligaste tidsperioder, som vi få uppleva under detta krig. Det blir med all sannolikhet en period, då svåra konvulsioner komma att inträda i våra närmaste grannländer. Det blir en tidsperiod, då vi säkert allesammans måste säga oss, att det är viktigt att vi kunna vara beredda och även beredda beträffande materiel. Det är uteslutande den omständigheten, att vi icke kunna veta vilka påfrestningar vi bli utsatta för den sommar som kommer, som gör att regeringen icke har ansett sig kunna vänta ett år med denna komplettering, såsom vi annars skulle ha fått lov att göra. Det är därför som vi gripit detta tillfälle, som har erbjudit sig för oss att mitt under kriget få köpa en flottilj nya moderna jaktplan.

Jag tror att var och en, som verkligen inser, att vi icke ha kommit igenom svårigheterna ännu, och var och en, som vill att vi skola vara beredda för att kunna fortsätta vår politik under den kommande sommaren, icke kan säga nej till detta tillskott, som vi kunna tillföra det svenska flygvapnet inom låt mig säga en eller högst två månader.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Vi ha ju nu fått del av både utskottets och departementschefens motivering för denna affär. Jag vill säga inledningsvis, att det är inte någon liten affär som det här är fråga om. Visserligen har man för länge sedan inom denna församling, tycks det, slutat att vara så noga med miljonerna när det gäller frågor av detta slag, men i jäm-

Inköp av amerikanska flygplan. (Forts.)

förelse med de frågor, som tidigare diskuterats här i dag — vi höllo ju på någon timme med att diskutera 20 000 kronor till standardiseringsverksamhet, och sedan var det fråga om ett anslag på 250 000 kronor — är det dock här fråga om mycket pengar. Det gäller omkring 40 miljoner kronor.

Motiveringen för detta anslag är, att Skånska flygflottiljens materiel är utsliten och behöver förnyas tidigare än man annars har räknat med. För den, som icke är närmare insatt i de speciella förhållanden som det gäller, är det mycket svårt att bedöma tyngden i denna motivering. För min del har jag emellertid det bestämda intrycket, att en motivering av detta slag komma vår försvarsledning och vår försvarsminister att kunna prestera hur mycket av som helst, när det gäller att förnya vår militära materiel. Vill man bara fortsätta den argumentationen och icke föra in några andra moment i resonemanget, lärer det icke finnas någon gräns för vad som kan begäras och vad som kan givas i sådant sammanhang.

Det är ju rätt intressant att göra det tankeexperimentet, att kriget hade blivit ännu långvarigare och att de stridande parterna vid denna tidpunkt varit mera jämnstarka och att vårt försvarspolitiska läge följaktligen hade varit ofantligt mycket sämre än vad det nu är. I så fall hade det säkerligen icke nu funnits några flygplan att köpa, utan då hade vi fått nöja oss med de dispositioner, riktiga eller felaktiga, som man bestämde sig för år 1942. Endast tack vare att läget har ljusnat så mycket, att den ena parten vill sälja flygplan till oss, ha vi nu möjlighet att göra denna affär.

Jag har litet svårt att tro, att den kommande sommaren skulle med hänsyn till vårt lands möjlighet att värna sin frihet bli svårare än de år, som vi ha genomlevat. Är det så, att segrarmakterna skulle angripa oss, lär väl icke dessa 50 flygplan, som Amerika nu säljer till oss, få någon avgörande betydelse, utan det är i vår neutralitetsvakt, som de skola kunna spela någon roll, och på den punkten tror jag inte att förhållandena skola behöva bli mera påfrestande än under de år som ha gått. Det är naturligtvis icke lätt att säga något absolut säkert om sådana ting. Vi äro hänvisade till att se en del och profetera resten. I det läget stå vi ju allesammans. Ifall man för in några allmänna synpunkter i detta sammanhang, om man anser, att vi inför den kommande fredstiden — hur pass mycket den kan göra skäl för det namnet — komma att stå inför nya förhållanden, då påfrestningar komma att möta på nya områden, icke minst på det finansiella området och det sociala, med stora anspråk från olika håll, med brytningar inom vårt ekonomiska liv och med risk för att vi icke skola kunna sysselsätta våra egna arbetare samt hålla vår egen produktionsapparat i gång, då blir nog resultatet av bedömningen ett annat än det försvarsministern kommit till. Man tycker, att inför en sådan förändring de allmänna dispositionerna borde ordnas så, att den fortsatta vapenfabrikationen kan samordnas med vårt eget ekonomiska program. Nu säger försvarsministern, att beställningarna redan äro utlagda, och att vi icke inom produktivitetens ramen ha utrymme även för denna utgift. Den militära ledningen och försvarsministern ha själva ordnat det så. Vi fingo år 1942 ett bestämt löfte om att allt nu var väl genomtänkt och att man hade klarat upp programmet, så att riksdagen icke vidare behöfde ställas inför några överraskningar. Så kommer man i denna situation och anmäler, att här föreligger ett tvångsläge, där riksdagen måste votera nya 40 miljoner kronor utanför den fastställda ramen. Nog hade man tänkt — åtminstone hade jag tänkt mig det — att inför de finansiella påfrestningarna skulle vi för våra dollartillgodohavanden i U. S. A. ha en import av annat slag än en import av flygvapen, när kriget är i det närmaste slut. Jag tror, att den svenska allmänheten, som hela tiden varit en smula mera kritisk än man varit i denna församling, har ganska

Inköp av amerikanska flygplan. (Forts.)

svårt att förstå, att man skall behöva ikläda sig en sådan här utgift i nuvarande situation.

Det kan också erinras om att när 1942 års försvarsplan lades upp var försvarsministern snålare mot flyget än vad många menat, att han bort vara, och att han ansåg det i denna situation vara viktigare att bygga kryssare, som bli färdiga långt efter sedan kriget är slut, än att se till att flyget blir tillgodosett. Det läge vi stå i är sådant som den militära ledningen och försvarsministern ordnat det. Jag tycker emellertid, att riksdagen skulle säga ifrån någon gång på denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det avslagsyrkande, som herr Åkerström här ställt.

I detta anförande instämde herr *Sandberg*.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Det anförande som just hållits av herr Svensson i Ljungskile har icke blott på mig verkat beklämmande utan även präglats av en mycket världsfrämmande uppfattning och ett bortseende från de realiteter, som det här otvivelaktigt är fråga om. I propositionen konstateras ett faktum, som ingalunda är obekant för den landsända där jag bor, nämligen att våra jaktförband, framför allt Skånska flygflottiljen, under de gångna åren varit utsatta för mycket stor förslitning. Vi där nere kunna konstatera, hurusom våra jaktplan varit i verksamhet praktiskt taget dygnet runt år efter år. Tack vare denna oförtrutna verksamhet jämte luftvärnets höga beredskap har man trots allt kunnat hålla överflygningarna inom rimliga gränser och även kunnat ordna det så, att de skadeverkningar som skulle kunnat uppstå i allt väsentligt uteblivit. Vad skulle nu inträffa, om man icke bifaller Kungl. Maj:ts proposition, d. v. s. om man icke ser till att jaktflyget även i fortsättningen uppehålls på samma höga nivå som den där den hittills befunnit sig? Jo, detta måste naturligtvis innebära, att skyddet för denna landsända måste vad jaktflyget beträffar högst väsentligt försämras, d. v. s. riskerna måste mycket starkt öka.

Jag har mycket svårt att föreställa mig, att här i kammaren skulle kunna resas någon majoritet för en åtgärd med de konsekvenser som jag helt kort velat antyda. Jag delar helt och hållet försvarsministerns uppfattning om de risker man måste räkna med den sommar som kommer; och att dessa risker icke minst komma att vara till finnas i de sydliga delarna av vårt land ligger i så öppen dag, att man icke närmare behöver gå in på den saken.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Åkerström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av väckta motioner om lättnader i de ideella ungdomsorganisationernas beskattning.

Motioner om lättnader i de ideella ungdomsorganisationernas beskattning.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Fröderberg: Herr talman! Då utskottet avstyrkt min motion, skulle jag såsom motionär egentligen resa borst mot utskottet. Men det är ju ofta så här i riksdagen, att när man läser ett utskottsutlåtandes kläm finner man, att motionen avstyrkts, och när man sedan studerar motiveringen i utskottets utlåtande, kommer man till en helt annan slutsats. Så är fallet även här.

Det förefaller, som om utskottet beträffande denna sak gjort en mycket noggrann undersökning av alla de skäl och förslag som vi fört fram i vår motion, och detta har blott styrkt vår uppfattning. Utskottet har ju erkänt, att idrotts- och andra ideella föreningar varit mycket godtyckligt beskattade, och att de i motionen framförda anmärkningarna varit fullt befogade. Utskottet anser även, att en utredning är nödvändig. Utskottet säger nämligen: »Den oklarhet, som sålunda råder på ifrågavarande område, bör enligt utskottets mening snarast undanröjas. Utskottet finner fördenskull en utredning för klarläggande av i vilken omfattning en idrottsorganisations utgifter kunna anses avdragsgilla vid inkomstberäkningen ävensom för utformandet av mera preciserade bestämmelser till ledning vid bedömandet av hithörande frågor vara påkallad.» Utskottet anser sålunda, att den utredning som vi föreslagit är nödvändig.

Emellertid finns det nu en kommitté som arbetar, nämligen 1944 års skatte-sakkunniga, och enligt de uppgifter som kommit utskottet till del ha dessa sakkunniga fått i uppdrag att utreda även dessa föreningars beskattning. En ledamot av dessa sakkunniga var närvarande i utskottet och redogjorde för de principer, vilka säkerligen komma att bli vägledande för det förslag, som de sakkunniga i sinom tid komma att framlägga. När utskottet för sin del kunnat godkänna de synpunkter och förslag, som han skisserade, har jag ingen anledning att framställa ett yrkande, som strider mot vad utskottet här i sin motivering föreslagit. Jag kan dock icke underlåta att ännu en gång säga, att det föreligger en dålig överensstämmelse mellan den mycket välvilliga motiveringen och klämman. Man hade icke tänkt sig annat än att klämman skulle gå ut på ett yrkande om remiss av ärendet till dessa sakkunniga. Då det emellertid förutsattes, att dessa frågor skola komma under omprövning, har jag intet yrkande att göra.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det finns egentligen ingen anledning att bemöta det anförande, som herr Fröderberg hållit, då damerna och herrarna ju kunna se, att herr Fröderberg själv deltagit i utskottet vid behandlingen av detta ärende utan att avge någon reservation och överhuvud taget ingen avvikande mening antecknats. Det må emellertid vara herr Fröderbergs ensak, om han anser, att ett riksdagens utskott skulle även i klämman uttala sin högaktning för motionären, men det har icke varit vanligt. Här är det den gamla metoden som användes. Jag skulle också kunna säga, att det vid utskottsbehandlingen klart framgått, att om herrar motionärer hållit en liten smula förbindelse med de organisationer som det här är fråga om, hade antagligen motionen aldrig blivit väckt.

Motioner om lättnader i de ideella ungdomsorganisationernas beskattning.

(Forts.)

Herr **Fröderberg**: Herr talman! Jag vill endast säga, att precis vad jag sagt här i kammaren har jag förut sagt i utskottet. Jag vet, att det finns andra utskott som i klämman just påvisat, att det i liknande fall finnes sakkunniga och att ärendet bort hänvisas till dessa, så att utskottets kläm icke står blott som ett blankt nej, när motiveringen säger ett ja.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 12, angående regleringen för budgetåret 1945/46 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslagen till allmänna in-
dragningsstaten.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Uppskjutna frågor.

Utskottets anmälan lades till handlingarna.

§ 17.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 10, i anledning av väckt motion angående undanröjande av det dröjsmål med möjligheten att belåna fastigheter, som är förknippat med säljarens rätt till in-teckning för ogulden köpeskillning;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Förhöjning i
vissa fall av
arbetarsmå-
brukslån
m. m.*

I en till riksdagen den 2 februari 1945 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 64, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva att bestämmelser angående den statsunderstödda arbetarsmåbruksverksamheten finge utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

motionen II: 458 av herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Persson* i Landafors, vari anhållits, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att bestämmelserna för statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet i kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 590) skulle få avseende även å en i motionen angiven typ av bostadslägenhet för skogsarbetare och därmed likställda, därvid enahanda villkor som gälla för arbetarsmåbrukslån skulle gälla för lån till anskaffande och färdigställande av dylik lägenhet, ävensom att bestämmelserna i kungörelsen måtte ändras så att de lämnade möjlighet för flera innehavare av arbetarsmåbruk att där så befunnas lämpligt uppföra gemensam ladugård»; samt

de likalydande motionerna I: 296 av herr *Näsström m. fl.* och II: 460 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*

Utskottet hemställde,

- 1) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas;
- 2) att motionen II: 458 samt de likalydande motionerna I: 296 och II: 460 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

dels av herr *Ericsson* i Sörsjön, utan angivet yrkande;

dels ock av herr *Karlsson* i Stuvsta, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 458.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Persson* i Landafors: Herr talman! Mot förslaget i Kungl. Maj:ts proposition, nr 64, om förhöjning av arbetarsmåbrukslånen intill 10 000 kronor ha vi ingenting att erinra. Tvärtom är det alldeles påtagligt, att med hänsyn till de svårigheter i vilka arbetarsmåbrukarna råkat är denna höjning synnerligen motiverad. Vi ha i anslutning till denna proposition väckt en motion, nr 458, i vilken vi yrka, att jämsides med arbetarsmåbrukslånen skulle läggas upp arbetarbostadslån. Det har nämligen under årens lopp visat sig — och personligen har jag erfarenhet därav såsom ledamot i arbetarsmåbruksnämnden i min hemsocken under flera år — att de som söka arbetarsmåbrukslån i en hel del fall göra det uteslutande för att få möjlighet att skaffa sig ett egna hem. Arbetarsmåbrukslånen äro nämligen synnerligen fördelaktiga jämfört med andra låneformer, då det gäller för fattiga arbetare att skaffa sig bostad.

Förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m. (Forts.)

Det har också understrukits i propositionen, att enligt den utredning som gjorts angående de arbetarsmåbrukslån, som beviljats under tiden 1935—1938, uppgår hela antalet låntagare till i runt tal 4 400, och att av dessa låntagare hade den 1 november 1944, då undersökningen verkställdes, ungefär en fjärdedel inte förmått fullgöra de förpliktelser de åtagit sig, d. v. s. att slutföra iordningställandet av byggnader och småbruk och få dem insynade i vederbörlig tid.

Det är ju så att de fattiga människor, som det här gäller, närmast ta sikte på att skaffa sig en bostad och därför i första hand uppföra en byggnad, där de kunna flytta in. Men så visar det sig, att lånen varit så knappt tilltagna, att man inte ser sig kunna gå i land med något därutöver. Man har emellertid tillfredsställt det mest elementära behovet, d. v. s. skaffat sig en bostad, och så går man och avvaktar, vilka möjligheter som kunna ges för att man skall bli i stånd att fullfölja byggnadsverksamheten och iordningställandet av småbruket i övrigt.

Min erfarenhet säger mig, att en hel del av dem, som nu söka arbetarsmåbrukslån, skulle inte ha gjort det, därest det funnits en parallellinje så att säga, vilken möjliggjort för dem att söka lån endast för en bostadslägenhet. Hade det funnits en sådan linje, skulle det automatiskt ske en differentiering av de lånesökande, i det att de, som egentligen inte önska något jordbruk och inte ha någon jordhunger, skulle inrikta sig på att erhålla lån för en bostadslägenhet. Detta skulle dels inbespara en hel del arbete för låntagarna själva, dels också underlätta det hela för dem, som ha hand om fördelningen av lånen, liksom för statsmakterna, då det gäller att utanordna lån.

Vi ha i vår motion framhållit, att det bör skapas sådan möjlighet att erhålla lån till arbetarbostadslägenheter, där man, förutom erforderligt markutrymme för byggnader, får en tomt som är tillräckligt stor för att rymma potatisland och en ordentlig trädgård. Byggnaderna böra vidare kunna få en mot tidens krav svarande standard. Därigenom skulle man ju kunna vinna det syftet att hjälpa de fattiga arbetare, som det här gäller — en sökande får ju egentligen inte ha några resurser för att vara kvalificerad att få ett sådant här lån — till en ordentlig och hygienisk bostad. Ha vederbörande bättre ekonomiska resurser, så hänvisas de ju utan vidare till att söka egnahemslån.

Det är sålunda min uppfattning att skapandet av arbetarbostadslägenheter vid sidan av arbetarsmåbruken skulle fylla ett bestämt behov och ett bestämt socialt ändamål.

Vi ha vidare i vår motion yrkat på att i de fall, då flera närbelägna arbetarsmåbruk iordningställas samtidigt, skall man ha rätt att få bygga en gemensam ladugård. Jag har praktiska exempel på att det kan vara befogat att medge en sådan rätt. I vår arbetarsmåbruksnämnd måste vi, för att skaffa erforderligt med jord till de lånesökande, köpa in två hemmansdelar, som vi styckade sönder i vardera fem arbetarsmåbruk. På dessa byggde låntagarna var sin stuga, och när jag såg hur det hela utvecklades, ställde jag den frågan till diskussion i arbetarsmåbruksnämnden: vore det inte förnuftigare, att dessa småbrukare — även om de ha byggt var sin stuga för att hålla sina familjer i sär — finge bygga en gemensam ladugård för det antal djur, som de beräkna skaffa sig, i stället för att bygga fem mindre ladugårdar på varje hemmansdel? De finge naturligtvis turas om att sköta ladugården och till den köra det foder, som de få in på sitt småbruk.

Vidare ifrågasatte jag, om inte de fem småbrukarna på vardera hemmansdelen borde skaffa sig en gemensam häst för att kunna utföra de körslor, som äro nödvändiga vid vårbruket och under skördetiden. Därigenom skulle man i detta fall, såvitt jag kunde se, ha fått förutsättningar för ett lämpligt

Förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m. (Forts.)

sammansatt arbetslag, när dessa småbrukare på vintern sökte skogsarbete. De hade då haft sin gemensamma häst och hade kunnat dela upp sysslorna emellan sig så, att de haft både körkarl, hjälpkarl som lastade och huggare.

Det blev en väldig diskussion omkring mitt förslag, och jag möttes av det argumentet, att möjligheterna att genomföra saken nog ytterst bottnade i rent psykologiska faktorer, och att en förutsättning måste vara, att förhållandena voro fullkomligt enhetliga för dessa småbrukare. Jag invände då, att alla dessa fattiga småbrukare hade familjer och befunno sig i precis samma predikament, när det gällde ekonomien, och att det därför måste finnas alla betingelser för att de skulle kunna samarbeta på detta sätt.

Nu lade emellertid de bestämmelser, som äro gällande för arbetarsmåbrukslåneverksamheten, hinder i vägen för en dylik anordning. Vi ha därför i vår motion framhållit, att bestämmelserna böra ändras därhän, att där ett flertal låntagare skola ställa i ordning småbruk, böra de ha rätt att bygga en gemensam ladugård, därest de själva äro överens om saken och det ur alla synpunkter måste betecknas såsom ekonomiskt förnuftigt. Det är ju meningen, att dessa småbruk skola vara en hjälp till självhjälp, och under sådana förhållanden måste man också lägga ekonomiska synpunkter på frågan om, huruvida det är förnuftigt och ändamålsenligt, att varje småbrukare har sin lilla ladugård med ett par kor i, eller om det inte är bättre att de bygga en gemensam ladugård och där sammanföra hela kreatursbesättningen.

Utskottet har beträffande förslaget om arbetarbostadslägenheter sagt, att eftersom »frågan om förbättrade bostäder åt bland annat skogsarbetare torde vara under övervägande inom bostadssociala utredningen, synes anledning icke förefinnas att nu avlåta skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:ts». Ja, det är ju gott och väl, om saken ligger under utredning och det framdeles kan komma att skapas betingelser för skogsarbetare att få en bostadslägenhet på låne- och betalningsvillkor, som ungefär sammanfalla med dem, som äro stipulerade för arbetarsmåbruken. Vi ha emellertid ansett, att det hela ligger så pass enkelt till, att det inte borde behövas någon vidlyftig utredning. När det redan nu kan konstateras, att en hel del av dem, som söka arbetarsmåbrukslån, inte gör det för att få ett småbruk utan huvudsakligen för att få en bostad, så borde man kunna taga ställning till frågan om lån till arbetarbostadslägenheter utan att göra någon vidlyftigare utredning i saken.

När det gäller rätten för småbrukare att bygga en gemensam ladugård, har utskottet uttalat sig välvilligt men säger, att man först bör vinna ytterligare erfarenheter av verkningarna av kollektiv ladugårdsverksamhet — men hänvisar bl. a. till Bjärmeladugården i Jämtland — varför utskottet inte anser det föreligga skäl att hemställa om någon författningsändring i överensstämmelse med vad som föreslås i motionen.

Jag anser dock för min del, att vi böra se denna sak ur synpunkten av vad som är ekonomiskt förnuftigt, och jag hemställer därför, herr talman, om bifall till den reservation, som av herr Karlsson i Stuvsta är fogad till utskottets utlåtande, vilket är liktydigt med ett yrkande om bifall till motionen II: 458.

Herr **Ericsson** i Sörsjön: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anslutning till den reservation, som jag för min del har fogat till utskottets utlåtande.

Det förslag, som här föreligger, får väl sägas utgöra det slutgiltiga svaret på de många olika framställningar i detta ärende, som under årens lopp ha gjorts här i riksdagen, både motionsvägen och interpellationsvägen — kanske särskilt från min sida — och som gått ut på att man skulle hjälpa arbetarsmåbrukslån-

Förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m. (Forts.)

tagarna med ytterligare medel, så att de skulle få möjlighet att iordningställa sina småbruk, såväl när det gäller byggnader som också beträffande uppodlingen. Jag vill erkänna, att det förslag, som departementschefen nu framlagt, nämligen att arbetarsmåbrukslåntagare skulle få låna upp till 10 000 kronor, visserligen ger dem möjlighet att iordningställa sina arbetarsmåbruk, men jag hade för min del ansett, att det hade varit både lämpligt och rimligt, att dessa arbetarsmåbrukslåntagare kunde ha erhållit bidrag till uppodlingen i överensstämmelse med vad som gäller för innehavare av ofullständiga jordbruk.

Nu kan det ju sägas, att den frågan har fått mindre proportioner än tidigare, då det av departementschefens uttalande framgår, att arbetarsmåbrukslåntagarna skulle för odlingsarbeten, som icke föreskrivits vid låneplanens upprättande, vara berättigade till bidrag jämlikt de bestämmelser som gälla för förstärkning av ofullständiga jordbruk. Vi ha diskuterat den saken många gånger här i riksdagen, och det har då alltid sagts, att arbetarsmåbrukslåntagarna inte skulle äga någon dylik rätt. Jag vill uttala min tillfredsställelse över att man, ehuru det tagit åtskilliga år, slutligen har kommit underfund med att dessa småbrukare åtminstone skola kunna få bidrag för uppodling av den del av arealen, som de inte åtagit sig uppodla vid låneplanens upprättande.

Jag anser emellertid, att man inte hade trätt någons rätt för nära, därest man berett arbetarsmåbrukslåntagarna möjlighet att erhålla bidrag även för den areal, som de vid lånets beviljande åtagit sig uppodla. Såsom skäl för att inte gå in för en sådan ordning har anförts det förhållandet, att i låneplanen medtagits även lånemedel, som skulle användas för uppodlingen. Jag vill i anledning härav framhålla, att de pengar, som i den ursprungliga låneplanen voro beräknade för uppodlingen, i det största antalet fall ju måst tagas i anspråk för byggnadernas uppförande. Det är självfallet viktigast, att dessa arbetarsmåbrukare få sina byggnader iordningställda, och sedan detta skett, ha medlen vanligen inte räckt till för den uppodling, som beräknats i låneplanen.

Nu har ju utskottet avstyrkt den framställning beträffande den saken, som herr Näsström m. fl. gjort i första kammaren och jag och några med mig i denna kammare. När så skett och då jag förstår, att det inte är möjligt att här vinna någon majoritet för dessa motioner, skall jag inte framställa något yrkande.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Vid det förhållandet, att herr Ericsson i Sörsjön icke framställt något yrkande om bifall till sin motion, tillåter jag mig att blott och bart konstatera, att förutom det skäl som herr Ericsson själv anført härför, nämligen att han icke trodde sig ha några större möjligheter att få majoritet här i kammaren för sitt yrkande, även ett annat skäl föreligger, nämligen att efter vad jag kan förstå herr Ericssons i motionen framförda önskemål i huvudsak blivit tillgodosedda genom det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen. Jag kan därför nu inskränka mig till att säga några ord i anledning av det anförande, som här hållits av en annan motionär, herr Persson i Landafors.

Herr Persson erinrade om att arbetarsmåbrukslånen äro synnerligen eftersträfvade och att de äro förenade med humana lånevillkor. Ja, det är så sant som det är sagt. Dessa lån ha hitintills varit rätt små. De ha icke fått uppgå till mer än högst 7 000 kronor. Lånen äro uppdelade i två delar, en stående del och en amorteringsdel. Den stående delen är avsedd att användas för jordinköp och till erforderliga grundförbättringar. Amorteringsdelen skall användas för bestridande av byggnadskostnaderna. För den stående delen, som skall betalas en gång i tiden, erlägges ingen ränta, förrän amorteringsdelen är gulden, d. v. s. först efter 36 år från lånetillfället, och det är för övrigt något ovisst, hur det

Förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m. (Forts.)

vid detta tillfälle kommer att förfaras beträffande sättet för återbetalnings-skyldighetens fullgörande. Amorteringsdelen, som utgör den största delen av lånet, är fullständigt räntefri och skall amorteras med en 30-del årligen från och med det sjätte kalenderåret efter det, då lånet beviljats.

Nu vilja motionärerna att denna låneverksamhet skall kopplas in att gälla jämväl för vanligt bostadsbyggande. Jag begriper väl, herr Persson, att det nog finns lånesökande som äro angelägna om att så sker, men jag måste i detta sammanhang påpeka, att om arbetarsmåbrukslånen skulle komma att beviljas jämväl för annat bostadsbyggande, skulle man därmed komma i strid med de tankegångar, som lågo till grund, då arbetarsmåbrukslånen infördes. Man avsåg nämligen, att därmed skulle möjlighet beredas arbetare, som så önskade, att vid sidan av sin arbetsinkomst erhålla någon inkomst från ett småbruk, som kunde skötas utan eftersättande av vederbörandes arbetsuppgifter.

Frånsett det rent sakligt berättigade i motionärernas yrkande, som jag för min del inte har någon större anledning att här ta upp en diskussion om — en sådan önskan från de lånesökandes egen sida som motionärerna framfört finner jag rätt naturlig — tror jag, att herr Persson tar fel, då han gör gällande, att saken är ganska enkel. Han påpekade själv, att utskottet hade framhållit, att hela problemet om lånegivningen till bostadsbyggande i allmänhet nu ligger i stöpsleven och är föremål för utredning. Vid sådant förhållande har utskottet icke funnit, att det finns tillräcklig anledning att här påyrka någon *ny* utredning eller någon skrivelse till Kungl. Maj:t.

Nu förstår jag, att herr Persson menar, att saken är så pass enkel, att man utan vidare utredning skulle kunna genom en enkel författningsändring medgiva, att jämväl andra lånesökande än sådana som vilja ha verkliga arbetarsmåbrukslån skulle kunna komma i åtnjutande av de förmåner som ifrågavarande lån bereda. Jag tror icke, att saken är fullt så enkel. Jag föreställer mig, att det förutom den kategori som motionärerna här speciellt tala för, skogsarbetarna, jämväl kan tänkas förefinnas andra arbetargrupper, som äro lika angelägna om att få del av lika goda och förmånliga lån. Varför skulle icke stenarbetare, snickare eller vilka yrkesarbetare som helst på landsbygden kunna tänkas ha intresse för denna sak? Frågan har tydligen betydligt större räckvidd än vad motionärerna tänkt sig. Utskottet har vid det förhållandet, att saken redan är föremål för utredning, icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Precis samma förhållande, att frågan redan är under utredning, gäller förslaget beträffande gemensamma ladugårdar. Utskottet har medgivit, att tanken är intressant, och jag skall för min personliga del här öppet deklarerat, att jag hoppas en hel del beträffande tanken på och möjligheten till åstadkommande av gemensamma ladugårdar. Jag föreställer mig, att det nog kan finnas platser, där jordbrukarna, de må driva mindre eller större jordbruk, bo så pass nära varandra, att det skall kunna vara ekonomiskt ändamålsenligt och försvarbart att bygga gemensamma ladugårdar.

Vad beträffar arbetarsmåbruken har utskottet genom de upplysningar det erhållit kunnat konstatera, att arbetarsmåbrukslåneverksamheten redan vunnit en sådan omfattning, att man torde ha anledning att räkna med att det icke blir en allför stor ökning av verksamheten i kommande tid. Behovet av arbetarsmåbruk förefaller i betydande grad redan tillgodosett. När vi alltså kunna räkna med att antalet arbetarsmåbrukslåntagare icke kommer att i alltför stor utsträckning ökas under de närmaste åren, finns det näppeligen förutsättningar för att det nu skall kunna bli fråga om att i någon hastigare takt åstadkomma gemensamma ladugårdar för nya arbetarsmåbrukslåntagare, och de redan iordningställda arbetarsmåbruken ha sina ladugårdar redan uppförda.

Förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m. (Forts.)

Då det gäller spörsmålet om gemensamma ladugårdar råder det ingen tvekan om att denna sak är under utredning av norrlandskommittén. Denna kommitté har nämligen i sina direktiv fått sig anbefallt att jämväl upptaga frågan till prövning.

Herr talman! Det har icke i något av dessa båda fall som motionärerna behandlat funnits tillräckliga skäl för jordbruksutskottet att påkalla en skrivelse till Kungl. Maj:t, och detta har gjort, att utskottet avstyrkt motionerna.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till jordbruksutskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. På av herr talmannen därå given proposition blev först utskottets hemställan i punkten 1) av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr talmannen beträffande punkten 2), i vad angick motionen II: 458, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till nyssnämnda motion; och biföll kammaren utskottets hemställan i berörda del.

Slutligen biföll kammaren på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i punkten 2) i övrigt.

§ 19.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för drunkskolyckornas bekämpande.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 21.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om utredning angående statens medverkan vid uppriktandet av barnkolonier.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22.

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 156, av fru *Rönn-Christiansson m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om omedelbar utredning av frågan om införande av förbud för lärare i folkskolorna att tilldela barn kroppslig aga i enlighet med den av andra kammaren år 1938 uttalade meningen.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion, II: 156, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Vi ha under de senaste åren bevitnat den rådande våldsmänsmentaliteten, och vi ha sett, hur människovärdet har kränkts på det grvsta genom tortyr och prygel. Icke minst ha exempel kommit från sådana kulturstater som Danmark och Norge. Dessa länder ha dock varit så demokratiska, att i Norge redan för 20 år sedan och i Danmark för 10 år sedan i lagstiftningen infördes förbud mot att i skolorna tilldela barnen aga. I vår lagstiftning slår man vakt om prygelstraffet. Det är ett ord, som på intet sätt är för starkt, ty det är ganska svårt att avgöra, var gränsen går mellan aga och misshandel.

Man frågar sig: varför slår man barn? Svaret brukar vara, att det är för att göra dem bättre. Det är otroligt, att en sådan tanke och en sådan gärning kan äga berättigande i vår moderna tid. Frågar man lärarna, varför de aga barn, så bruka de svara, att det egentligen är av slentrian, det är på det sättet som man lättvindigast kommer ifrån en obehaglig situation. Det är lika lättvindigt som när man avvisar ett barn, då det frågar, varifrån det kommit, och säger, att storken kommit med det. Det är så bekvämt och lättvindigt att avvisa barnet på detta sätt. Det finns också lärare som tro på agans fostrande betydelse, men jag hoppas, att de äro ganska tunnsådda. Den moderna psykologien fördömer praktiskt taget fullständigt kroppsstraffet. Ett barn som företer en egendomlighet, som är själsligt skadat, sjukt på något sätt, skall behandlas såsom sådant. Det kan vara en olycklig miljö, ett splittrat hem, oenighet och strider mellan föräldrarna, oharmoniska förhållanden, en felaktig uppfostran i hemmet. Det kan vara konstitutionella fel hos barnet, som gör det själsligt defekt, och det bör vara de goda lärarnas uppgift att bota barnet, men det gör man icke genom att misshandla dess kropp, tvärtom. När ett barn är sjukt till sin kropp, går man till läkaren med det, när det är sjukt i själen, använder man rottingen. Agan fostrar naturligtvis inte, utan den ger åt barnen en dålig inställning. Allt detta är så klart, att man tycker, att man inte skulle behöva upprepa det. Jag tror icke, att lärarna i Norge och Danmark ha haft så stora problem att brottas med, sedan man i respektive länder avskaffat skolan. Brukas stryk, bli mildare medel icke användbara, och risken för stryk avväger barnets handlingssätt. Jag har tidigare sagt i en motion i denna kammar, att en lämplig lärare inte kan ha behov av att utdela aga. Användes aga, är detta absolut en inkompetensförklaring från lärarens sida.

Dessa mina synpunkter sammanfattas på ett utomordentligt bra sätt i Svenska Morgonbladet den 9 mars i år, där man framhåller följande: »Att hålla disciplin är för övrigt en gåva som en lärare har eller icke har. Den ene kan använda käppen hur mycket som helst, och han får ändå ingen ordning på sin klass; den andre kan leda och lära utan alla yttre maktspråk. Alla ha vi mer eller mindre erfarenhet av detta förhållande. Där det rätta handlaget med barn fattas, går det dåligt under alla förhållanden, och kroppsagan skänker läraren ingalunda den respekt som han saknar i sig själv.»

Inom parentes vill jag, herr talman, fästa upmärksamheten på den utveckling som Svenska Morgonbladet har genomgått från att där i en ledare den 22 mars 1938 skrevs: »Det är nog inte alldeles en tillfällighet, att den ifrågavarande motionen härstammar från kommunisthåll. Det finns nämligen gott om familjer med dylik politisk hemort, som andas hat och ovilja mot hela det bestående samhället och då även mot skolan. Barn från dylika hem komma ofta till skolan trotsiga och uppnosiga.»

I detta sammanhang tillåter jag mig också citera Svensk Lärartidning som även har utvecklats i rätt riktning. Denna tidning skriver sålunda i nr 9 den

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

3 mars i år följande: »Skolan är inte blind för det faktum, att uppmuntran och erkännande leder till bättre resultat än hot om och utdelande av aga.»

Man ser alltså, att det gått framåt för respektive tidningsredaktörer, utan aga, skulle man kunna säga. I dag finns i Morgontidningen en utomordentligt bra insändare från en lärare med 40-årig erfarenhet, som har den principiella ståndpunkten, att aga är förkastlig. Jag bara beklagar, att denna insändare icke kommit att stå på tidningens ledarspalt, ty där borde denna artikel ha placerats.

Bland de remissyttranden som inkommit i anledning av motionen märker man exempelvis ett yttrande av medicinalstyrelsen, som vidhåller sin gamla ståndpunkt från 1938, d. v. s. man går där in för vad vi då föreslog, nämligen att agan skulle borttagas ur folkskolan. Lärarorganisationerna tillstyrka också en utredning och likaså Stockholms folkskoleledning. Målsmännens riksförbund har tyvärr icke kunnat yttra sig på grund av den korta remisstiden. Men så kommer ett beklagligt undantag från dessa remissyttranden, och det är ett yttrande från Höörs köpings folkskolestyrelse. Detta verkar ganska bekymmersamt, därför att man förstår, att där är det rottingpedagogerna som avgivit yttrandet, och de ha icke ens ansett sig böra motivera, varför de vilja ha agan kvar i folkskolorna.

Nu har det från flera håll både talats och skrivits om vad man skall ta till i stället för aga. Då säger man, att det inte kan göras någon jämförelse med läroverken i detta avseende. Där har man inte kvar agan, men där har man den fördelen, att man kan avföra eleverna från skolan. Man kommer alltså inte till rätta med barnen utan hot av något slag. Men måste agan vara kvar i folkskolorna, därför att man måste ta emot rötäggen från läroverken? Kan man inte tänka sig den lösningen, att man tar barnen ifrån läroverken och låter barnavårdsnämnderna ta hand om dem. Den lösningen har man när det gäller folkskolans barn. När man icke kan komma till rätta med dem, så är det bara att överföra dem till barnavårdsnämnden. Hur vill man då förklara, att man i fortsättningsskolan icke har agan kvar? Barnen där äro väl också i den ålder, att de enligt deras åsikt som hålla på agan böra ha den.

Vidare protesterar man mot vår formulering i motionen, att det är småfolkets barn som gå i folkskolan. Man säger, att praktiskt taget alla barn gå i folkskolan. Men det är givetvis en sanning med modifikation. Alla barn gå icke i folkskolan, och för övrigt, de som ämna gå i läroverk överföras ju dit efter fyra eller sex år. De äro då just i den åldern, då rottingpedagogerna anse, att man bör använda sitt vapen. Men de övriga barnen, de som få gå kvar i folkskolan, de ha detta straffhot, hotet om aga, hängande över sig som en psykisk press. De som försvara agan skylla vidare på de stora klasserna, som göra det omöjligt att driva undervisningen individuellt. Ja, de stora klasserna ha vi som ett resultat av den Baggeska eran. Det är besparingssynpunkter som ligga till grund, och som en naturlig följd därav få vi finna oss i de stora klasserna. En annan otrevlig följd är, att man därpå kan stödja kravet på bibehållande av agan i folkskolorna.

Utskottet yrkar avslag på motionen i likhet med skolöverstyrelsen. Man anser, att frågan kan hänskjutas till utredning av den kommitté, som tillsattes i december föregående år. Denna kommitté har till uppgift att verkställa en utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet, och vid tillsättandet av dessa sakkunniga uttalades också önskemålet om en översyn av folkskolestadgan. Denna formulering är mycket vag. Däri uttalas ju blott ett önskemål om att de sakkunniga skola titta på folkskolestadgan, och därpå stöder sig utskottet. Utskottet säger emellertid på s. 11 i sitt utlåtande följande: »Såsom

*Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig
aga. (Forts.)*

framgår av lärarorganisationernas till utskottet avgivna yttranden med anledning av förevarande motion är den av motionärerna berörda frågan av vida mer komplicerad natur än motionärerna framställa den.» Vi motionärer få alltså en liten fingervisning om att frågan är ännu mer komplicerad än vad vi ha framhållit. Då bjuder logiken, att utskottet icke skall hänföra frågan till dem, som behandlas av sakkunniga med direktiv i den vaga formuleringen om en översyn av folkskolestadgan, utan är frågan så komplicerad, som utskottet framhåller, och är den av så vital betydelse, då bör det också vara klart, att det bör komma en snabb och konkret utredning till stånd. Det är en sådan vi förorda till gagn för kombinationen hem och skola.

Jag är övertygad om att jag företräder en stor grupp sakkunniga, nämligen föräldrarna, när jag, herr talman, ber att få yrka bifall till motionen.

Herr **Ståhl**: Herr talman! En debatt i själva sakfrågan kan synas som en överloppsgärning, eftersom utskottets yttrande utmynnär i samma resultat som motionärerna avsett med sitt yrkande. Det förhåller sig faktiskt så, att motionärerna ha fått den utredning, som de påyrka, redan innan de begärt densamma.

Nu tvivlar fru Rönn-Christiansson på att denna utredning skall komma till stånd. Hon skyller på den vaga formuleringen. Jag vill hänvisa fru Rönn-Christiansson icke bara till skolöverstyrelsen utan också till ledamöterna av kommitterade, däribland deras ordförande undervisningsrådet Weijne, som försäkrat, att i deras direktiv ingår en översyn av varje paragraf i folkskolestadgan, alltså även denna.

Om jag i alla fall, eftersom fru Rönn-Christiansson dragit upp en debatt i sakfrågan, skulle få säga ett ord närmast som försvar för utskottets formulering, att frågan är mera komplicerad än motionärerna framställt den, så skulle jag nog vilja understryka, att det faktiskt är så, att de exempel på prygel — fru Rönn-Christiansson tillät sig till och med använda orden tortyr och misshandel — som förekommit, stå direkt i strid med nu gällande bestämmelser i folkskolestadgan. Jag skall för att klargöra detta be att få läsa upp bestämmelsen i folkskolestadgan, som lyder sålunda: »Läraren bör sorgfälligt vaka över sina lärjungars seder och uppförande såväl under lärotimmar som under fristunder samt hava den tillsyn över deras skolgång, som i § 44 närmare angives. Vid tillrättavisning och bestraffning av lärjunges förseelse skall läraren fästa avseende å den felandes sinnesart, ålder och kön samt förfara med lugn, besinning och kärleksfullt allvar. Sårande och kränkande handling må icke förekomma, och aga må utdelas endast i sådana fall, då rättelse icke kunnat vinnas genom andra åtgärder, eller vid förseelse av svår beskaffenhet. Under inga omständigheter får aga tillgripas i anledning av fel, som måste anses bero på bristande fattningsgåva eller kroppslig svaghet hos barnet, eller utdelas så, att skada därmed vållas barnet. Läraren bör också så mycket som möjligt för barnens uppföstran anlita föräldrarnas medverkan.»

Om det förekommer tortyr — det står då och då i tidningarnas telegram och notiser talat om direkta övergrepp av lärare mot elever — så ligger det i sakens natur, när man tagit del av folkskolestadgan, att detta står i strid mot gällande bestämmelser, och att det alltså kan lagligen beivras.

Jag skulle, herr talman, också vilja säga, att vi i utskottet äro medvetna om, att på detta område har naturligtvis fortgått en utveckling, en förskjutning i uppfattningen om kroppsgagan. Detta stadgande är fastställt så sent som 1936. 1938 kom den förra motionen om skolagans avskaffande. Nu är

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

det ingen remissinstans mer än Höörs folkskolestyrelse, som motsätter sig utredning.

Det är klart, att frågan bör tagas under omprövning. Men — och därom ha vi varit eniga i utskottet — det kan icke ske enbart genom att man inför förbud mot kroppssaga. Folkskolan måste i så fall absolut få ett annat korrektiv. Det är när man tänker sig in i detta som man blir en smula tveksam. Om en pojke, som ej är kriminell men litet slarvig och har busaktiga tendenser, vet, att det finnes förbud mot aga, så vill jag se den lärare eller lärarinna, som utan vidare klarar en sådan pojke. Då svarar fru Rönn-Christiansson: ja, skicka barnavårdsnämnden på honom! Då ställer jag frågan: vilket är grymmare, att giva denne pojke — eller flicka — litet smäll eller att skicka dem till barnavårdsnämnden och giva dem skyddsuppföstran? Jag vet ej, om fru Rönn-Christiansson är mamma, men jag skulle i så fall fråga: vilket väljer hon själv för sina barn? Väljer hon, att läraren får ge pojken eller flickan litet smäll i stjärten, eller att barnavårdsnämnden skickar pojken eller flickan på skyddsuppföstran?

Jag har med detta velat framhålla, att frågan är mera komplicerad än motionärerna sökt framställa den.

Till sist, herr talman, ett ord om motionärernas sätt att karakterisera läroverken som överklasskola och folkskolan som småfolkets skola. För det första är detta felaktigt; det är direkt ovederhäftigt. Jag hänvisar på denna punkt till vad samtliga lärarförbund säga. De konstatera nämligen i sitt gemensamma remissutlåtande, att efter genomförandet av 1937 års skolreform praktiskt taget alla samhällsklasser sända sina barn till folkskolan, i varje fall under de fyra första skolåren, och att samma bestämmelser gälla för alla elever utan social klasskillnad. Folkskolan kan icke längre anses vara en skola för blott mindre bemedlades barn; den är en hela folkets skola, liksom läroverken numera icke kunna betraktas som blott de socialt högre ståendes läroanstalt.

Jag skulle, herr talman, för det andra vilja säga, att vill man stämpla folkskolan som småfolkets skola och låsa fast utvecklingen för folkskolan, då skall man föra det resonemang som de kommunistiska motionärerna i detta sammanhang gjort; men vill man vara med om att lyfta upp folkskolan till en bottenskola för hela vårt folk, skall man lägga det på ett annat plan.

Jag har, herr talman, med detta bara velat konstatera, att saken är mera komplicerad än vad motionärerna ha försökt göra gällande. Jag har däremot själv, liksom hela utskottet, den uppfattningen, att frågan är mogen för utredning. Nu ligger den också under utredning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Motionen innehåller blott yrkande om en utredning. Frågan befinner sig också under utredning. Ur den synpunkten kan man säga, att det är likgiltigt, om man röstar för motionen eller utskottets yrkande. På grund av utskottsutlåtandets motivering anser jag emellertid i alla fall icke saken likgiltig. Det finnes på det hela taget intet positivt för prygelstraffets avskaffande i utskottets utlåtande. Utskottet är självt utan mening. Det säger, att frågan är mycket komplicerad; vi kunna icke taga ställning till den. Men lyckligtvis är det andra, som så till vida funnit att den bör utredas, och just därför yrkar utskottet avslag på motionen.

Hade utskottet i stället sagt, att helt säkert är prygelstraffet icke det uppföstringsmedel, som det hittills ansetts vara, men eftersom frågan i alla fall är under utredning är det onödigt att tillsätta en utredning, skulle jag för min

*Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig
aga. (Forts.)*

del ha röstat för utskottets förslag. Sådan motiveringen nu är skriven kommer jag att rösta för motionen.

Herr **Kyling**: Herr talman! Jag hade icke tänkt deltaga i debatten, men efter fru Rönn-Christianssons anförande nödgas jag taga kammarens tid i anspråk några minuter. Det är ju på det sättet, att agan är på väg att avskaffas i våra skolor. Anledningen till detta är att förhållandena inom skolan hålla på att bli bättre än de tidigare varit. Dessutom kan man nog säga, att förhållandet mellan skola och hem håller på att förbättras.

Fru Rönn-Christiansson ironiserade något över att man behöver falla tillbaka på att försvara agan på grund av de stora klasserna. Jag tror inte, att man har rätt att ironisera på denna punkt. Ty det är faktiskt så, att de stora klasserna ge ganska stora besvärligheter för de lärare, som ha hand om barnen i klassen. Jag tror, att det är alldeles klart för allesammans, att barnen äro begåvade med en verksamhetslust och en överloppsenergi, som kan brukas till ont eller gott. Skall man ha de stora klasserna, blir resultatet, att läraren icke har möjlighet att offra sin tid på individuell fostran av olika barn inom klassen.

När det gäller just de svårdisciplinerade barnen, är det ganska naturligt, att de behöva en betydligt bättre översyn och hjälp än de andra barnen, som icke kunna räknas till denna kategori. Det finns naturligtvis ingenting värre än om svårdisciplinerade barn skola behöva gå sysslolösa därför att läraren ej har möjlighet att kontrollera dem i alla detaljer. Nu ha vi fördelen att i de större städerna kunna bilda särskilda klasser med svårdisciplinerade barn. Det säger sig självt, att det är ett steg i rätt riktning. Ute på landsbygden och i de små skoldistrikten finns ingen som helst möjlighet att gå fram efter den vägen.

Jag vet inte, om jag blir betraktad som asocial, ty det tycks enligt fru Rönn-Christiansson lärarpersonalen i detta land vara. Men jag måste fråga om till äventyrs fru Rönn-Christiansson icke själv suttit i en skolklass och sett, att det finnes rötägg många gånger och att det icke kan vara försvarbart att låta dessa rötägg uppträda hur som helst och förstöra ordningen och därmed även kamraterna. Giv Sveriges lärarkår en möjlighet att avkoppla dessa svårdisciplinerade barn från den ordinarie skolan! Om denna möjlighet ges tror jag icke, att denna paragraf, som nu finns i folkskolestadgan rörande aga, behöver finnas kvar.

Jag kan berätta ett enda fall. Jag vill ställa frågan till fru Rönn-Christiansson, hur hon skulle ha handlat i det fallet. Det var en pojke, som hade kommit upp i femte klassen. Han var överårig för denna klass. Han var en representant för vad fru Rönn-Christiansson kallar barbari och terror m. m. Han hörde till den grupp, som terroriserade sina kamrater. Det var inte bara kamraterna han terroriserade, utan han var även djurplågare i ganska stor utsträckning. Man vill gärna förklara det med att han var sjuklig och därför bort på annat sätt tagas om hand. Pojken tog sig det orådet före att terrorisera särskilt småklassernas barn. Han hade en enpåk, som han gjorde i ordning och ställde bakom ett träd. Varje kväll, när småbarnen gingo hem från skolan, passade den stora krabaten på att utdela prygel; det var rena terrorn. Den lärare, som hade hand om pojken och som jag mycket väl känner, sade, att han talat vid pojken och sökt övertyga honom om det orätta i att handla på detta sätt, men ingenting hade hjälpt. Varje gång läraren tog till orda svarade pojken, att den saken intresserade honom icke. Nu frågar jag bara: skulle läraren omedelbart ha anmält denne pojke till barnavårdsnämnden? Då hade barnavårdsnämnden haft möjlighet att aga honom själv, om den så velat. Men om icke det lyckats — vilket det kanske icke gjort i detta fall — skulle uppfostringsanstalten ha blivit slut-

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

målet för honom i hans uppfostran. Hur tacksamma vi än skola vara över att vi ha uppfostringsanstalter i vårt land, måste jag säga, herr talman, att vi skola vara ändå tacksammare för ju mindre antal barn man får på dessa anstalter. Skall skyddshem bli korrektivet för fostran här i landet, då tror jag, att det blir ganska farligt för framtiden. Jag kan berättat vidare om denne pojke. Han fick aga ordentligt, dock icke så att det kunde katalogiseras som prygel. Åtta år efteråt fick läraren ett brev, avstämplat från en hamn i söderhavet; det var från denne pojke. Han framförde ett uppriktigt tack för att han fått lära sig att veta hut på den tid han gick i skolan.

Jag måste för min del säga, att jag själv varit lärare i många år och aldrig behövt använda aga. Men jag tror icke, att det skadar, om den finnes som nödfallsutväg i vissa fall.

Det finnes också en liten skillnad mellan folkskolan och läroverken i fråga om bestraffningsmetoder. Jag tror, att fru Rönn-Christiansson måste hålla med om, att när en elev i läroverk icke uppför sig riktigt, detta kan visas på uppförandebetyget men också därigenom, att läroverkskollegiet har rätt att relegera denne lärjunge. Var hamnar han då? Jo, i folkskolan. Då skall folkskolans lärarpersonal taga hand om pojken. Jag tror därför att det är nödvändigt att icke göra den sammanblandning, som skett mellan folkskola och läroverk. Och talet om att folkskolan är det enkla folkets skola och läroverken överklassens skola vill jag icke ens bemöta; det får stå för motionären själv. Jag vill instämma i herr Ståhls anförande, att skola vi någon gång få folkskolan lyftad till det plan, där vi önska få den, nämligen till att vara en hela folkets skola, då böra vi icke vara de första, som göra en mindervärdighetsförklaring över den svenska folkskolan.

Vi skola också göra klart för oss, att om aga fullständigt förbjudes i folkskolan, måste, som jag sade tidigare, barnavårdsnämnderna rycka in. Då räcker det icke med de befogenheter som barnavårdsnämnderna ha i dag, utan det måste bli en ny organisation med andra befogenheter än för närvarande. Bland annat torde man i ökad omfattning nödgas anlita pedagogisk och medicinsk expertis inom barnavårdsnämnderna, om man skall följa motionärernas tanke.

Det är sant, att folkskoledirektionen i Stockholm gått in för en utredning. Har jag läst utskottets utlåtande riktigt, går ingen i utskottet emot en utredning. Jag går icke heller själv emot en utredning. Redan 1938, då samma motionärer hade frågan uppe, voro vi i utskottet, där jag då satt, eniga om att en utredning borde ske. Men då motionen då direkt tog sikte på agans avskaffande utan någon utredning, hade det tillfälliga utskottet — som ju icke har samma befogenheter som ett ständigt utskott — ingen möjlighet att peka på denna väg.

När Höörs folkskolestyrelse gått emot motionen och krävt, att folkskolestadgan skall bli bestående och att ingen ändring skall ske, var det förvånansvärt, att fru Rönn-Christiansson kunde säga, att i denna folkskolestyrelse var det rottingpedagogerna som dikterat beslutet. Nu vet jag icke, om de, som jag förmodar, hedervärda människor, vilka sitta med i Höörs folkskolestyrelse, skola behöva brännmärkas som rottingpedagoger därför att de svarat klart och tydligt i ett remissvar till riksdagen. Jag tror, att Höörs folkskolestyrelse bör känna sig kränkt i hjärteroten, om den i Sveriges riksdag skall stämplas som rottingpedagoger därför att den har en annan mening än de kommunistiska motionärerna ha.

Jag skall, herr talman, be att få föredraga en sak, som jag fått mig tillskickad från ett skyddshem i landet. Det är Engesbergs skyddshem utanför Gävle. Där ge pojkarna varje påsk och jul ut en trevlig publikation. Det är en liten

*Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig
aga. (Forts.)*

krabat på fjorton år som skrivit en uppsats, som heter »Mina tankar om straff». Den är icke lång. Herr talman! Jag ber att få föredraga den in extenso. Denne lille pojke på fjorton år skriver följande om straffet — jag ber på förhand att få instämma med hans uppfattning: »Att straffa grabbar, vilka burit sig dumt åt, är nog inte så lätt alla gånger. Har en grabb t. ex. tagit ett äpple, så bör inte straffet bli så svårt första gången. Men gör han om samma sak, skall straffet bli hårdare för var gång. Att låta en grabb, som burit sig dumt åt, gå och lägga sig en vardag är dumt. Ibland kan han tycka, att det är roligt att ligga, särskilt om det är en lat grabb. En sådan grabb kanske svarar uppkäftigt bara för att få lägga sig. Ett straff som passar åt den ena grabben passar kanske inte åt den andra, det är nog inte så lätt att sköta den där saken. Skall man straffa, så skall man straffa på en gång och inte ett par dagar efteråt. Det finns pojkar, som man inte alls behöver straffa. Det räcker, om man talar lugnt med dem. Det är kloka grabbar, ty de inse, hur dumt de burit sig åt. Och det är klart, att även en klok grabb kan bära sig dumt åt, men han gör inte om samma sak två gånger. På en del pojkar hjälper smörj. Sådana pojkar bör ha smörj. Ibland är det äventyrslystnad, som driver en pojke till att göra dumheter. Men en del grabbar vill också visa sig duktiga för kamraterna. Man skulle inte lyssna till sådana grabbars historier utan gå ifrån dem, så kanske man själv lät bli att göra en massa ofog.»

Denne pojke tycker jag är trots sina fjorton år en vettig grabb, som verkligen förstår straffet och dess innebörd. Jag tror icke, att vi komma så långt i landet med att dalta med alla dessa frågor i vilken utsträckning som helst. Som jag tidigare sagt är jag absolut motståndare till allt som kallas för prygel och sådant. Jag vill ännu en gång understryka, herr talman, att straffet i form av aga bör finnas i folkskolestadgan men bör helst icke användas. Kan man komma därhän, tror jag, att vi nått ett gott resultat.

Jag vill också, herr talman, säga, att det finnes en del skolor i landet, där enligt deras stadgar straffet i form av aga är förbjudet. Men jag tror, att det blir en och annan örfil ibland i de skolorna.

Jag vill vidare säga, herr talman, att det vore fruktansvärt, om det bleve så, att en psykisk bestraffning skulle komma i stället för den kroppsliga bestraffningen. Det finnes intet som så kan skapa mindervärdighetskomplex hos det uppväxande släktet som att få en psykisk påfrestning under skolåren. Exempel därpå ha även visat sig i vårt land.

Jag hade år 1938 tillfälle påpeka, att medicinalstyrelsen den gången avgivit tre utlåtanden. I det första utlåtandet ville styrelsen ha straffet kvar, i det andra var styrelsen litet tveksam. I det tredje utlåtandet föreslog styrelsen, att straffet skulle borttagas. Nu har styrelsen förklarat, att styrelsen stode kvar på samma ståndpunkt som i tidigare remissvar till andra kammarens första tillfälliga utskott. Nu frågar jag bara: vilket av de tre alternativen vill medicinalstyrelsen stå fast vid? Medicinalstyrelsen sade också i sitt yttrande den gången, att det är endast sjuka barn som behöva aga, eller rättare sagt som bära sig åt så att de skulle behöva agas. Jag måste säga, som jag sade förra gången, att jag tror, att litet var här i kammaren skulle bära på mindervärdighetskomplex, om medicinalstyrelsens påstående skulle vara riktigt. Det är väl icke många här, som i sin barndom eller ungdom icke fått aga i någon form, och jag tror, att det har varit hälsosamt, men jag vill icke karakterisera kammarens ledamöter som själsligt sjuka därför att de en gång i sin barndom fått aga. Fru Rönn-Christiansson säger, att 1945 års folkskolesakkunniga icke fått direktiv att omarbete hela folkskolestadgan. Det är alldeles fel. De sakkunniga ha icke

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

begärt detta, men Kungl. Maj:t har i direktiven föreskrivit, att utredning skall göras beträffande folkskolestadgan. Det står klart och tydligt upptaget bland de sakkunnigas främsta uppgifter att föreslå erforderliga ändringar i folkskolestadgans bestämmelser. I direktiven föreskrives också liksom i alla sakkunniga direktiv, att de sakkunniga skola äga att anlita särskild expertis, när behov därav visar sig föreligga. Jag förmodar, att de sakkunniga, när denna paragraf i folkskolestadgan skall behandlas, komma att anlita sådan expertis.

Jag ber därför, herr talman, att ännu en gång få understryka vikten av att denna fråga blir utredd och allsidigt belyst. Vilket resultatet kommer att bli, få vi se i framtiden, men för dagen är det tillräckligt, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Olsson: Herr talman! Jag har försökt göra en liten undersökning beträffande fall, då aga förekommit. Undersökningen har icke avsett sådana fall, då aga utdelats i strid mot bestämmelserna i folkskolestadgan. Det har icke varit fråga om prygel eller annan misshandel utan om en så att säga legal aga. Jag har därvid icke vänt mig till barnen, fastän jag naturligtvis hört en hel del också av barn, men barn ha så livlig fantasi och så mycket sinne för det dramatiska, att när de skola berätta, hur det gått till, när de fått stryk i skolan, deras skildringar ofta bli mycket överdrivna. Jag har således icke valt utvägen att fråga barn, som fått aga, utan vänt mig till en del lärare och frågat dem, om de använde aga, och i så fall bett dem om konkreta exempel.

En mycket framstående lärare, som står i mycket gott förhållande till sina skolbarn och som nog får betecknas som en av de bättre vi ha, har förklarat, att det enda fall, i vilket han anser aga böra förekomma, det är vid direkt trots, när alltså en elev vägrar att lyda en given tillsägelse eller svarar läraren ohöveligt eller eljest sätter sig på tvären. När aga ges i ett fall, där ett barn gentemot en lärare, som i allmänhet kommer bra överens med sina skolbarn, uppträtt på ett sådant sätt, har det naturligtvis en orsak, denna må sedan vara att söka i förhållandena i barnets hem eller i barnets förhållande till kamraterna. Barnet befinner sig i en sådan sinnesstämning, att det så att säga vänder avigsidan utåt och sätter sig på tvären. Läraren kan naturligtvis med en örfil eller på liknande sätt undertrycka barnets reaktion, men barnet blir på intet sätt hjälpt, utan det kommer ju absolut i ett sämre förhållande till läraren, även om barnet vid ett senare tillfälle aktar sig att visa sin trotsiga inställning. Det blir alltså ett undertryckande men ingen förbättring.

I samma stil går ett exempel, som anförts av en mycket ung lärare. Det är ett alldeles färskt fall. Det gällde en tämligen nybliven lärare, som ser ännu yngre ut än han är. När han tillträdde sin plats, fingo barnen för sig, att de fått en riktig gröngöling. De tänkte: nu skola vi pröva, hur vi skola handskas med honom. De skulle visa sig otrevliga för att se, vad det skulle leda till. De uppträdde också på ett mycket otrevligt sätt för att se, hur mycket han tålde. Han sade till dem, att han icke tänkte finna sig i ett sådant uppträdande, och att de, om de icke bättrade sig och ändrade sitt uppförande, skulle få stryk. Det hjälpte inte, utan barnen fortsatte att visa sig otrevliga. Då tog han ett par av de värsta och gav dem stryk. Sedan blev hela klassen så snäll, så snäll! Detta var ju som sagt hyggliga ungar från början, och det är intet tvivel om att han så småningom utan att behöva tillgripa aga skulle kommit i ett gott förhållande till klassen. Nu gick det hastigt och lustigt i stället. Han har satt sig i respekt genom att ge barnen stryk, men nu är det rädsla för stryk, som är grundläggande för barnens förhållande till denne lärare. Om han blir inkallad, det bliva ju alla unga lärare, är jag tämligen övertygad om att bar-

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

nen komma att göra om experimentet för att se hur den nye läraren reagerar. Hade den ordinarie läraren tagit barnen med godo, skulle barnen sannolikt komma att visa sig hyggliga även mot hans vikarie.

Ett par andra skäl att utdela aga, som också mycket ofta anföras och som även framskymta i en del av remissvaren, äro, att man måste tillgripa aga, när större barn misshandla yngre kamrater eller när barn göra sig skyldiga till djurplågeri. Det har ju här i debatten anförts exempel på sådana fall, och jag har även vid min undersökning påträffat liknande fall. Så till exempel berättade en småskollärlarinna, att hon sett en pojke i skolans korridor sätta krokben för en flicka, så att hon föll framstupa och slog näsan i blod. Lärarinnan frågade honom, om han tyckte, att han burit sig trevligt åt, och förehöll honom allvarligt det olämpliga i hans beteende. Hon talade också med klassen om saken. Några dagar efteråt såg hon pojken på nytt sätta krokben, men då fick han några ordentliga örfilar. Sedan kände sig denna lärarinna övertygad om att pojken i fråga aldrig mera komme att sätta krokben för någon. För varje gång han får lust att sätta krokben, verkar tanken på bestraffning avhållande på honom. Jag tror, att den enda verkan av bestraffningen blir, att denne pojke, när han nästa gång vill sätta krokben för någon, ser sig väl för, så att ingen lärarinna är i närheten.

Detta var ett relativt oskyldigt fall av misshandel mot kamrater. Det är säkerligen ett av alla lärares största problem, hur man skall hindra barnen att göra sig skyldiga till översitteri mot svagare kamrater. I sådana fall användes i mycket stor utsträckning aga, men även i dessa fall får man fråga sig: vad beror det på att pojken — det är i allmänhet pojkar det gäller — nödvändigt skall låta andra känna sin makt och vara elak mot yngre kamrater? Det beror i nästan alla fall på att han själv blivit hunsad och illa behandlad. Han har kanske haft stränga föräldrar, som uppfostrat honom med stryk, eller det kan vara lärare eller äldre syskon som behandlat honom hårt, eller han kan ha haft tråkigheter i skolan. »När jag gick i småskolan, voro alltid de stora pojkar på mig, när jag var på hemväg från skolan. Nu är det min tur. Nu skall jag taga skadan igen.» Jag har en gång talat med en pojke, som var svår mot sina kamrater och icke lät småbarnen vara i fred. Han sade: »Tänk, hur jag hade det! Tänk så bar de sig åt emot mig i småskolan.» »Men snälla du», sade jag, »det är ju icke dem, det nu är fråga om. De andra äro ju vuxna. De ha ju lämnat skolan. Du skall väl icke hämnas på barn, som icke hade börjat skolan på den tiden, du själv blev illa behandlad.» Då svarade han: »De andra kommer jag icke åt. De äro icke här, och även om de vore här, så skulle jag icke rå på dem.» Han förstod icke annat än att, då han haft det så svårt, så måste han låta andra, likgiltigt vilka, få känna på detsamma. Det är faktiskt den vanliga orsaken till misshandel från kamraters sida. Sådant hjälpes icke med stryk. Få barnen stryk, blir det bara ytterligare en sak som de skola hämnas. Få de stryk därför att de varit elaka mot sina små kamrater, så se de nästa gång till, att de komma på betryggande avstånd och att inga vittnen finnas. Till den stackare, som de klå upp, säga de: skvallrar du igen, så att jag åker fast, så får du dubbelt i morgon! I de flesta fall vågar den misshandlade icke skvallra, utan knyter näven i byxfickan och tänker: det blir väl min tur någon gång. Och på det viset fortsätter det år efter år.

Herr Kyling frågade, hur man skall göra. Jag menar icke, att småskollärlarinnan, som hade att göra med pojken, som satte krokben, eller läraren, som hade att göra med pojken, som slogs med enpäken, skulle sprungit till barnavårdsnämnden, men det finns väl andra utvägar. Om lärarinnan talat med pojken och sagt: du får stanna, tills de andra hunnit ut, så hade han efter ett

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

par gånger tappat lusten. Det hade varit lika effektivt som att ge honom stryk. Ofta äro de lindrigaste medlen de bästa. — Vad skulle jag ha gjort med den stora drummeln, som slogs med enpäken? Jag skulle följt honom hem på eftermiddagen några gånger. Det är förskräckligt tråkigt för en stor pojke att komma med barnjungfru! Det hade säkert varit lika effektivt som att utdela aga. Om jag fått ett tacksägelsebrev efteråt, vill jag låta vara osagt, men huvudsaken är, att det hade hjälpt.

Det förekommer mycket ofta, att mindre barn göra sig skyldiga till djurplågeri, och detta beror i de flesta fall på ren tanklöshet. Då räcker det med att man gör klart för barnen, hur grymma de varit. Uppsätligt och medvetet djurplågeri är hos både vuxna och barn tecken på psykiska rubbningar. Människor, som göra sig skyldiga till djurplågeri, behöva sinnesundersökas. Däremot kommer man ingen vart med stryk. Man åstadkommer på sin höjd, att barnen få en ännu mera avog inställning till djuren. Barnen tycka, att det är djurens fel, att de råkat illa ut, och vilja därför hämnas på dem.

I ett par av de fall jag träffat på har det varit fråga om lärare, som förklarar, att de tillgripit aga för att få slut på skolbarnens förskräckliga svärjande. De ha försökt tala barnen till rätta. De ha på alla möjliga vis försökt förmå dem att låta bli att svära. När barnen det oaktat fortsatt att svära, har läraren helt enkelt givit sig ut under en rast, gripit tag i något av de barn, som svurit värst, och givit barnet stryk. Den ene av de båda åsyftade lärarna uppgav, att han på detta sätt lyckats hålla svärjandet utanför skolgrindarna. Han hade alltså en mycket illusionsfri syn på resultatet av sitt ingripande. Den andre trodde faktiskt, att han verkligen lyckats hejda svärjandet. Denne lärare svär själv ganska friskt. Jag är övertygad om att så länge magistern svär och pappa svär, anses det karlaktigt att svära, och så länge svär varje pojke med självaktning. Att han får stryk för det, gör det bara så mycket mera karlaktigt. I samtliga dessa fall vill jag säga, att med stryk kan man göra slut på en del ofog och åstadkomma, att barnen visa prov på gott uppförande, men det räcker precis så länge som risken för stryk finnes. I samma ögonblick risken icke längre är för handen, är det också slut med det goda uppförandet. Det är ju icke ett sådant resultat som vi vilja komma till med vår uppfostran. Ett sådant resultat är värdelöst! Nu är det säkert så, att de normala vildbasarna, som ställa till en massa ofog och så få stryk, icke taga någon större skada. Stryk gör dem ingen större skada, men det gör heller ingen nytta. Det finns emellertid i alla läraravdelningar en del förskrämda stackare, som äro rädda för allt, lärare, kamrater, föräldrar. De gå i ständig ångest, att de icke skola kunna sina läxor, att de skola komma för sent, plumpa i skrivboken o. s. v. Dessa barn få naturligtvis mycket sällan stryk själva, men de bliva ytterligt vettskrämda av att se, hur läraren tufsar till deras kamrater. Stryk har den sorgliga effekten, att det verkar mycket mera på de snälla barnen, som icke få stryk, än på de elaka, som få stryk. Elaka barn gör det ingen större nytta. Därtill kommer, att just de grovt vanartiga äro abnormalt barn. Medicinalstyrelsen framhåller i sitt utlåtande, att i de verkligt svåra fallen — de barn, som, om de gått i läroverk, skulle blivit relegerade — är det fråga om psykiskt abnormalt eller intellektuellt undermåliga. Man kan icke komma ifrån, att de intellektuellt undermåliga äro de, som mest råka ut för att få stryk. Det beror på att de, eftersom de ha svårt att följa med i skolan, få en känsla av underlägsenhet inför kamrater, och för att hävda sig och visa, att de äro lika duktiga som de andra, ställa de till en massa ofog och få stryk. Många intellektuellt undermåliga luras av slugare kamrater att göra ofog. De råka fast för ofog, som andra hittat på. Det är ju förskräckligt, att de

*Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig
aga. (Forts.)*

skola få stryk därför att de ha klenare förstånd än andra, men faktum är, att många lärare, som använda aga, äro fullt medvetna om det nyss antydda förhållandet, men de anse det icke desto mindre vara på sin plats att utdela aga. De resonera som så, att dessa intellektuellt efterblivna barn kan man icke tala med som med normala barn, men stryk förstå de. Biter det i skinnet, förstå de, att de gjort något, som de icke bort göra. Man får dressera dem, som man dresserar hundar, sade en lärarinna.

Samma lärarinna berättade, att hon i småskolan hade en pojke, som var hysterisk. Hon var själv på det klara med att det var fråga om ett sjukligt tillstånd hos pojken. Han hade hysteriska anfall, kastade sig på golvet, skrek och sparkade. Hon försökte till en början lugna honom och talade vänligt med honom, men det var förgäves, och till slut gav hon honom ett par kraftiga örfilar, ryckte upp honom och satte honom i hans bänk. Anfallet upphörde strax och kom icke tillbaka. Hon androg detta fall som ett exempel på den nytta agan gjorde. »Tänk vilken hjälp för pojken», sade hon. Hon var fullt på det klara med, att pojken var sjuk! Det finns, som medicinalstyrelsen påpekat, många psykiskt abnorma, som taga skada av aga. Det är icke underligt, att medicinalstyrelsen är den enda instans, som reservationslöst vill avskaffa agan. Det är ju läkarna, som få taga hand om de fall, där det blir svårare skadeverkningar. De ha tillfälle att bilda sig en uppfattning om skadan av aga, och de sitta inne med en alldeles speciell sakkunskap på området i fråga. Man kan väl tycka: det är väl ingen lärare, som vill slå abnorma barn, och att det därför icke är någon risk för att abnorma barn utsättas för aga. Så framstående psykologer äro icke lärarna, att de kunna veta, när det bara är fråga om vanlig lymmelaktighet och okynne, som kan rättas med en avbasning, eller när ett barns dåliga uppförande beror på abnormitet hos barnet. Det kunna icke lärarna avgöra, och därför förekommer det mycket ofta, att lärare, som aldrig skulle vilja skada barnen, av misstag tillgripa aga i fall, då det är fråga om psykiskt abnorma barn, som genom agan tillfogas stor skada. För barnens, kamraternas och lärarnas skull är det nödvändigt, att det finns möjlighet att skilja psykiskt abnorma barn från normala barn och få dem under sakkunnig vård. Detta sker icke som ett straff utan som en hjälp. Ett barn, som under hela sin skoltid betraktas som ett svart får och är illa tält av kamrater och lärare, har ju från början kommit på sned i tillvaron, och det är icke underligt, om det går galet för ett sådant barn, då det vuxit upp och kommit ut i livet. Om barnet på ett relativt tidigt stadium kommit under sakkunnig behandling, hade det snedvridna kunnat rättas och barnet bli en fullvärdig individ. Det mest angelägna vid denna översyn är, att man skaffar möjlighet att på ett tidigt stadium omhändertaga de psykiskt abnorma barnen och lämna dem undervisning i särskilda klassavdelningar, i klasser för svåruppfostrade barn. Där skolorna äro så små, att det är omöjligt att anordna särskild undervisning för svåruppfostrade barn, bör man ha möjlighet att skicka barnen till särskilda för ändamålet lämpliga skyddshem. Många gånger är det lämpligt att söka få in barnen på sjukhus för en ordentlig undersökning. Det visar sig nämligen ofta, att det är fysiska orsaker till snedvridenheten i deras själsliv. Det är sådana åtgärder, som jag hoppas att den nu pågående utredningen skall taga upp.

Jag tror icke, att utredningen är beredd att utan vidare föreslå slopandet av agan. Men om utredningen kommer att föreslå införande av åtgärder för att befria folkskolan från dessa oroselement — det är ju något, som utredningen knappast kan komma förbi — bortfaller det viktigaste skälet för agans bibehållande.

Jag vill påpeka att samtliga lärarorganisationer varit positiva i sina utta-

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

landen denna gång. Om man får klasser av rimlig storlek, där man verkligen kan hålla livliga barn sysselsatta och ha ett individuellt intresse för dem och därjämte får möjlighet att avskilja de abnorma barnen, bör ingen lärarorganisation ha något emot att sedan slopa bestämmelserna om aga.

Till fru Rönn-Christiansson vill jag säga, att det visst icke är så, att det förefinnes en allmän föräldraopinion för agans slopande. Så är det tyvärr icke. Jag hade i utskottet från början varit beredd att, därest utskottets mening icke blivit positiv, reservera mig, men hade väntat att jag i så fall kunnat stödja mig på ett uttalande från målsmännens riksförbund, vilket ju är den enda föräldraorganisation vi ha här i landet. Detta förbund avstod emellertid från att yttra sig. Så stort är alltså intresset för den här frågan på föräldrahåll. Jag har tjänstgjort i flera skoldistrikt på olika platser i landet och har försökt reda mig utan aga. Men jag har därvidlag mött motstånd från föräldrarna. Jag kan säga till och med att jag träffat många fler föräldrar som velat att deras pojkar skulle agas, än jag träffat föräldrar, som satt sig emot aga.

För närvarande anser jag, att man icke kan komma längre än vi kommit. Vi få nöja oss med att se vad utredningen kan leda till. Sedan finns det ju möjlighet att återkomma, och det är att hoppas att opinionen icke bara bland lärarna utan också framför allt bland föräldrarna skall ha mognat under tiden.

Jag vill påpeka, att det i dagarna kommit ut en bok av en schweizisk skolpedagog, professor Meng, som bland annat återgiver en statistik över länder, som tillåta aga. 37 länder äro medtagna i statistiken. I 20 av dessa länder är aga förbjuden. I 17 länder är den alltså kvar. När det gällde införande av ett sjunde skolår, dröjde vi så länge här i landet, att vi till slut kommo i den situationen att bland länder, som kunna räknas som civiliserade, endast Sverige och Balkanländerna nöjde sig med 6 klasser. Jag hoppas, herr talman, att vi icke skola komma lika långt efter, när det gäller agans avskaffande.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Herr Ståhl citerade ett stycke ur folkskolestadgan, där det bland annat talas om det kärleksfulla ansvar under vilket agan skall utföras. Jag tycker, att det är ett underligt kärleksfullt ansvar. Man tycker sig se magistern full av kärlek och sympati gå och hämta rottingen och så slå ungarna. Jag tycker, att allt det där strider mot varandra. Nu är det så ute på landsbygden, där alla barn gå i folkskolan, att läraren slår icke läkarens, apotekarens eller postmästarens barn utan endast den fattige pojken. Så var det också i det exempel, som anföres i motionen, när kyrkoherden i Bohuslän av nio barn agade den fattigaste och klenaste pojken för den vågade han sig på. Herr Ståhl sade, att om en lärare miss-handlar ett barn, bryter han mot bestämmelserna. Ja, men det hindrar icke att barnet blir lidande på den grymma metoden.

Jag konstaterar, att de som yttrat sig, både i pressen och i remissyttrandena, utvecklats sedan sist, utom, som jag nämnde, folkskolestyrelsen i Höör. Herr Kyling protesterade mot att jag kallade dess medlemmar för rottingpedagoger. Översättningen är eljest fullt adekvat, då man ju tydligen anser, att man icke kan fostra barn utan rotting. Det blir sådana pedagoger av dem, som i ett yttrande utan motivering anse att stryk skall vara kvar, förlåt: basta och hör sedan.

Vad herr Ståhl sade om mitt yttrande om att man skulle skicka barnavårdsnämnden på barnen, beror, tror jag, på en missuppfattning. Jag är principiellt emot att barnavårdsnämnden tar hand om barnen på sätt som skett. Det har visat sig, att en sådan åtgärd icke leder till någon för barnen lycklig utgång. Jag ville bara med mitt yttrande poängtera, att man bara skickar

*Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig
aga. (Forts.)*

folkskolebarn till barnavårdsnämnden — den utvägen har man ju alltid — men att man sällan skickar läroverksbarnen samma väg. Det visade sig av herr Ståhls frågeställning, att han icke förstått frågan i dess fulla utsträckning. Utskottet anförde år 1938 som motivering för avslag å vår dåvarande motion, att man ville föranstalta om en utredning. Vi hade då framställt konkreta förslag om avskaffande av agan. I dag, när vi gå försiktigt fram och begära utredning, kryper man bakom något annat egendomligt.

I Norge och Danmark är agan avskaffad och ingen vill väl påstå, att icke den ungdomen är en härlig ungdom. Den har icke blivit lidande på att den icke haft straffhotet i skolorna hängande över sig.

Herr Kyling påstod, att jag ironiserade över de stora klasserna. Det gjorde jag nu icke. Det var endast ett kyligt konstaterande av fakta. Då herr Kyling beklagar sig över dessa fakta, bör hans kritik rikta sig mot förre statsrådet Bagge, som ju är upphovsmannen till dessa förhållanden, som försvåra den enskilda undervisningen för lärarna.

Sedan frågade herr Kyling, om rötäggen inom folkskolan skola förstöra andan för de andra. Man kan då fråga, om läroverkens rötägg, som återföras till folkskolan, skola förstöra andan för folkskolans barn.

Exemplet om den sjuklige pojken var rätt beklämmande. Det mest beklämmande var att, som herr Kyling talade om, pojken verkligen fick aga. Denne själsligt defekte pojke fick aga. I stället borde en barnpsykiatriker ha tagit hand om honom. Herr Kyling frågar, om jag skulle ha förordat att denne pojke skickades till barnavårdsnämnden. Härtill vill jag svara, att det är agans mentalitet, som vi böra gå till storms emot. Bara det förhållandet, att det skall finnas kroppsstraff för barn är något väsensfrämmande för demokratiskt tänkande människor. Det är här som vetenskapens män skola gripa in. Den moderna barnpsykologien har redan visat upp positiva resultat på detta område. Herr Kyling läste sedan ett citat från en 14-årig pojke, som varit på uppfostringsanstalt. Man frågar om detta vittnesmål är mera värdefullt för honom än den moderna psykologiens vittnesmål.

Herr Kylings hela anförande var i princip ett fasthållande vid att agan skulle vara kvar i folkskolorna. Man frågar sig varför? Herr Kyling förordar ändock utredning. Man kan därför säga, att det är en logisk kullerbytta, som han gör sig skyldig till därvidlag. Jag förmodar han menar, att utredningen skall komma till ett resultat, som motsvarar hans konservativa uppfattning om agans bibehållande, och det är kanske det resultatet, som även utskottet hoppas att utredningen skall komma till.

Fröken Olssons anförande vittnade om den goda pedagogen, som alltså förstår sin ställning som pedagog. Jag har också läst vad Stina Palmberg har skrivit om vanartig ungdom eller, som man brukar säga, busaktiga pojkar, och att man kan få dem till hyggliga och rara pojkar. Då får man dock absolut ej använda aga.

Fröken Olsson anförde att föräldraopinionen icke var så stark som önskligt vore. Jag sade i mitt första anförande, att målsmännens riksförbund icke avgivit något yttrande. Det är ju beklagligt, men kan kanske förklaras med den korta remisstiden. Därför att man fött barn till världen, är det ej säkert, att man kan uppfostra dem. Men för den saken ha vi de moderna och goda pedagogerna, som kunna påverka hemmen. En sådan god pedagog bör alltid taga reda på barnets sociala miljö och söka förstå barnets utgångsläge och hjälplöshet, varför det reagerar så eller så, och med ömhet och kärlek hjälpa det till rätta utan att ha rottingen i bakgrunden.

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

Herr **Kyling** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Först vill jag beträffande denne pojke, som jag talade om, säga, att jag icke i mitt anförande sagt, att han var själsligt defekt, men gjorde gällande att han borde ha varit det, enligt medicinalstyrelsens rapport om hur han behandlats. Det förvånade mig ganska mycket att fru Rönn-Christiansson utdömde denne pojke, som blivit intagen på uppfostringsanstalt, och ansåg hans uttalanden fullkomligt värdelösa i detta sammanhang. Det är ett egendomligt resonemang, herr talman, från deras sida som säga sig vilja vara världsförbättrare.

Vidare vill jag endast erinra om, då fru Rönn-Christiansson påstår att man inte kan aga kärleksfullt, »att den man älskar den agar man».

Till sist, herr talman, vill jag på det kraftigaste protestera mot en grov beskyllning: Sveriges lärarkår agar inte Sveriges ungdom efter taxeringskalendern!

Vidare anförde:

Herr **Ståhl**: Herr talman! Jag skall inte fortsätta analysen av agans positiva och negativa verkningar; en sådan diskussion kanske lämpligen borde förläggas till annat forum och annan tidpunkt.

Jag begärde ordet för att för det första säga ett par ord till herr Severin i Stockholm, som meddelade att han skulle rösta med motionen därför att i utlåtandet ingenting positivt förekommer om behovet av en utredning. Jag måste konstatera, för den händelse kammaren tagit intryck av herr Severins yttrande, att det på sidan 11 i utlåtandet står: »Emellertid är det uppenbart, att i fråga om användandet av aga såsom korrekionsmedel överhuvud taget en åsiktsförskjutning ägt rum och alltjämt äger rum, bottnade bland annat i en fördjupad kunskap om barnets psykologi. Med hänsyn härtill synas skäl kunna anföras för att hela frågan om kroppsgaga i skolan med olika därtill sammanhörande omständigheter kunde behöva underkastas en förnyad granskning». Då emellertid en utredning redan är i gång, ha vi inte begärt någon förnyad prövning. Detta är väl ändå ett klart positivt yrkande.

Jag skulle för det andra, herr talman, vilja konstatera, att de som vilja få en utredning till stånd självfallet rösta med utskottet, ty då vet man som sagt att man får en utredning. Röstar man däremot, såsom fru Rönn-Christiansson önskar, med motionärerna, riskerar man att bryta ut denna punkt om agan ur den utredning som nu arbetar och skjuta det hela på en oviss framtid. Vill man alltså gå motionärerna till mötes skall man faktiskt rösta med utskottet.

Herr **Paulsen**: Jag hör inte till dem som vilja att man i tid och otid skall ta till agan, men när den verkligen behövs anser jag agan vara ett bra uppfostringsmedel.

Jag har under mitt ganska långa liv sett rätt mycket av uppfostran. Jag minns en vacker sommarkväll, när jag bodde borta på Söder. Jag var kommen hem vid sextiden på kvällen och satt och tittade ut genom mitt fönster och såg massor av barn, som lekte på den öppna platsen utanför. Efter en liten stund öppnas ett fönster och en dam, mamman till ett av barnen, förmodar jag, kallar på en flicka i 10—12-årsåldern och sade att hon skulle komma upp. Nej, svarade flickan, jag vill inte. Efter en stund öppnas ett fönster till och en annan mor kallar på en 12-årig pojke. Han ville inte heller — samma svar. En tredje mor öppnar ett fönster och kallar på en 8—9

*Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig
aga. (Forts.)*

års tös, som skulle gå något ärend. Nej, du kan gå själv, svarade hon. Då fick jag en väldig lust, inte att aga barnen, som inte rådde för att de voro illa uppfostrade, men att ge mammorna en ordentlig avbasning — det har man ärligt förtjänat då man fostrat sina barn på det sättet. När man inte tar till agan när den behövs, borde man själv ha den.

När sådana barn komma till skolan handla de naturligtvis på alldeles samma sätt. Då läraren eller lärarinnan säger: gör det och det! svara de nej — eller svara inte alls. Får man då inte ta till aga står man där hjälplös, och då kallas sådana barn för psykopatiska barn. Det är visst och sant att det finns psykopater, som reagera på annat sätt än vanliga människor, men det finns många som inte skulle vara psykopater, om de fostrats ordentligt och fått aga på rätt sätt och rätt ställe, när detta behövs.

När jag hörde fru Rönn-Christiansson tala med sådan iver och viljekraft, tänkte jag: hade fru Rönn-Christiansson varit lärarinna, hade hon, även om agan varit borttagen, säkerligen givit ordentligt med dask på rätta stället även om lagen ej medgäve det, det är jag fullt övertygad om.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Herr Ståhl hävdade att ett bifall till motionen skulle innebära, att frågan inte fördes fram till ett avgörande. medan däremot ett bifall till utskottets hemställan innebar ett steg i riktning mot att snabbt få de önskemål uppfyllda som framstälts i motionen, nämligen om en utredning.

När jag läser detta utlåtande och jämför det med det utlåtande som gjordes 1938, måste jag säga att uttalandet av 1938 faktiskt var mera positivt än det förevarande. Och detta mera positiva utlåtande från 1938 — det har nu gått sju år sedan dess — har inte föranlett någon praktisk åtgärd från myndigheternas sida och har tydligen inte heller påverkat opinionen i någon nämnvärd grad. I år argumenterar utskottet faktiskt till förmån för agans bibehållande. Man kan inte göra jämförelser med läroverken, säger utskottet, ty där har man möjlighet att relegera barnen och därför skulle det vara fullständigt misslyckat att ta bort agan i folkskolorna. Om detta skall ha någon mening måste den väl vara — och det är förmodligen också riksdagens uppfattning — att man bör ha agan kvar, därför att man inte kan hitta på andra korrekionsmedel. På grund därav är det ganska oförklarligt att herr Ståhl kan hävda, att detta utlåtande verkligen tar sikte på ett snabbt avgörande av frågan och en utredning på positiva grunder.

Beträffande den utredning, som säges pågå och som herr Ståhl åberopar, är det ju så, att den handlar om folkskolestadgan i allmänhet, såvitt jag förstått. Det gäller en oerhörd mängd paragrafer, och det är ganska naturligt, att när hela skolfrågan ligger i stöpsleven man också underkastar frågan om skolstadgan en omprövning och kanske ganska ingående. Men därmed säges ju ingenting om huruvida man även kommer att pröva frågan om agans avskaffande i folkskolan utifrån de sunda synpunkter som alltmer tränga igenom. Fröken Olsson erinrade om att av 37 länder 20 för länge sedan avskaffat agan i folkskolorna och att Sverige här befinner sig i nivå med Balkanländerna, och det tycker jag verkligen är ett ganska talande bevis för hur efterbliven uppfattningen på området i detta land är.

Varje normal människa kan bli far eller mor, men det är inte alls säkert att varje normal människa kan bli en bra uppfostrare — sannolikt är väl motsatsen fallet. Så är det också med lärarna. Varje någorlunda normalt utvecklad människa kan efter genomgång av nödiga skolor bli lärare, men det är inte alls avgjort, att varje sålunda utbildad lärare blir en lämplig uppfostrare. Därvid-

Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

lag har man exempel både på gott och ont. Det finns underbara lärare, som ha ett mycket gott handlag med barn och som utan några våldsamma ingripanden kunna leda och uppfostra barnen och göra dem till goda medborgare. Den saken känna vi till, och dessa lärare äro i allmänhet sådana, som principieellt och ur alla synpunkter avsky att använda sig av våldsmetoder mot barn. Men det finns lärare som ha den uppfattningen, som framförts också i flera inlägg här, att stryk skadar inte. Läraren kanske är på dåligt humör — det vet man inte, det är så många omständigheter som spela in, hans arbete är inte lätt, det är ganska nervpåfrestande och tålmodsprövande — och då kan det vara lätt för honom att tillgripa knytnävarna mot ungar, som han anser vara vrånga. Skall man verkligen ge sådana lärare, som uppenbarligen inte äro lämpliga och som inte använda de rätta metoderna, skriftligt på att de få bruka våld mot mer svåruppfostrade barn? För min del tycker jag detta skulle vara tämligen härresande.

Här talas om att man skall aga barn med kärlek. Det står till och med mycket ingående beskrivet hur man skall gå till väga vid en sådan där verklig aga: då skall man inkalla vittne, det skall vara så ordentligt att det pryglade barnet verkligen förstår, hur grundligt det blivit krossat och hur det finns vittne till dess förnedring. Därtill kommer att varje skoldistrikt har en mycket stor fiighet att utforma de konkreta närmare bestämmelserna beträffande hur man skall gå till väga vid agans utdelande.

Herr talman! Vi beslutade i fjol att väsentligt skärpa straffen för misshandel mot djur, men när det gäller barn, ofullgångna människor, om vilka man inte kan använda sådana termer som asocial eller dylikt, utan människor som på grund av olika förhållanden kanske kommit på kant med sin omgivning, då anser man det helt naturligt att man skall få tillgripa misshandel. Jag kan inte förstå detta resonemang. Jag är av den bestämda övertygelsen att barn i allmänhet, det överväldigande flertalet barn, kunna av en skicklig och god lärare uppfostras utan några som helst straffmetoder. Jag är medveten om att det finns barn, som på grund av vissa omständigheter äro svårare att ha att göra med; det finns ju sådana som inte äro normalt utbildade på huvudets vägnar — men då hjälper det ju inte med stryk. Man kan aldrig någonsin lösa frågan om deras uppfostran genom våldsmedel, man kan kuva dem, fjättra dem — sådana åtgärder kan man vidta, men inte göra dem till bättre människor därigenom.

Nej, herr talman, jag är verkligen fast övertygad om det olämpliga i och det ovärdiga för ett civiliserat land i att ge möjlighet för sin lärarkår att använda aga mot barn. Men när jag hört en del inlägg här i kammaren i dag är det inte utan att man liksom har på känn, att det kanske inte skulle skada med litet aga för att vederbörande därigenom skulle förstå, hur fullkomligt de felbedöma frågan hur man skall genomföra en rationell uppfostran i syfte att få verkligt fria och starka och goda medborgare. Och därför, herr talman, om riksdagen vill föra frågan ett stycke framåt, tror jag det klokaste är att rösta för motionen i denna sak.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Fru Rönn-Christiansson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

*Motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig
aga. (Forts.)*

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av fru Rönn-Christiansson, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 140 ja och 25 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 23.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville jämlikt § 55 riksdagsordningen med hänsyn till infallande helg medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av de propositioner, vilka avlämnats vid kammarens sammanträde den 12 mars, må utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 24.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Skoglund** i Doverstorp, som anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 122, 131, 141, 142, 143, 144, 145, 172 och 201 med hänsyn till ärendenas synnerliga omfattning utsträckes till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 25.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Hansson** i Skediga, som yttrade: Herr talman! Många av de elektriska distributionsföreningarna på landsbygden erhålla den elektriska energien från statens kraftverk. Enligt de avtal, som träffats mellan vattenfallsstyrelsen och föreningarna, skola föreningarna förutom indextillägg även betala kolpristillägg på den av staten levererade kraften. Bestämmelsen om kolpristillägg torde vara avsedd att tillämpas i tider då också ångkraftverken måste köras i gång för att täcka förbrukningen av elektrisk energi. Däröfver är givetvis ingenting att säga, då den elektriska kraften från vattenkraftverken inte är tillräcklig i nämnvärd utsträckning. Däremot är det oförklarligt att staten genom vattenfallsstyrelsen uttager kolpristillägg, även när ångkraftverken inte ha utnyttjats. Men detta är vad som nu sker. Vattenfallsstyrelsen har utdebiterat betydande belopp, uppgående till hälften eller en tredjedel av indextillägget, såsom kolpristillägg för år 1944. Såvitt bekant har vattentillgången i våra vattenfall varit mycket god under år 1944, varför man har rätt att antaga att ång-

Interpellation. (Forts.)

kraftverken endast någon enstaka gång tagits i anspråk. Man ställer sig därför frågande, när vattenfallsstyrelsen med hjälp av en bestämmelse om kolpristillägg lagt på de elektriska distributionsföreningarna en avsevärd merutgift. Tydligt är att detta förfarande inte står i överensstämmelse med andemeningen i avtalet mellan vattenfallsstyrelsen och de elektriska distributionsföreningarna.

Distributionsföreningarnas ökade kostnader ha givetvis medfört, att de blivit tvungna att höja avgifterna för sina abonnenter. Härvid har det inträffat att statliga inrättningar, som varit abonnenter hos föreningarna, protesterat mot de höjda avgifter som en annan statlig inrättning försökat. Först efter åtskilligt skrivande har det lyckats föreningarnas uppbördsmän att få betalt för de utdebiterade avgifterna. I andra fall ha föreningarna fått sig förelagt att icke höja strömpriserna under hänvisning till prisstoppet. I stället ha föreningarna då måst höja de fasta avgifterna för sina medlemmar eller eftersätta underhållet av ledningarna. Det kan icke vara riktigt att föreningarna redan nu tvingas att ta i anspråk de medel, som reserverats eller borde reserveras för att efter kriget, då tillgången på koppar och andra material blir bättre, användas till upprustning av ledningar och transformatorer. Ett sådant tillvägagångssätt står icke i överensstämmelse med sunda affärsekonomiska principer.

Till sist bör påpekas, att de elektriska distributionsföreningarna få betala all ström, som statens kraftverk leverera, således även de tomgångsförluster, som alltid uppkomma. Tomgångsförlusterna kunna beräknas till cirka 15—18 procent av den kraftmängd, som vattenfallsstyrelsen debiterar föreningarna. Det bör också erinras om att anknytning till statens ledning ofta sker i ena delen av ett distributionsområde, varigenom linjeförlusterna ytterligare öka. Så snart det gäller en stad eller större industri få dessa alltid matningspunkten framdragen till dess omedelbara närhet. Härtill kommer ofta ett lägre genomsnittspris för staden eller industrien. Också i detta avseende inta landsbygden och jordbruket en ogynnsammare ställning än tätbebyggelsen, vilket är något som icke bör främjas av staten eller dess organ.

Med anledning av det anförda vill jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

Är det för herr statsrådet bekant, att vattenfallsstyrelsen uttager s. k. kolpristillägg för *all* till de elektriska distributionsföreningarna levererad elektrisk energi, även då den rikliga vattentillgången medför att under långa tidsperioder ångkraft endast i obetydlig grad behöver användas?

Om så är fallet, är herr statsrådet beredd att vidtaga sådana åtgärder, att rättelse av här berörda missförhållande åstadkommes?

Denna anhållan bordlades.

§ 26.

Interpellation. Herr Severin i Stockholm erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Genom brev den 10 november 1944 och generalorder nr 4100/44 har Kungl. Maj:t anbefallt de militära myndigheterna att de för alla värnpliktiga, som avslutat sin första tjänstgöring, skola utfärda vitsord om deras uppförande under värnpliktstjänstgöringen, om deras ådagalagda duglighet sådan denna kommit till uttryck under utbildningstiden, samt slutligen om deras användbarhet i viss tjänst eller befattning, då de avslutat sin första tjänstgöring. Härigenom anses något nytt ha framkommit, nämligen en grundligare värdesättning av individens prestationer under utbildningstiden, så avpassad att även en civil arbetsgivare därav kan dra vissa slutsatser om en platsökandes lämplighet. De nya betygen ha också uttryckligen angivits avse att lämna den värn-

Interpellation. (Forts.)

pliktiges kommande civila arbetsgivare upplysning om hans lämplighet och duglighet.

Mot det tillämnade eller måhända redan praktiserade systemet har åtskillig opposition kommit till uttryck. Det har på många håll ansetts att denna militära betygsättning av medborgarna för deras civila funktioner är äventyrlig. Senast har landets största politiska ungdomsorganisation, som sannolikt innesluter ett betydande antal medlemmar, som en gång måhända komma att bli föremål för denna betygsättning, genom sin styrelse protesterat mot systemet. Klart är att ingen värnpliktig är skyldig uppvisa sitt militära tjänstgöringsbetyg, då han söker civil anställning. Det är inte heller givet att någon företagare kommer att efterfråga detta betyg. Oppositionen har emellertid förutsett, att det kunde bli allmänt att värnpliktig tvingades förete det militära betyget vid ansökning om arbete, och särskilt det nyss antydda ungdomsförbundet anser en fara ligga häri.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att få till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande fråga:

Anser icke herr statsrådet att frågan om den militära betygsättningen bör kunna upptagas till förnyat övervägande och sådana order om betygsättning utfärdas, som uttryckligen angiva, att den militära betygsättningen överhuvud icke tager sikte på att angiva den värnpliktiges lämplighet i civil anställning?

Denna anhållan bordlades.

§ 27.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1945/46 under riksstatens tredje huvudtitel, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställning om anslag till om- och tillbyggnad av patent- och registreringsverkets ämbetsbyggnad; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av amerikanska flygplan; samt

från första lagutskottet:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 55, till Konungen angående val av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 56, för hovrättsrådet Ivar Lamech Wieslander att vara riksdagens militieombudsman;

nr 57, för hovrättsrådet Nils Ivan Regner att vara riksdagens militieombudsmans ställföreträdare; samt

nr 58—63, ett vart för en kommitterad för tryckfrihetens vård.

§ 28.

Justerades protokollsutdrag.

§ 29.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Staxäng m. fl.*, nr 487, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 108, angående fortsatt elektrifiering av statsbanenätet under budgetåret 1946/47;

herr *Kempe m. fl.*, nr 488, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 125, angående nedsättning av räntan å tertiärlån m. m.;

herr *Hedlund i Rådomb. fl.*, nr 489, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 128, med begäran om bemyndigande att utfärda bestämmelser om hyresbidrag till ovana skogsarbetare;

herr *Lindahl m. fl.*, nr 490, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 136, angående anslag till häradsskrivarna för budgetåret 1945/46; och

herr *Skoglund i Umeå m. fl.*, nr 491, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 142, angående anslag till trädgårdsundervisningen.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.28 em.

In fidem
Sune Norrman.